

2—3 maj

Debatter m. m.**Torsdagen den 2 maj**

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Elofsson, Gustaf, ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år och herr Ringaby ang. beräkningsgrunderna för företagens ATP-avgift	3
av herr Lager ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg	7

Fredagen den 3 maj

Vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.	12
Förslag till lag om semester, m. m.	49

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 3 maj**

Jordbruksutskottets utlåtande nr 14, ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.	12
Andra lagutskottets utlåtande nr 40, ang. förslag till lag om semester, m. m.	49

Torsdagen den 2 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 nästlidne april.

Anmälades och godkändes bankoutskotets förslag till riksdagens skrivelse, nr 162, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av viss bestämmelse om Svenska skeppshypotekskassans verksamhet, m. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg anholder jag om fortsatt ledighet från riksdagsarbetet på grund av sjukdom under tiden den 1/5—den 25/5 1963.

Västerås den 27/4 1963.

Sten Söderberg

Att herr ledamoten av riksdagens första kammare *Sten Söderberg* på grund av sjukdom (encephalomyelitis disseminata) är förhindrad att delta i riksdagens arbete ytterligare under tiden den 1/5—den 25/5 1963 intygas härmed.

Medicinska kliniken, Centrallasarettet, Västerås, den 26/4 1963.

I tjänsten:

Per Wising

Docent, överläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år, m. m.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara *dels* herr Gustaf Elofssons interpellation angående av-

gift till ATP för arbetstagare under 16 år, *dels ock* herr Ringabys interpellation angående beräkningsgrunderna för företagares ATP-avgift, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Gustaf Elofsson och herr Ringaby har båda interPELLERAT rörande ATP-avgifterna, och jag ämnar besvara deras frågor i ett sammanhang.

Herr Elofsson har frågat, om jag vill medverka till sådan ändring av bestämmelserna att avgift skall erläggas för arbetstagare först från och med det år, varunder denne uppnår 16 års ålder.

Arbetsgivaravgiften till den allmänna försäkringen är en kollektiv avgift, som beräknas på summan av arbetsgivarens löneutgifter under ett år. Vissa delar av dessa löneutgifter skall dock dragas ifrån vid avgiftsunderlagets beräkning. Det är angeläget att denna beräkning inte kompliceras i onödan och att antalet avdragsposter blir så litet som möjligt. Vid tillkomsten av ATP diskuterades, om löner till arbetstagare för tid före det år då de fyller 16 år skulle ingå i avgiftsunderlaget. Med hänsyn till frågans ringa praktiska betydelse ansågs det inte motiverat att göra något undantag från den allmänna regeln om avgiftsplikt för löneutgifter. Generellt sett förhåller det sig otvivelaktigt så, att företagen i mycket liten utsträckning anlitar arbetstagare för tid före det år då dessa uppnår 16 års ålder.

Avgiftsfrågorna inom socialförsäkringen övervägs för närvarande inom allmänna skatteberedningen. Innan dess förslag föreligger, vilket kan väntas bli fallet under nästa år, är jag inte beredd att ta ställning till frågan om ändring i den berörda regeln.

Herr Ringaby har frågat, om jag anser att de nuvarande beräkningsgrunderna för en företagares avgift är tillfredsställande. Härvid synes herr Ringaby syfta på det fallet, att en självständig företaga-

Ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år, m. m.

re, som erlägger egenavgift på inkomsten av sin rörelse, tillika har en biförtjänst som är anställningsinkomst och på vilken hans arbetsgivare i bisysslan betalar arbetsgivaravgift.

Arbetsgivaravgiften är som jag nyss nämnt en kollektiv avgift på arbetsgivarens sammanlagda löneutgifter under ett år. Arbetsgivaren får göra avdrag från lönesumman med ett basbelopp för varje arbetstagare med full arbetstid under året. För arbetstagare, som varit anställda i mindre omfattning, vilket i regel är fallet vid bisysslor, avdrages en så stor del av basbeloppet som kan anses motsvara arbetets omfattning.

När den pensionsgrundande inkomsten bestämmes för en enskild försäkrad sammanräknas hans samtliga inkomster av förvärvsarbete under året, varefter avdrag göres med ett helt basbelopp. Om den försäkrade haft både inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, drages basbeloppet i första hand av på inkomsten av anställning. Det kan då inträffa att anställningsinkomsten inte ingår i den pensionsgrundande inkomsten i lika stor omfattning som den medräknats i arbetsgivarens avgiftsunderlag.

Förhållandet uppmärksammades vid tillkomsten av ATP, och den lösning som då valdes var inte att anse som definitiv. Det är min förhoppning att man skall komma fram till ett avgiftssystem inom socialförsäkringen, där frågan huruvida en viss inkomst härrör av anställning eller av annat förvärvsarbete betyder mindre för den samlade avgift i form av arbetsgivaravgift eller egenavgift, som följer med inkomsten.

Dessa frågor har ägnats betydande uppmärksamhet inom socialdepartementet. Även i detta fall kan emellertid lösningen bli beroende av resultatet av allmänna skatteberedningens arbete.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag fått på min fråga.

När man tar del av statsrådets synpunkter på frågan blir man onekligen litet förvånad. Han säger, att den har ringa praktisk betydelse och att man, när ATP diskuterades, ansåg att detta inte var någonting att göra undantag för. Men saken har nog inte så ringa betydelse som man tycks vilja tro.

Jag hade trott att man i svaret skulle få reda på hur många minderåriga det gäller och hur mycket de förtjänar, men alla sådana siffror har utelämnats. Jag har själv försökt få del av uppgifterna hos den myndighet, som behandlar dessa saker, men där påstods det att det var svårt att få fram dem. Jag kan därför bara, herr talman, ge några exempel.

Det är mycket svårt att få tillräckligt med folk till de stora potatisodlingarna i vårt land. Ätminstone i södra och mellersta Sverige börjar skolorna en vecka tidigare än de egentligen borde göra, och senare kan därför barnen få fritt en vecka för att kunna hjälpa till med potatisplockning och dylikt. De får då samma avtalsenliga lön som fastställts för de vuxna — det går inte att ge dem mindre betalt; i så fall kommer de inte. De behöver därför inte arbeta många dagar för att komma upp till 300-kronorsstrecket. Den myndighet som handlägger dessa ärenden räknar samman alla dessa småsummor och säger sedan, att lantbrukaren har mer än två anställda. Trots att han har lämnat namn och adress och löneuppgifter på alltsammans, får han lika väl meddelande om att han har mer än två anställda och skall deklarera för hela summan och betala in avgift varannan månad för dem. Jag har själv bara två anställda, men jag har lika väl fått åläggande att deklarera för flera därför att ett 30-tal skolbarn under ett par veckors tid har plockat potatis åt mig och deltagit i annat liknande arbete.

Därutöver vill jag säga, att man på landet är nästan tvingad att försöka få 14- och 15-åringar till hjälp i arbetet för att själv kunna delta även i annat arbete. De är i synnerhet mycket pigga på att köra traktor under den tid då de är fria från skolan.

När ATP infördes ansågs det att man

Ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år, m. m.

skulle betala avgift för alla som arbetat och som hade tjänat 300 kronor, men det var också meningen att vederbörande arbetare skulle ha uppnått en viss ålder för att man skulle få göra avdrag för dem. Om man t. ex. har egna barn, som också deltar i arbetet och förtjänar lika mycket pengar som de andra under 16 år, får man vid taxeringen inte göra avdrag för sina egna barn, men när det gäller ATP får man göra sådana avdrag. Det är alltså statsmakterna, som går före med detta exempel. Men jag kan inte tänka mig att det kan vara riktigt att göra på det sättet, och detta har heller aldrig varit avsikten.

Statsrådet säger, att frågan behandlas av allmänna skatteberedningen och att han vill avvakta dess ställningstagande. Jag förstår mycket väl att denna fråga — såsom statsrådet också nämner i svaret — var föremål för diskussion när ATP kom till. Att det har diskuterats, huruvida dessa belopp skulle medräknas eller inte, visar att man ansett det vara tvivelaktigt om de borde medräknas, alldenstund arbetstagarna inte har någon nytta av dessa avgifter när de blivit pensionerade. Därför skulle jag vilja fråga statsrådet: Var blir dessa pengar av? Stannar de i statsverket, ty arbetstagarna får ju inte nytta av dem någon gång? Jag tycker att det skulle vara intressant att få svar på den frågan.

Sedan skulle jag också vilja säga, att det inte är i så ringa grad, som här antydde, som minderårig arbetskraft användes. Det sker både i stad och på landet. Springpojkar användes främst i städerna i stor omfattning, och inom trädgårdsnäringen i hela riket sysselsättes minderåriga. Frågan är inte så obetydlig som statsrådet vill göra gällande.

Likväl säger statsrådet, att han inte är beredd att nu ta ställning till frågan. Jag beklagar att allt i detta avseende skall få vara på samma sätt som hittills. Fastän regeringen vet att det som sker inte är rättmätigt och inte avsett från början, så anser man sig kunna skylla på skatteberedningen och fortsätta med att ta ut dessa avgifter.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Även jag vill på övligt sätt tacka statsrådet för den del av svaret som berör min fråga. Orsaken till den är den oklarhet som råder på många håll beträffande ATP-avgiften för företagare och jordbrukare med sidoinkomster. Men avsikten har också varit att uppmärksamma den oerhörda arbetsbelastning, som den omfattande uppgiftsskyldigheten förorsakar denna grupp medborgare, uppgifter som de påtvingats att praktiskt taget utan ersättning fullgöra åt det allmänna.

Att jag inte konkretiserat denna del i någon speciell fråga beror på att en motion, som berörde just detta spørsmål, har avslagits av riksdagen i år. Men jag har ändå velat aktualisera frågan ånyo.

När det gäller oklarheten har denna aktualiserats helt nyligen genom ett uppmärksammat kommunalfullmäktigebeslut, där ett tidigare fattat beslut att kommunen skulle erlägga ATP-avgift för sina förtroendevaldas arvoden upphävdes. Till denna slutsats kom ledamöterna i kommunen efter en lång och mycket intensiv debatt, varunder det klarlades att alla ATP-avgifter på arvoden upp till basbeloppet, 4 500 kronor, var bortkastade ur pensionssynpunkt för egna företagare. Detta beror som bekant på att basbeloppet alltid drages från inkomst av tjänst där sådan finnes.

Det kan nämnas att de flesta förtroendevalda i den berörda kommunen var egna företagare, främst jordbrukare. För en sådan person med t. ex. 10 000 kronors inkomst från rörelsen och 4 500 kronor i arvode från kommun eller annan arbetsgivare blir situationen alltså den, att ATP-avgift utgår på de 10 000 kronorna oavkortade, och den andra arbetsgivaren, kommunen eller vem det nu är, kan inte heller utnyttja ett helt basbelopp utan får betala ATP-avgift på låt säga 3 000 kronor. Summan beror på den tid som åtgår att tjäna in de 4 500 kronorna.

Avgifter kommer alltså i detta fall att erläggas på 13 000 kronor, medan pension utgår på bara 10 000. För en löntagare hade avgift bara behövt betalas på

Ang. avgift till ATP för arbetstagare under 16 år, m. m.

8 500 kronor. Det kan tilläggas att sådana exempel inte är sällsynta — tvärtom, de förekommer ganska ofta.

Dessa problem diskuterades för övrigt även på Häradsallmänningförbundets årsstämma i Stockholm i år under skogsveckan. Saken är alltså högaktuell.

Nu sägs det visserligen att ATP är ett fördelningssystem med kollektiva avgifter, där ingen betalar avgift för sin egen pension, och därför kan inte heller full rättvisa erhållas. Enligt min åsikt är ATP inte något fördelningssystem heller, utan rätt och slätt en skatt på arbete. Detta framgår med önskvärd klarhet av det förhållandet att avgift får erläggas för arbete, utfört av barn och utlänningar som aldrig får någon pensionsrätt.

Jag finner det emellertid inte tillfredsställande att egna företagare, främst småföretagare med sidoinkomster, skall behöva betala mera till ATP än som svarar mot den pension de erhåller. De borde i likhet med löntagaren alltid kunna utnyttja ett basbelopp, detta inte minst då småföretagarens situation är allt annat än avundsvärd i vårt land, även om ingen 1-majtalare påpekade detta.

Av de uppgifter som kan erhållas framgår att de varuproducerande småföretagen minskat med cirka 7 000 enheter. Det är dock fel att tro, att denna minskning bara beror på en naturlig rationaliseringsprocess. De mycket betungande uppgifter, som de senaste åren pålagts denna yrkesgrupp, saknar motsvarighet inom något annat yrke och måste verka avskräckande på initiativlusten. Av tillgängligt material från andra länder framgår att småföretagens antal tycks öka där.

Småföretagarna utgör ett utomordentligt viktigt fundament för välståndsbyggandet i samhället, som vi inte har råd att överanstränga med uppgiftsskyldighet eller att ställa i en särställning med avseende på ATP. Att dessa frågor kan ha stor betydelse framgår även av uppgifter från riksrevisionsverket, där det meddelas att de oredovisade varuskatterna och ATP-avgifterna enbart i Stockholm stigit från 720 000 kronor år 1960 till 7,7 miljoner kronor år 1962. Här hjäl-

per det inte bara att sätta fart på indrivningsmännen, utan orsakerna bör även utredas.

Det gläder mig emellertid, herr talman, att socialministern uppmärksammat dessa problem och inte anser att den nuvarande ordningen är definitiv. Något orakelmässig är kanske ändå den mening som socialministern ägnar detta problem och där han säger: »Det är min förhoppning att man skall komma fram till ett avgiftssystem inom socialförsäkringen, där frågan huruvida en viss inkomst hör av anställning eller annat förvärvsarbete betyder mindre för den samlade avgift i form av arbetsgivaravgift eller egenavgift, som följer med inkomsten.»

Jag har dock tolkat denna mening i positiv riktning när det gäller småföretagarna, och jag hoppas också att dessa frågor skall få sin lösning inom en rimlig tid.

Herr statsrådet ASPLING:

Jag tar till orda, herr talman, därför att herr Elofsson riktade den direkta frågan till mig, vart de avgifter tar vägen som arbetsgivarna har att erlägga för arbetstagare under 16 år, vilkas inkomster uppgår till 300 kronor eller däröver.

Jag vill svara, att det är avgifter som statsverket inte lägger beslag på, utan som kommer den allmänna försäkringen till del och således går in i försäkringsfonden.

Jag skall inte polemisera med herr Elofsson beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden när det gäller de unga, men det är klart att problemet ändå är begränsat. Jag kan visst föreställa mig ett särskilt i våra södra landsdelar under vissa korta perioder mycken ungdom är engagerad, men på litet längre sikt tror jag nog att den förlängda skoltiden kommer att medföra, att ungdomarna kommer att bli äldre än 16 år när de går ut även i sådant förvärvsarbete som här avses.

Till herr Ringaby vill jag bara säga, att det kanske är naturligt att det finns problem i skarvarna av det mycket stora

Ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg

system, som pensionsreformen innebär och som vi här genomfört. Men jag har i mitt interpellationsvar framhållit — och det underströk också herr Ringaby — att vi har observerat detta problem. Vi hoppas att de eventuella brister och kantheter, som föreligger, en gång kan rättas till.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Lagers interpellation angående Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Lager har i en interpellation frågat om det är mig bekant huruvida Aktiebolaget Statsgruvor har några planer för Norbergsgruvans framtid och, om sådana planer finns, vari de består.

Jag vill svara herr Lager genom att hänvisa till den proposition om stöd till Aktiebolaget Statsgruvor som för en tid sedan överlämnades till riksdagen.

I sin interpellation har herr Lager riktat en rad anmärkningar mot Aktiebolaget Statsgruvor. Sålunda har han påstått, att bolaget vid permitteringar inte lämnat ersättning för den karensvecka, som förflyter innan arbetslöshetsförsäkringen träder till, och inte heller för den förloerade arbetsinkomsten vid en endagspermittering i slutet av förra året. Han har också gjort gällande att antalet tjänstemän vid Norbergsgruvan hållits konstant under det att permitteringar drabbat arbetskraften i övrigt. Dessutom har han klandrat bolaget för villrådighet i det att bolaget under 1957 beslöt utvidga driften i Norberg och i anledning därav begärde att bostadsbyggandet i köpingen skulle ökas, men sedermera minskat arbetsstyrkan. Slutligen har han gjort gällande, att bolaget experimenterat med en ny anrikningsmetod under längre tid än som va-

rit nödvändigt för bedömning av metodens användbarhet.

Med anledning av dessa anmärkningar vill jag framhålla följande.

I sitt uppträdande som arbetsgivare har bolaget att på ett korrekt sätt tillämpa gällande kollektivavtal och den praxis som gäller inom branschen. Bolaget säger sig i föreliggande fall ha handlat i överensstämmelse härmed. Skulle från fackligt håll göras gällande att något fel begåtts bör förhandlingar härom tas upp med bolaget.

Antalet tjänstemän vid bolagets gruva i Norberg har inte hållits konstant utan minskats från 16 till 12. Av de kvarvarande tjänstemännen sysselsätts ett par med arbete för andra gruvor inom bolaget.

Att bolaget inskränkt gruvdriften i förhållande till vad som ursprungligen planerades får betraktas som en tyvärr ofrånkomlig följd av den försämring av marknadsläget för bl. a. Norbergsmalmen som inträtt efter 1957 och som närmare berörs i den förut nämnda propositionen. Efter hand som det klarlagts, att personalen i Norbergsgruvan inte skulle komma att ökas i avsedd utsträckning, har bolaget underrättat kommunen och bostadsbyggandet har kunnat anpassas till det ändrade läget.

Beträffande försöken med en ny anrikningsmetod kan framhållas, att försöksdriften hölls i gång så länge rimliga utsikter ansågs föreligga att de tekniska problemen skulle kunna lösas på jämförelsevis kort tid.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Lange få framföra ett tack för det svar han lämnat på min interpellation. Jag ber i det sammanhanget också om överseende för att jag inte kunde ta emot statsrådets svar vid den tidpunkt då det var lämpligt för honom — jag förhindrades av sjukdom. Något gott har ju detta lilla dröjsmål fört med sig, ty under tiden kom den proposition om stöd åt statsgruvorna, till vilken herr statsrådet nu hänvisar.

Ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg

Såvitt jag förstår av propositionen är för tillfället den enda planen för Norbergsgruvan, att den skall drivas med tillskott av statsmedel under det innevarande året, men sedan läggas ned. Jag säger »för tillfället», därför att det finns vissa tecken som tyder på att just den planen inte kommer att uppfyllas utan kommer att ersättas med någon annan plan.

Så till de anmärkningar, som jag enligt statsrådets svar har gjort mot Statsgruvor och som föranledde honom att i sin tur framställa några anmärkningar.

Statsrådet säger, att bolaget som sin uppgift självklart har att på ett korrekt sätt tillämpa gällande kollektivavtal och den praxis som gäller inom branschen. Detta säges som ett svar på min anmärkning, att man inte hade givit de anställda någon ersättning för den karensvecka som ligger mellan en permittering och arbetslöshetsförsäkringens inträde och inte heller ersättning vid endagspermittering.

Det är alldeles riktigt, att bolagsledningen här har handlat korrekt. Tyvärr finns varken i kollektivavtalen eller i lagstiftningen något skydd för arbetarna gentemot permittering av detta slag. Rent formellt står alltså bolagsstyrelsen skyddad, men man kan ju handla korrekt enligt ett bestämt avtal och ändå handla oklokt i sin egenskap av företagsledare. Det finns ju ingenting i kollektivavtal eller i förordningar som säger, att man nödvändigtvis måste så att säga hålla på *varje* rättighet som arbetsgivaren har enligt kollektivavtalet. Jag tror nog att ett annat uppträdande från ett statligt bolags sida i ett sådant här fall skulle skapa en goodwill som bolaget skulle ha nytta av.

Antalet tjänstemän vid företaget — jag skall inte närmare diskutera det här — beror på vilka tidpunkter man väljer för de jämförande beräkningarna. Man kan emellertid inte komma ifrån vad som står i regeringens proposition angående stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor. Där nämnes på s. 6 antalet tjänstemän och arbetsledare samt antalet arbetare vid de

fyra gruvor, som Aktiebolaget Statsgruvor äger. Det förhåller sig så, att Häksberg har 29 tjänstemän och 225 arbetare, Norberg har 12 tjänstemän och 38 arbetare, Intrånget har 11 tjänstemän och 83 arbetare och Stollberg har 8 tjänstemän och 60 arbetare. Relationen mellan antalet tjänstemän och antalet arbetare är således väsentligt ofördelaktigare vid Norbergsgruvan än vid bolagets övriga gruvföretag.

Nu kan det ju sägas, att tjänstemännen vid Norberg sysselsättes med arbete för andra gruvor inom bolaget. Det är möjligt — jag kan inte ha någon mening om detta — men i så fall är det litet orättfärdigt att lönerna för tjänstemännen belastar lönekontot för Norbergsgruvan och inte lönekonton för de bolag i vilka de sysselsättes.

I fråga om bedömningen för framtiden av möjligheterna för dessa gruvföretag att upprätthålla driften säges det, att felbedömningar, som gjordes, var en följd av försämring av marknadsläget — och det är väl ingenting att säga om detta. Det är emellertid på det sättet, att när man planerar för utbyggnad och en kommun bygger bostäder och andra inrättningar för att ta emot en större arbetarstyrka än vad den sedan får, skapar det i alla fall svårigheter för dessa kommuner.

Jag skall nu be att få framföra ett ytterligare tack till herr statsrådet, inte så mycket för vad han säger i sitt interpellationssvar i dag, utan mer för vad han sagt i sitt föredrag i går just i Norberg. Jag har inte tillgång till den fullständiga texten utan har bara ett mycket kortfattat referat i dagstidningarna, men herr statsrådet lär ha yttrat, att framtiden för Bergslagens gruvor ligger till mindre grad på exportmarknaderna och i större utsträckning i möjligheten att vara råvarukällor för den mellan-svenska järnhanteringen. Jag tycker att detta är så riktigt som det är sagt och vill bara uttrycka den förhoppningen, att regeringens politik när det gäller de mellan-svenska gruvorna också följer den här angivna linjen och att praktiska åtgärder

Ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg

så snart som möjligt vidtas för att vinna avsättning för den mellansvenska malmen på den inhemska marknaden.

Vad slutligen beträffar uttalandet om den nya anrikningsmetoden, som praktiserats i Norberg, vill jag säga följande. Jag är ingen gruvexpert, men jag tycker nog att en ny sådan anrikningsmetod borde vara möjlig att bedöma, innan man hade kommit över en produktion på mellan ett och två år i en gruva, i all synnerhet som — enligt vad som uppgivits för mig — en annan gruva i Norberg praktiserat samma anrikningsförfarande och efter att ha kostat på en miljon kronor på denna metod kommit underfund med att metoden var olämplig. Att Aktiebolaget Statsgruvor sedan lade ut det flerdubbla beloppet på att ytterligare experimentera med denna metod, förefaller kanske inte så mycket mig, eftersom jag inte är någon förstäsigsipåare när det gäller gruvindustri, men desto mer gruvkarlarna i Norberg som något ganska egendomligt.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag beklagar också, att jag inte fick besvara herr Lagers interpellation vid ett tidigare tillfälle. I så fall hade väl både interpellationen och svaret haft ett större nyhetsvärde. Nu vet emellertid alla, att interpellanten inte kan lastats för dröjsmålet.

Driften vid Norbergsgruvan kommer, därest riksdagen nu bifaller vad som föreslagits i den i interpellationssvaret åberopade propositionen, att kunna pågå ytterligare omkring ett år. Man bör emellertid inte utan vidare dra den slutsats, som herr Lager gör, att därefter är det slut. Avsikten är att mellantiden skall användas för att undersöka förutsättningarna för att gruvan skall kunna drivas även i fortsättningen. Enligt min mening är det inte helt utsiktslöst att kunna nå en lösning, som gör det möjligt att fortsätta driften utan ytterligare tillskott av statsmedel även efter det år det här är fråga om. Innan pågående undersökningar är avslutade, kan vi inte ännu veta någonting härom, men undersök-

ningarna ligger just i linje med det uttalande i frågan, som jag gjorde i det av herr Lager åberopade förstamajföredraget.

Man bör komma ihåg, att detta företag måste drivas under förhållanden, som är likartade med förhållandena vid de andra företag, med vilka det konkurrerar. Jag är därför obenägen att medverka till att företaget — med hänsyn till det presade läget — skall ta på sig andra utgifter än vad likartade företag gör i enlighet med kollektivavtalets bestämmelser.

Den omständigheten att några tjänstemän i Norberg får ut sin lön där, ehuru de sysslar med arbetsuppgifter avseende andra gruvor, innebär inte att lönekostnaden för dem påföres enbart Norbergsgruvan. Aktiebolaget Statsgruvor omfattar, som herr Lager vet, även andra gruvor och är ett företag, vars bokföring och redovisning är gemensam.

Anrikningsmetoden visade sig från början hålla vissa löften. Så länge som två år drev man emellertid den inte vid Norbergsgruvan — man kunde få den föreställningen, när man lyssnade till herr Lagers anförande. Man drev metoden med stöd av den expertis, som exempelvis finns tillgänglig vid tekniska högskolan. Det är inte så, att den slig, som man får fram genom metoden, är helt oanvändbar. Det går att använda denna slig i järnhanteringen, men i dagens marknadsläge är den mycket litet begärlig. Ingen vill ta på sig kostnaderna för att få den i sådant skick, att den kan gå till de masugnar, som annars har tagit Norbergsmalmen.

Man kan väl göra gällande, att det var fel att experimentera med metoden — jag vill inte dölja det — men felet är nog begripligt och försvarligt.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Bara ett enda ord!

Herr statsrådet säger att man inte bör belasta företaget i Norberg, som redan är mycket ansträngt, med utgifter utöver dem, som man är förpliktigad att ge ut enligt kollektivavtal. Jag är inte riktigt säker på att detta är en klok företagspo-

Ang. Aktiebolaget Statsgruvors brytning i Norberg

litik, i synnerhet som herr statsrådet i samma andetag anmärker, att lönerna för tjänstemän, som inte arbetar för Norbergsgruvan utan för andra företag inom Aktiebolaget Statsgruvor, får ses som utgifter för bolaget i dess helhet. Skulle man inte kunna anlägga samma betraktelsesätt när det gäller arbetare, som blir berövade sin arbetsförtjänst av en eller annan anledning, som de över huvud taget inte kan inverka på?

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 164, med förslag till allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län och till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 752—754 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 755 och 756 till statsutskottet samt

motionerna nr 757 och 758 till behandling av lagutskott.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 68—72, bevillningsutskottets betänkanden nr 29 och 31, första lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 40, 45, 47, 49 och 51, jordbruksutskottets utlåtande nr 14 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 23.

På framställning av herr talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtande nr 14 och andra lagutskottets utlåtande

nr 40 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 163, med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 165, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 28 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hanson, Per-Olof*, under tiden den 6 till och med den 10 i denna månad för deltagande i Europarådets rådgivande församlings möte i Strasbourg.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 759, av herr *Geijer, Lennart*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 760, av herr *Nyman* och herr *Jacobsson, Per*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 761, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, med förslag till lag angående procentsatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggs-pension;

nr 762, av herr *Larsson, Thorsten*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, med förslag till lag angående procentsatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggs-pension;

nr 763, av herr *Stefanson* och herr *Hanson, Per-Olof*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, med förslag

till lag angående procentsatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggspension;

nr 764, av herr *Nilsson, Ferdinand*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till lag om ändring i lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, m. m.;

nr 765, av herrar *Schmidt* och *Norden-son*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 139, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m.;

nr 766, av herrar *Nyman* och *Stefan-son*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.;

nr 767, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Larsson, Thorsten*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.;

nr 768, av herr *Petersson, Per*, och herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.;

nr 769, av herrar *Wallmark* och *Nyman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.;

nr 770, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Olsson, Ernst*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97);

nr 771, av herr *Sveningsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 och 87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97); samt

nr 772, av herr *Gorthon m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.46.

In fidem
Fritz af Petersens

Fredagen den 3 maj

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne april.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser, nr 158, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Jugoslavien angående reglering av vissa finansiella fordringar.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 163, med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 165, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 28 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 759 och 760 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 761—764 till behandling av lagutskott,

motionen nr 765 till bankoutskottet,

motionerna nr 766—769 till statsutskottet,

motionerna nr 770 och 771 till behandling av lagutskott samt

motionen nr 772 till bevillningsutskottet.

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen *dels* att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1963/64 till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beräkna ett förslagsanslag av 153 000 000 kronor och *dels* att för budgetåret 1963/64 till kostnader i samband med permanent skörde-skadeskydd anvisa ett reservationsanslag av 13 640 000 kronor. Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till särskild lagring av livsmedel för budgetåret 1963/64 beräkna ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 134, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen — såvitt avsåge anslaget Kostnader i samband med permanent skörde-skadeskydd, med ändring av det i årets statsverksproposition framlagda förslaget, — att

dels godkänna vad i propositionen förordats såvitt avsåge tillämpningen av den s. k. treprocentregeln i det av 1959 års riksdag fastställda sexårsavtalet på jordbrukets område,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen, vidtaga erforderliga regleringsåtgärder för att genomföra omförmälda förslag,

dels lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av de medel, som influtit under regleringsåret 1961/62 och som influtit eller inflöte under regleringsåren 1962/63 och 1963/64 genom upptagande av in-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m. förselavgifter, ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen under nämnda regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

dels lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande totalramen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1964/65,

dels godkänna det i propositionen framlagda förslaget angående prisutjämnning för kärnbindemedel,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva Hallands läns linodlareförening uppskov med erläggande av de under åren 1964 och 1965 till betalning förfallande amorteringarna på och räntorna för föreningens ur hemslöjdlånefonden beviljade lån,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering av införseln och utförseln av torkade sockerbeter,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i regleringsförfattningarna rörande slaktdjursavgift och utjämningsavgift å mjölk, grädde och ost i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i propositionen,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, på förslag av statens jordbruksnämnd, meddela bestämmelser rörande lagring av fodersäd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i propositionen,

dels till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1963/64 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 153 000 000 kronor,

dels till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 18 640 000 kronor,

dels till Särskild lagring av livsmedel för budgetåret 1963/64 under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

dels lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande dispositionen

av den rörliga kredit, som stode till förfogande för Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, för beredskapslagring m. m.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

1) de likalydande motionerna I: 177, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 212, av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana ändringar i nu gällande regler för skördeskadeskyddet, att 1) en allmän arealinventering lämnades den 1 juli, 2) även matarter inräknades i skördeskadeskyddet, 3) spillundersökningen förenklades, så att skördeskadeersättningen kunde utbetalas under det aktuella året, 4) de totala torkningskostnaderna för alla grödor medräknades, 5) onormala bärgningskostnader beaktades samt att vad i motionerna i övrigt anförts beaktades;

2) de likalydande motionerna I: 178, av herr *Hagberg m. fl.*, och II: 211, av herr *Heckscher m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt dess mening åtgärder omedelbart borde vidtagas i syfte att förverkliga målsättningen i 1959 års jordbruksavtal, samt hemställa, att förslag i sådant syfte snarast måtte föreläggas riksdagen;

3) de likalydande motionerna I: 180, av herr *Jonasson m. fl.*, och II: 209, av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 295, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 348, av herr *Svensson* i Vä *m. fl.*, i vilka föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära prövning av möjligheterna att hos jordbrukets egna kreditinrättningar placera medel från skördeskadefonden till minst den andel, som svarade mot av jordbrukarna till fonden inbetalade avgifter;

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

5) de likalydande motionerna I: 298, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Jonasson*, samt II: 339, av herrar *Dahlgren* och *Gustafsson* i Kärby, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte A. för sin del besluta, med verkan från och med skördeåret 1963, 1) att självriskprocenten i skördeskadeförsäkringen skulle utgöra 10 procent av normskördens värde, 2) att årligen ett belopp motsvarande två procent av utgående allmänna skördeskadeförsäkringar, dock lägst 800 000 kronor, skulle ställas till förfogande ur skördeskadefonden för utbetalning av individuellt prövade skördeskadebidrag, 3) att staten skulle bidra till skördeskadefonden med ett årligt anslag av 15 000 000 kronor, under förutsättning att jordbrukarna kollektivt tillskote minst samma belopp; B. anvisa under nionde huvudtiteln till Kostnader i samband med permanent skördeskadestydd för budgetåret 1963/64 ett reservationsanslag av 18 640 000 kronor; C. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla 1) om skyndsamt utredning rörande komplettering av skördeskadeförsäkringens grundskydd med jordbrukskonto enligt de principer, som gällde för skogskontot, 2) om skyndsamt utredning angående komplettering av skördeskadeförsäkringens grundskydd med ett system av skördeskadelån, i enlighet med vad i motionerna anförts;

6) de likalydande motionerna I: 387, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, samt II: 458, av herr *Börjesson* i Glömminge, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten av att översynen av skördeskadestyddet påskyndades i möjlig mån, så att förslag till förbättring därav ävensom kompletterande åtgärder kunde föreläggas riksdagen snarast, att det statliga bidraget till skördeskadefonden måtte i årets stat höjas från 33 procent till 50 procent d. v. s. med 10 miljoner kronor, att av skördeskadefondens sålunda förhöjda medel högst 10 miljoner kronor måtte ställas till förfogande till individuella bidrag utan behovsprövning åt jordbrukare, som drabbats av skördeskadador men på grund

av strataindelningens ojämnhet icke kunde på ordinarie sätt erhålla skördeskadebidrag, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till innevarande års riksdag om skördeskadelån med låg ränta och lång amorteringstid såsom beredskapsåtgärd för att möta likviditetssvårigheter som av nedfatt skörd kunde vållas, men då skördeskadebidrag likväl icke ansåges kunna ifrågakomma;

7) de likalydande motionerna I: 459, av herr *Bengtson m. fl.* och II: 556, av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om vidtagande av erforderliga åtgärder i syfte att den i jordbruksavtalet och riksdagsbeslutet 1959 åsyftade utfyllnaden av inkomstklyftan mellan industrien och jordbruket skulle uppnås under sexårsperioden;

8) de likalydande motionerna I: 460, av herr *Jonasson*, och II: 555, av herr *Hansson* i Skegrie;

9) motionen II: 455, av herrar *Antby* och *Nyberg*; ävensom

10) motionen II: 554, av herr *Elmwall m. fl.*;

B. i anledning av propositionen nr 134:

1) de likalydande motionerna I: 730, av herr *Jonasson m. fl.*, och II: 887, av herr *Elmwall m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 134 måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åtaganden rörande jordbruket gentemot EFTA eller särskilt land inom EFTA av det slag, som angivits i motionerna, icke måtte göras utan att överenskommelse därom träffats med jordbrukets förhandlingsdelegation, dels ock uttala, att överenskommelser om sådana åtaganden borde underställas riksdagen;

2) de likalydande motionerna I: 731, av herr *Jonasson* och herr *Pettersson, Harald*, samt II: 886, av herr *Dahlgren m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 134 i skrivelse till Kungl. Maj:t

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

måtte hemställa om framläggande för in-
nevarande års höstriksdag av plan för åtgärder i syfte att garantera, att den jordbrukspolitiska målsättningen om inkomstlikställighet för den i jordbruket arbetande befolkningen kunde förverkligas under sexårsperioden, i överensstämmelse med vad som åsyftades i riksdagsbeslutet 1959;

3) motionen I: 732, av herr Nilsson, Ferdinand, i vilken motion föreslagits,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala, att den i s. k. sexårsavtalet och riksdagens beslut 1959 angivna målsättningen om jordbrukets likställande med industrien borde under återstående avtalstid med alla till buds stående medel effektivt främjas;

att därvid måtte särskilt uppmärksammas, att möjligheterna för erhållande av i avtalet avsedda produktpriser försvårats, då produkterna fördyrats av s. k. varubeskattning för jordbrukets del, per år överstigande 500 miljoner kronor;

att principen om det svenska jordbrukets uppgift att tillgodose den inhemska konsumtionen icke skulle beskäras genom ytterligare eftergifter vid EFTA-förhandlingarna för påträngande utländska intressen;

att utformningen av skördeskyddet skulle skyndsammast överses och systemet utbyggas till bättre effektivitet i enlighet med i motionen berörda synpunkter för beredande av rättsvisare förhållande för av skördeskador drabbade;

att för tillgodoseende av utav skördeskador drabbade, som på grund av brister i systemets utformning eller strataindelningen icke erhöle rättvis skadeersättning varje år, skulle avsättas visst större belopp att i individuella fall utan ekonomisk behovsprövning tilldelas skadelidande; samt

att den i propositionen avsedda omprövningen av jordbrukets kreditproblem skulle omfatta även lånebehov i samband med skador å skörden under beaktande av vad i motionen därom anförts;

4) de likalydande motionerna I: 733, av herr Pettersson, Harald, och herr Jonasson, samt II: 885, av herr Dahlgren m. fl.;

5) motionen II: 888, av herrar Elmwall och Persson i Heden; ävensom

6) motionen II: 889, av herr Hedlund m. fl., vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 134 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam prövning och förslag rörande en sådan utformning av skördeskadeförsäkringen, att en mera tillfredsställande och rättvis skördeskadeersättning kunde garanteras.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. godkänna vad i utlåtandet förordats, såvitt avsåge tillämpningen av den s. k. treprocentregeln i det av 1959 års riksdag fastställda sexårsavtalet;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i utlåtandet, vidtaga erforderliga regleringsåtgärder för att genomföra omnämnda förslag;

III. lämna motionerna I: 178 och II: 211 samt I: 459 och II: 556 utan åtgärd;

IV. lämna utan åtgärd motionen II: 554 angående inkomstutvecklingen för jordbruket i de mellansvenska och norrländska områdena;

V. lämna utan åtgärd motionerna I: 731 och II: 886 samt I: 732, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, angående vissa åtgärder i syfte att främja den jordbrukspolitiska målsättningen;

VI. lämna utan erinran vad i utlåtandet anförts beträffande användningen av de medel, som influtit under regleringsåret 1961/62 och som influtit eller inflöte under regleringsåren 1962/63 och 1963/64 genom upptagande av införselavgifter, ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen under nämnda regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel;

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

VII. lämna utan erinran vad i utlåntandet anförts beträffande totalramen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1964/65;

VIII. lämna utan bifall motionerna I: 730 och II: 887 samt I: 732, såvitt nu vore i fråga, angående åtagande gentemot EFTA;

IX. godkänna det i utlåntandet framlagda förslaget angående prisutjämning för kärnbindemedel;

X. bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva Hallands läns linodlareförening uppskov med erläggande av de under åren 1964 och 1965 till betalning förfallande amorteringarna på och räntorna för föreningens ur hemslöjdslånefonden beviljade lån;

XI. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering av införseln och utförseln av torkade sockerbetor;

XII. anse motionerna I: 733 och II: 885 angående kvalitetsbestämmelser vid inlösen av brödsäd besvarade med vad utskottet i utlåntandet anförde;

XIII. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i regleringsförfattningarna rörande slaktdjursavgift och utjämningsavgift å mjölk, grädde och ost i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i utlåntandet;

XIV. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, på förslag av statens jordbruksnämnd, meddela bestämmelser rörande lagring av fodersäd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i utlåntandet,

b) lämna motionen II: 455 utan åtgärd;

XV. lämna utan bifall motionen II: 888 angående utformningen av stödet till fläskproduktionen och fodersädsodlingen samt mjölkproduktionens lokalisering;

XVI. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område å riksstaten för budgetåret 1963/64 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 153 000 000 kronor;

XVII. till Särskild lagring av livsmedel för budgetåret 1963/64 under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor;

XVIII. lämna utan erinran vad i utlåntandet anförts beträffande dispositionen av den rörliga kredit, som stöde till förfogande för Svensk spannmåls-handel, ekonomisk förening, för beredskapslagring m. m.;

XIX. lämna utan bifall motionerna I: 180 och II: 209 angående främjande och effektivisering av befintliga bygdekvarnar;

XX. lämna utan åtgärd motionerna I: 460 och II: 555 angående utvidgad objektiv upplysningsverksamhet rörande jordbrukets ekonomiska förhållanden;

XXI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 298 och II: 339 ävensom med avslag å motionerna I: 387 och II: 458, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Kostnader i samband med permanent skördeeskadeskydd å riksstaten för budgetåret 1963/64 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 640 000 kronor;

XXII. anse motionerna I: 177 och II: 212 angående vissa ändringar i bestämmelserna för skördeeskadeskydd besvarade med vad utskottet i utlåntandet anförde;

XXIII. lämna utan åtgärd motionerna I: 387 och II: 458 samt I: 732, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 889 angående översyn av skördeeskadeskyddet;

XXIV. lämna motionerna I: 298 och II: 339, såvitt rörde förslag om sänkning av självriskprocenten, utan åtgärd;

XXV. lämna motionerna I: 298 och II: 339, såvitt rörde belopp för utbetalning av behovsprövade bidrag, utan åtgärd;

XXVI. avslå motionerna I: 387 och II: 458 samt I: 732, såvitt rörde avsättning av belopp för utbetalning av individuella bidrag utan behovsprövning;

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

XXVII. lämna utan åtgärd motionerna I: 298 och II: 339 ävensom motionerna I: 387 och II: 458, såvitt rörde skörde-skadelån;

XXVIII. lämna utan bifall motionen I: 732, såvitt avsåge utredning av lånebe-hov i samband med skördeskadator;

XXIX. lämna utan åtgärd motionerna I: 298 och II: 339, såvitt rörde utred-ning om införande av jordbrukskonto;

XXX. avslå motionerna I: 295 och II: 348, såvitt rörde placering av medel från skördeskadefonden.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motioner-na I: 731 och II: 886 samt i anledning av motionen I: 732, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för innevarande års höstriksdag av plan för åtgärder i syfte att den jordbruks-politiska målsättningen om inkomstlik-ställighet för den i jordbruket arbetan-de befolkningen skulle kunna förverk-ligas under sexårsperioden i överens-stämmelse med vad som åsyftades i riksdagsbeslutet 1959;

2) av herrar *Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VIII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 730 och II: 887 samt i anled-ning av motionen I: 732, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga,

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åtaganden rörande jordbruket gentemot EFTA eller särskilt land inom EFTA av det slag som reservanterna angivit icke måtte göras utan att överens-kommelse därom träffats med jordbru-kets förhandlingsdelegation,

b) uttala, att överenskommelser om sådana åtaganden borde underställas riksdagen;

3) av herrar *Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXIII hemstäl-la, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 387 och II: 458 samt I: 732, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 889 i skri-velse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam prövning och förslag rörande en sådan utformning av skördeskade-skyddet, att en mera tillfredsställande och rättvis skördeskadeersättning kunde garanteras, i enlighet med vad reservan-terna anförts;

4) av herrar *Nils Hansson*, *Carl Es-kilsson*, *Gunnar Pettersson*, *Isacson*, *Jonasson*, *Hansson* i Skegrie, *Antby*, *Nils-son* i Lönsboda, *Östlund* och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reserva-tion angivits, samt att utskottet bort under XXV hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 298 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, besluta, att årligen ett belopp motsvarande två pro-cent av utgående allmänna skördeskade-ersättningar, dock lägst 800 000 kronor, skulle ställas till förfogande ur skörde-skadefonden för utbetalning av indivi-duellt prövade skördeskadebidrag;

5) av herrar *Nils Hansson*, *Carl Es-kilsson*, *Gunnar Pettersson*, *Isacson*, *Jonasson*, *Hansson* i Skegrie, *Antby*, *Nils-son* i Lönsboda, *Östlund* och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade lydelse, re-servationen visade, samt att utskottet bort under XXVII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 298 och II: 339 samt i anledning av motionerna I: 387 och II: 458, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning angående komplettering av skördeskadeförsäkringens grundskydd med ett system av skördeskadelan; samt

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

6) av herrar *Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda på sätt i reservationen angivits samt att utskottet bort under XXX hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 295 och II: 348 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära prövning av möjligheterna att hos jordbrukets egna kreditinrättningar placera medel från skördeskadefonden till minst den del, som svarade mot av jordbruket till fonden inbetalade avgifter.

Dessutom hade vid utlåtandet avgivits särskilda yttranden

1) av herrar *Nils Hansson*, *Gunnar Petersson*, *Antby* och *Nilsson* i Lönsboda samt

2) av herrar *Carl Eskilsson*, *Isacson*, *Östlund* och *Eliasson* i Moholm.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Det är rätt ovanligt att vi får börja en plenidag med jordbruksutskottets ärenden. De brukar i vanliga fall stå upptagna långt ner på föredragningslistan och komma upp till behandling först vid en tidpunkt när resebernen börjar grassera bland kammarens ledamöter. Jag är glad över att vi har fått en ändring i dag. Tack vare det får vi bättre tid på oss att diskutera de viktiga spörsmål som rymt i jordbruksutskottets utlåtande nr 14.

I utlåtandet behandlas främst spörsmålet om inkomstutvecklingen inom jordbruket under den gångna delen av sexårsavtalet. Det är en fråga som har diskuterats med särskild frenesi bland landets jordbrukare under det gångna året. Den har flera gånger varit på tal här i riksdagen, och jag tar för givet att de flesta kamraterna väl känner till de faktiska förhållandena. Jag vill emellertid påminna om några väsentliga sakkuppgifter i sammanhanget.

Genom utredningar inom Jordbrukets utredningsinstitut, vilka blev färdiga våren 1962, blev det uppenbart att jord-

brukets inkomsteftersläpning ökat i stället för att minska sedan sexårsavtalet började tillämpas. Inkomstklyftan beräknades den 1 september 1959 till ungefär 3 600 kronor men hade ökat till nära 5 000 kronor år 1960 och beräknades till cirka 7 150 kronor år 1962. Det siffermaterial som utredningsinstitutet presenterade har sedan varit föremål för en kritisk granskning hos olika statliga myndigheter, bl. a. hos statens jordbruksnämnd. I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 december 1962 uttalade jordbruksnämnden bl. a., att nämnden intet hade att erinra mot beräkningarna, samtidigt som nämnden dock påminde om de stora felmarginaler som sådana kalkyler är behåflade med. Jordbruksnämnden drog emellertid slutsatsen, att inkomstklyftan, som skulle minska fram till den 1 december 1965, i stället hade avsevärt ökat under den därtills gångna delen av avtalsperioden. Undersökningsmaterialet gav också anledning att befara, att utvecklingen skulle gå i samma ogynnsamma riktning under återstoden av sexårsavtalet.

De därpå följande överläggningarna mellan regeringen och jordbrukets organisationer ledde sent omsider till en överenskommelse den 27 mars 1963 om vissa åtgärder beträffande jordbrukspriserna m. m. Det är givetvis i och för sig tacknämligt att en överenskommelse kom till stånd, så att inte irritationen ökades ytterligare på detta viktiga samhällsområde. Det kan ju också vara värdefullt, såsom jordbruksministern säger i proposition nr 134, att överenskommelsen skapat förutsättningarna för att man under det närmaste året ostört skall kunna ägna sig åt uppgiften att finna en samlande lösning av jordbrukets framtidsproblem. Mycket längre tid har inte 1960 års jordbruksutredning på sig än styvt ett år innan den måste presentera sina förslag.

Men omdömet om överenskommelsen är sannerligen inte så välvilligt bland dem som närmast berörs därav, nämligen landets jordbrukare. Visserligen innehåller avtalet en del fördelaktiga bestämmelser, vilkas värde det dock är

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

svårt att yttra sig om så bestämt för dagen. Ätminstone en av detaljerna innebär emellertid en sänkning av gränsskyddet, motsvarande en årlig inkomstminskning för jordbruket av cirka 112 miljoner kronor. Och detta kommer vid samma tidpunkt som jordbruket åter fått en betydande utgiftsökning genom höjda löner. Man frågar sig därför med oro, om vi nu fått bättre möjligheter än förut att förverkliga målsättningen om inkomstlikställighet.

Stämningen är som sagt olustig i jordbrukarleden. Det har inte minst jordbrukets egna förhandlare fått erfara när de förklarat och försvarat den träffade uppgörelsen inför sina uppdragsgivare. Olusten är lätt att förstå. Medan andra yrkesgrupper kunnat förbättra sin ställning, har de flesta jordbrukare för varje år fått minskade inkomster. Och den ojämna utvecklingen gäller inte bara de kontanta inkomsterna. Även på många andra områden kommer jordbrukarna, och särskilt småbrukarna, ohjälpligt på efterkälken.

Det är ett egendomligt sammanträffande att vi i dag omedelbart efter jordbrukets prisfrågor skall behandla förslaget om fyra veckors semester här i kammaren. Där får vi ett nytt exempel på hur ojämnt förmånerna fördelas mellan olika folkgrupper. Hur många av de cirka 150 000 jordbrukarna som har jordbruk mellan 2 och 10 hektar får möjlighet att ta ut fyra veckors semester när gården och djuren måste skötas varje dag? Exempelen kan mångfaldigas på olika områden inom sociallagstiftningen. Orättvisorna när det gäller sociala förmåner kommer som ett kännbart påbröd till den ekonomiska eftersläpningen.

Från högerpartiets sida beklagar vi att regeringen inte kunde tillmötesgå de förslag som framfördes från jordbrukets förhandlare för att söka förverkliga sexårsavtalets målsättning. Vi hade redan i partimotioner vid riksdagens början hemställt om vissa åtgärder i detta syfte. Regeringen var ju också överens med förhandlarna om att 1959 års överenskommelse inte helt infriat de förväntningar som man ställt på densamma. In-

komstklyftan var större än beräknat i ingångsläget, kostnaderna såväl inom jordbruket som inom förädlingsindustrin har ökat snabbare än rationaliseringen, och marknadsläget för jordbruksexporten har försämrats — för att bara nämna några exempel på felkällorna. Enligt vårt förmenande borde det alltså ha funnits fullgoda skäl för ett krafttag för att om möjligt vända utvecklingen till det bättre.

Personligen beklagar jag också att jordbruksministern i ett uttalande strax efter överenskommelsen närmast betecknat uppgörelsen som en nådegåva från konsumenternas sida till jordbruket. Statsrådet Holmqvist jämställde i ett tidsningsuttalande de vidtagna åtgärderna med konstjord andning och menade att jordbruksregleringens enda syfte borde vara att avskaffa sig själv. Tror statsrådet verkligen att detta är möjligt? Finns det någon garanti för att husmödrarna skulle få köpa livsmedlen billigare om vi öppnade gränserna för ohämmad import och samtidigt inte hade ett produktionskraftigt jordbruk inom landet? Och är det inte anledning för oss att allttjämt komma ihåg beredskapssynpunkterna i samband med jordbrukspolitik? Livsmedelsförsörjningen är dock en väsentlig del av landets försvarsmöjligheter.

Herr talman! Även om vi alltså beklagar att regeringen inte visat större tillmötesgående mot jordbruket, har vi, såsom vi anför i ett särskilt yttrande till jordbruksutskottets utlåtande, inte velat yrka på ändringar i den träffade överenskommelsen. Vi menar nämligen att en träffad överenskommelse skall respekteras. Vi förutsätter emellertid att statsmakterna under den återstående avtalsperioden försöker göra det bästa av situationen både genom att vidtaga positiva åtgärder på områden, som ej beröres av sexårsavtalet, och genom att undvika sådana åtgärder som kan få negativ verkan på jordbrukets inkomstförhållanden.

Jämte själva prisregleringsfrågorna behandlas också flera frågor rörande skördeskadeskyddet i utskottsutlåtandet. Frågorna är aktualiserade dels av den träf-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

fade överenskommelsen, dels av motioner som väcktes vid riksdagens början. Överenskommelsen den 27 mars innehåller en väsentlig förbättring beträffande skördeskadeskyddet i jämförelse med tidigare bestämmelser. Statens bidrag till skördeskadefonden ökas med 5 miljoner kronor, och därmed svarar staten för 50 procent av det årliga tillskottet till fonden. Det är en förändring som vi måste hälsa med stor tillfredsställelse.

Tillsammans med andra högermän väckte jag vid riksdagens början en motion rörande skördeskadeskyddet, I: 177 likalydande med II: 212, i vilken vi begärde vissa åtgärder för att ytterligare effektivisera skyddet. I ett remissvar över motionerna har skördestatistiska nämnden redogjort för det aktuella utredningsarbetet inom nämnden. Detta omfattar bl. a. de flesta av de detaljfrågor som vi ville ha undersökta. Eftersom även utskottet uttalat sig mycket positivt angående förbättringar av systemet och förutsatt att skördestatistiska nämnden får tillräckliga resurser för sina undersökningar, har jag på denna punkt ingen annan mening än utskottet. Men det är förvisso nödvändigt att man inom de statliga organ, som sysslar med dessa frågor, får möjlighet att riktigt ordentligt analysera utfallet av 1962 års skördeskadeskydd. På många håll i landet ställer man sig mycket undrande till resultatet. Så är t. ex. fallet i mitt eget län, där skyddet fungerat åtminstone drägligt i de bästa jordbruksbygderna, medan andra områden med tillsynes väl så stora skördeförluster blivit utan ersättning. Här behövs en ingående analys av resultatet för att man skall kunna dra lärdomar av dem och vidtaga erforderliga förbättringar.

På ett par punkter har jag tillsammans med utskottets övriga borgerliga ledamöter anfört reservation. Det gäller dels frågan om det belopp, som skall användas till individuellt prövade skördeskadebidrag, dels frågan om komplettering av skördeskadeskyddet med ökade lånemöjligheter.

För individuellt prövade bidrag står för närvarande ett årligt belopp av

400 000 kronor av skördeskadefondens medel till förfogande. I fjol räknade emellertid lantbruksnämnderna med att även vid en mycket restriktiv bedömning av inkomna ansökningar skulle 620 000 kronor ha behövts för att tillgodose det aktuella behovet. År 1962 var skördeskadorna betydligt svårare, och det är troligt att det också är betydligt flera fall än tidigare, där det generella skyddet inte fallit ut och, där det alltså skulle behövas individuellt prövade bidrag. I reservation nr 4 yrkar vi därför en höjning av anslaget för ändamålet till 800 000 kronor, ett belopp som vi tror väl behövs för att kunna tillmötesgå de mest angelägna önskemålen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 4 av herr Nils Hansson m. fl.

När det nuvarande skördeskadeskyddet infördes år 1961 föreslog bl. a. statens jordbruksnämnd, att själva katastrofskyddet borde kompletteras med ett system av skördeskadelån. Bland annat påpekade nämnden, att det kunde inträffa skördeskador under en följd av år, som var för sig inte var av katastrofnatur men som steg för steg försämrade jordbrukets ekonomiska motståndskraft. För sådana ackumulerade skador ansåg nämnden, att det vore värdefullt med statliga garantilån. Jordbruksnämnden och Hushållningssällskapens förbund tillstyrker även i år de motioner, som väckts om skördeskadelån och åberopar för denna ståndpunkt de hittills vunnna erfarenheterna av skördeskadeskyddet.

I reservation nr 5 föreslår den borgerliga hälften av jordbruksutskottet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt prövning angående komplettering av skördeskade-försäkringens grundskydd med ett system av skördeskadelån.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall även till denna reservation.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall till att börja med be att få instämma med föregående talare i fråga om vad han sagt rörande

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m. jordbrukets läge för närvarande. Situationen är, som vi alla vet, härvidlag synnerligen prekär.

I den proposition, som vi nu har att behandla redovisas resultatet av de överläggningar som skett mellan regeringen och jordbrukets förhandlingsdelegation. Uppgårelsen innebär i huvudsak att jordbruket skall slippa vissa prissänkningar, närmare bestämt hälften av de prissänkningar som eljest skulle ha skett den 15 maj. Dessutom innebär avtalet en vidgad ram för regleringsändamål. Statens andel i skordeskadefonden skall enligt uppgörelsen också ökas med 5 miljoner kronor årligen.

Jordbruksavtalet ingicks, som redan är sagt, år 1959 och avsåg sex år. Målsättningen för detsamma var inkomstlikställighet mellan en basjordbrukare och en industriarbetare i dyrortsgrupp 2 å 3. Denna inkomstlikställighet skulle uppnås genom att jordbruket skulle få behålla rationaliseringsvinsterna under denna period.

Avtalet gav emellertid inte, som vi alla vet, vad jordbrukarna hade väntat sig. Efter halva tiden har inkomstklyftan stigit till cirka 7 000 kronor, och enligt den promemoria, som jordbruksnämnden har tillställt regeringen, visar de sista siffrorna på en inkomsteftersläpning av 7 900 kronor.

Det är givet att det under sådana förhållanden råder ett mycket stort missnöje bland jordbrukets folk. Försörjningsfrågorna är ju också en mycket viktig sak, ur såväl konsumenternas som producenternas synpunkt, och en angelägenhet som alltså angår oss alla. De demokratiska partierna har ju när det gäller vårt försvar träffat en uppgörelse, som innebär att försvaret får avsevärda belopp till sitt förfogande, men det bör väl ändå stå klart för alla, att om det skall vara någon mening med detta så får vi också se till att vi har ett försörjningsförsvar som klaffar i händelse av krig eller avspärning. Det föreligger också vissa risker för missväxt, och även ur handelspolitisk synpunkt är det ju viktigt att vi har en god

försörjning inom landet; därom bör vi väl kunna vara eniga.

Alla vet att många faktorer har inverkat i fråga om utvecklingen på detta område, vilka har varit mycket ogynnsamma. Sedan år 1958 har konsumentpriserna stigit med cirka 22 procent, medan producentpriserna höjts med endast 5 å 6 procent. Vi förstår alltså att det har blivit en mycket kraftig snedvridning på denna punkt genom att konsumentpriserna inte följer producentpriserna. Härvidlag har många olika faktorer inverkat.

Nu vill jag först som sist säga, att inget av de demokratiska partierna inom jordbruksutskottet har yrkat avslag på uppgörelsen eller på propositionen. Uppgårelsen har godkänts av alla partier, så ock av centern. Vi har sett saken så, att man på prisområdet inte har möjlighet att för närvarande komma längre.

Emellertid finns det många andra faktorer, som också inverkar på dessa frågor, och det är för att kunna åstadkomma förbättringar inom uppgörelsens ram — jag trycker hårt på att det skall ske inom uppgörelsens ram — som det föreligger reservationer från vår sida.

Reservation nr 1 gäller inkomstlikställigheten. Med anledning av propositionen har från centerpartiets sida väckts de likalydande motionerna I: 731 och II: 886, där vi yrkar att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 134 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om framläggande för innevarande års höstriksdag av plan för åtgärder i syfte att garantera, att den jordbrukspolitiska målsättningen om inkomstlikställighet för den i jordbruket arbetande befolkningen kan förverkligas under sexårsperioden. Herr Ferdinand Nilsson har i motionen nr 732 i denna kammare ställt yrkanden av liknande innehåll.

Centerpartiet har ju även vid flera tidigare tillfällen påtalat denna snedvridning och önskat få till stånd en utredning mycket tidigare än så här. Om vi på det sättet fått möjligheter att genomföra successiva förbättringar hade klyftan kanske aldrig behövt bli så stor som

Ang. vissa åtgärder i prisregierande syfte den är just nu. Men tyvärr har våra strävanden i det avseendet inte vunnit gehör hos de övriga partierna.

Vi vet dock alla att jordbrukarnas inkomsteftersläpning är markant, och man kan väl knappast begära att de som är sysselsatta inom den för vårt folk så viktiga produktionen av matvaror skall nöja sig med en arbetsersättning som är så mycket sämre än andra jämförbara grupper. Även jordbrukets utövare måste få inkomstlikställighet, det har riksdagen fastslagit både 1947 och 1959, och vi har papper på att den målsättningen inte förverkligats. Särskilda åtgärder måste därför till om det skall bli möjligt att utjämna inkomstklyftan, och de åtgärderna bör genomföras snarast möjligt — enligt målsättningen skall ju klyftan bli utjämnad under innevarande sexårsperiod.

Den senaste uppgörelsen har självfallet en viss betydelse i detta avseende, men det är en sak som vi från centerns sida har vänt oss mot, nämligen att jordbruksministern och nu även huvuddelen av jordbruksutskottet har sagt, att man vill arbeta ostört under den nya avtalsperioden. Det är gott och väl att man vill arbeta under denna period, och jag skall ingalunda försöka bortresonera att detta är rätt väsentligt för hur framtiden kommer att te sig. Men man får ju ändå inte fördenskull helt bortse från de möjligheter som finns att förverkliga målsättningen under den återstående delen av löpande avtalsperiod. Jag tänker här på åtgärder som inte direkt hör till det prispolitiska området utan som gäller skattepolitiken, den ekonomiska politiken och mycket annat som vi har pekat på i motionen. Det är angeläget att dessa åtgärder kommer till stånd så snart som möjligt.

Reservationen innebär bifall till de nämnda motionerna, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation 1, som har avgivits av centerpartiets representanter.

I reservation 2 har vi tagit upp EFTA-frågorna i anslutning till motionerna I: 730 och II: 887 samt I: 732. Vi yrkar att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

på jordbrukets område, m. m.

Maj:t anhålla, att åtaganden rörande jordbruket gentemot EFTA eller särskilt land inom EFTA av det slag, som utskottet angivit, icke må göras utan att överenskommelse därom träffats med jordbrukets förhandlingsdelegation, samt uttala, att överenskommelser om sådana åtaganden må underställas riksdagen. Många frågor av detta slag är för närvarande mycket aktuella eller kommer att bli det framöver, och eftersom de indirekt berör vårt lands jordbruk i stor utsträckning kan resultatet bli en snedvridning både av målsättningen och av den praktiska tillämpningen därest man inte vid sådana uppgörelser tar hänsyn till de avtal som råder inom landet. Vi tycker nog att vår begäran i detta fall är mycket rimlig och självklar, och jag ber att få yrka bifall även till reservation 2, vilket är detsamma som bifall till de nämnda motionerna.

Reservation 3 behandlar skörde-skadeförsäkringen. Till grund för denna reservation ligger också centermotioner som väckts dels vid riksdagens början och dels i anledning av den proposition vi nu behandlar. Skörde-skadeskyddet har som vi alla vet varit i kraft under två år. 1962 var ett år då stora skador anställdes på skörden, och jag tror att vi därigenom har fått ett utslag på hur detta skydd verkar; vi har fått se hur det slår ut i praktiken. Och då måste man konstatera att stora ojämnheter föreligger. När det gäller min hemtrakt kan jag nog säga att skyddet har fungerat ganska bra, men om jag skall redovisa stämningen i södra delarna av Värmland så måste jag säga att kritiken mot systemet har blivit mycket stark allteftersom resultaten av skörde-skadeskyddet blivit kända. Jag förmodar att det är ungefär likadant även på andra håll.

Vi kan alltså säga att det nuvarande systemet är behäftat med många stora brister, som gäller systemets allmänna konstruktion och speciellt uppskattningsområdenas storlek, men även mycket annat. Missnöjet har bland annat tagit sig uttryck i att man myntat ordet »skörde-skadelotteriet» — och när man dels inte är införstådd med hur systemet

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

verkar och dels konstaterar att det slår oriktigt, så måste jag säga att det i viss mån är begripligt att ett sådant uttryck kommer fram i debatten.

Vi inser för vår del betydelsen av ett generellt verkande system, men det är också viktigt att systemet bringas att fungera så bra som möjligt, detta inte minst med tanke på förtroendet för systemet i framtiden. Vi motionärer och reservanter finner att så stora och allvarliga brister föreligger, att hela systemet redan nu bör bli föremål för en verklig omprövning.

Vi anser detta vara både betydelsefullt och brådskande, varför vi yrkar att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam prövning och förslag rörande en sådan utformning av skördeskadeskyddet att en mera tillfredsställande och rättvis skördeskadeersättning kan garanteras.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr 3.

I reservation nr 4 tar vi upp de behovsprövade skördeskadebidragen, vilka också herr Eskilsson var inne på. Vi har ju ett generellt system, och utöver detta har vi de behovsprövade bidragen, vilka är individuella, som vi alla vet. Med hänsyn till det nuvarande skyddets konstruktion och de brister som vidlåder detta skydd är det nödvändigt med sådana här behovsprövade bidrag. Vi vet — vilket herr Eskilsson också var inne på — att 1961 års skördeskadador inte på långa vägar var så omfattande som 1962 års. År 1961 skedde en mycket restriktiv bedömning, men man kom ändå fram till ett sammanlagt bidragsbehov av drygt 620 000 kronor. När nu sammanställningarna och ansökningarna kommer in för 1962 är givetvis bidragsbehovet ännu större. Så länge vi har ett sådant här generellt verkande skydd med så pass stora brister måste vi, enligt vår mening, ha tillräckliga medel till förfogande för dessa behovsprövade bidrag.

Det bidrag som nu står till förfogande utgör 400 000 kronor, och vi har därför från centerpartiet i motioner begärt att två procent av årligen utgående allmän-

na skördeskadeersättningar dock lägst 800 000 kronor skall ställas till förfogande. Den borgerliga halvan inom utskottet har anslutit sig till detta yrkande, och jag ber alltså att få yrka bifall till reservation nr 4.

Reservation nr 5, som berör skördeskadelånen, har herr Eskilsson också sagt en del om, och vi vet att det inte är någon ny sak — frågan har vid flera tillfällen varit uppe här i riksdagen. Det är de ideligen förekommande skadorna i samband med dålig lönsamhet som har gjort, att jordbruket hamnat i ett speciellt besvärligt läge. Detta gör att behovet av dessa lån inte har blivit mindre, utan tvärtom har ökat. I motionerna har hemställts om en skyndsam prövning angående komplettering av skördeskade försäkringens grundskydd med ett system av skördeskadelån. Såsom herr Eskilsson också sade har detta yrkande biträtts av hela den borgerliga utskottshalvan, och jag ber att få yrka bifall till reservation nr 5.

Reservation nr 6 slutligen behandlar placeringen av skördeskade fondens medel. Även den frågan har tidigare diskuterats. Vi vet att kreditbehovet är stort för jordbrukets del och kommer att bli allt större. I motionerna hemställer vi, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära prövning av möjligheterna att hos jordbrukets egna kreditinrättningar placera medel från skördeskade fonden till minst den del som svarar mot av jordbruket till fonden inbetalade avgifter. Utskottets majoritet har inte velat biträda detta förslag. Vi centerpartister har reserverat oss för ett bifall till detta yrkande, och jag ber att få yrka bifall till reservation nr 6.

Sammanfattningsvis vill jag här ha sagt, att vi inom centerpartiet godkänner den prisuppgörelse, som här föreligger, men vi anser ej att man skall släppa kravet på inkomstlikställighet. Vi vidhåller detta krav och önskar att frågan skall tas upp på andra vägar för att man skall kunna utjämna inkomstklyftan. Vi kräver vidare ett skydd för jordbruket vid kommande förhandlingar med EFTA.

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Vi kräver ett mera rättvist skördeskadeskydd, mera pengar till de behovsprövade bidragen liksom en utredning beträffande skördeskadelånen samt att de pengar, som jordbruket har satsat i skördeskadeskyddet, placeras i jordbrukets egna inrättningar, detta givetvis efter utredning.

Jag vill, herr talman, sluta mitt anförande med att yrka bifall till samtliga sex reservationer.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! »Jordbruket är en statsunderstödd näring» får vi med jämna mellanrum veta av kvällstidningarna. Man frågar sig: Vad är inte statsunderstött i våra dagars Sverige? Vi har främst de stora konsumentgrupperna som utgöres av löntagare. Hela sysselsättningspolitiken inriktas så att lönenivån oavlätligen stiger. Det ges stöd till exportkrediter samt till varvs- och gruvindustrierna, byggnadsindustrien subventioneras o.s.v. Dessutom får det inte förekomma någon pristryckande konkurrens om arbetstillfällena utifrån, och ingen får arbetstillstånd som underbjuder organisationernas prislistor.

Jordbrukets stöd beräknas på utbudet av överskott. Vi vet att det är detta man kallar »världsmarknadspris». Om överskottet, d. v. s. arbetslösheten utifrån, finge möjlighet att bestämma arbetslösheten på den svenska marknaden, såge det nog annorlunda ut i detta land.

Lyckligtvis är det inte så! Vi har en nationell arbetsmarknadspolitik och en nationell penningpolitik. Varför skall man då ondgöra sig över kravet på en nationell jordbrukspolitik? Det är ju därpå, på en tryggad folkförsörjning, som vår handelsfrihet som demokratiskt folk i en värld av diktaturer till slut vilar.

Likställigheten har här berörts, och det är rätt intressant att titta på reservationerna till jordbruksutskottets utlåtande — och även att titta på de särskilda yttrandena. Det är så att säga någonting »hett», det där, och det förstår man. Det

måste så vara, ty det är fråga om ett socialt rättfärdighetskrav också för jordbruksnäringens del. Har jordbruket en för landet livsnödvändig uppgift att fylla, måste också rätten till likställigheten med arbete inom industrien vara oavvislig, oavsett hur man tolkar eller borttolkar.

Bramstorp förankrade jordbrukets likställighet i arbetsavtal för lantarbetare. År 1959 fanns en anknytning till industriens arbetarlöner i tredje — numera andra — ortgruppen. Det är inte fråga om ett juridiskt kontrakt utan om en politisk, socialt förankrad målsättning, och det är någonting som man inte kan ge avkall på.

Är efter år har vi velat kontrollera avtalet, men regeringspartiet har med hjälp från andra håll motverkat våra förslag. De andra partierna har stått väldigt solidariska därvidlag. Avtalet syftar till att målsättningen skall nås under avtalstiden. Det har vi också velat, men vi har ställt oss kritiska mot tanken att man måste vänta till avtalstidens slut för att se hur det skulle komma att gå. Förra våren lossnade det liksom hos högern — den första »svalan» hette visst Per-Eric Ringaby. — Och inför valet fortsatte omsvängningen. Vad beträffar arbetarpartiet vill jag hänvisa till ett uttalande av herr Hjalmar Nilsson i Kramfors. Han betygade redan den 28 april 1961 angående centerns oro för att målsättningen inte skulle nås: »I anledning av vad herr Ferdinand Nilsson har sagt skall jag be att få påpeka för honom att avtalets konstruktion är sådan att de synpunkter som åberopats i motionen och reservationen tillgodoses inom avtalet.» Nå, i reservationen hade det yrkats, att man skulle vidta sådana åtgärder att den i jordbruksavtalet och riksdagsbeslutet 1959 äsyftade utfyllnaden av inkomstklyftan mellan industri och jordbruk skulle uppnås under sexårsperioden. Jag vet inte, om jordbruksutskottets vice ordförande just nu är så särskilt stolt över det uttalande jag nysst återgav!

Debatten fortsatte, och 1962 sade herr Hjalmar Nilsson: »När det gäller den eftersläpning som jag tror herr Ferdi-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

nand Nilsson var inne på vill jag bara hänvisa till vad utskottet sagt och citerat på s. 9 i utlåtandet, där jordbruksnämnden klart anger att det icke råder den eftersläpning, som motionärerna vill göra gällande.»

Det kan tyckas att det är långsamt att erinra om detta, men jag tycker i alla fall att när man under de här åren har stretat emot, fastän man kunnat tänka sig att i tid vidta åtgärder, och man sedan skyller på brist på tid och vill att det hela skall läggas åt sidan tills vi fått ett nytt avtal, så får man finna sig i att det hänvisas till vad som har sagts på de här punkterna.

Från vår sida har i motioner — både i början av riksdagen och vid flera tillfällen senare — yrkats att detta likställighetskrav skulle förverkligas. Jag ber att få understryka att vi står inför nya förhandlingar. Avtalstiden för sexårsavtalet löper ut, och skall det under sådana förhållanden vara möjligt att skapa förtroende för ett kommande avtal, så måste man ha en bestämd känsla av att den part, som man sluter avtal med, har gjort sitt bästa under den gångna avtalstiden för att förverkliga den målsättning på vilken avtalet grundats.

Jag tycker att detta är högst naturligt, och jag vill här hänvisa till den motion som från vårt parti väcktes i början av riksdagen. Jag hänvisar vidare till motioner, som sedermera väcktes i anledning av proposition nr 134. Därutöver kan jag också nämna vad som sägs i motion nr 211 i andra kammaren. I den sistnämnda motionen säges, att den klart uttalade målsättning som godtog av riksdagen är det primära i nu gällande jordbruksavtal, d. v. s. att inkomstklyftan bör utjämnas. Detta är något väsentligt, och jag instämmer helt däri. Vi har sagt samma sak under flera år förut, och det har kanske inte väckt samma genklang på det hållet, men det är i alla fall roligt att nu kunna konstatera detta.

I samma motion sägs det: »Enligt vår mening råder ingen tvekan om att jordbrukets inkomstutveckling strider mot målsättningen i sexårsavtalet och dess syfte.» Och vidare: »Ett fasthållande av

principen att ett avtal är ett avtal och att det till varje pris i sin konstruktion skall bli orubbat leder i detta sammanhang till orimliga förhållanden och till ett orimligt läge vid avtalstidens utgång.»

Detta gäller om avtal, och det gäller också om tilläggsavtal. Vi har fått en överenskommelse nu, som vi från vår sida ser med glädje därför att den innehåller ett framsteg, som vi gärna tar fasta på, men jag ber helt och hållet att få avsluta mig till vad herr Jonasson sagt, när han påpekat att detta inte betyder att man skall uppge målsättningen.

Vi har här en sak att peka på. Herr Jonasson framhöll att beskattningsfrågor kan vara av betydelse. Jag vill för min del understryka vad det innebar för det gällande avtalet när omsättningsskatten genomdrevs kort efter det att avtalet genomförts. Det var dock en belastning som då lades på jordbruket, och jag minns att det från vår sida ifrågasattes i en motion om detta inte stred mot avtalet. Då försäkrades det oss att så inte var fallet, utan avtalet var en sak och omsättningsskatten en annan. Jag utgår ifrån att detta fortfarande gäller och att vi således kan säga att avtal och tilläggsavtal är en sak samt att kravet på att omsättningsskatten på de prisreglerade livsmedlen skall tas bort är en sak som icke beröres av detta avtal, eftersom den inte berörde avtalet när det kom till. Det är rätt betydelsefullt att detta påpekas.

Vi får göra klart för oss vad omsättningsskatten i detta fall betyder. I den utredning som förelåg innan propositionen om omsättningsskatten kom beräknades, att de prisreglerade livsmedlen skulle drabbas därav med ett belopp motsvarande ungefär 70 miljoner kronor per procent. Under sådana förhållanden är det lätt att räkna ut att det då rörde sig om cirka 284 miljoner kronor, d. v. s. i stort sett 20 procent av de 1 400 miljoner, som omsättningsskatten då beräknades till.

Med den höjning av omsättningsskatten som sedan dess företagits innebär skatten en belastning på avtalet med ytterligare 50 procent. Det rör sig om belopp som — med hänsyn också till att

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

handelsvolymen vid disk har stigit så pass väsentligt — kan beräknas till 500 å 550 miljoner kronor. När det har talats om eftersläpning av avtalet — alla är ju numera ense om att det föreligger en alldeles påtaglig eftersläpning — kan det också anses att det är på just detta avsnitt som det har slagit fel. Då har man rätt att peka på att denna belastning dock är någonting som det borde vara lämpligt att rucka på.

Vi har tidigare under riksdagen diskuterat möjligheterna på en punkt, där detta är alldeles påtagligt, nämligen beträffande omsättningsskatten på mjölk och smör. Där har man beräknat att det rör sig om ett belopp på ungefär 125 miljoner kronor. Där har man inte ens behövt bryta mot den heliga satsen om alla varors beskattning vid disk, utan man skulle kunna klara saken genom ett restitutionsförfarande genom mejerierorganisationerna. Om vi kunde räkna med att det hos statsmakterna finns en önskan att fullfölja avtalet — och det tror jag är nödvändigt om förtroende för ett kommande avtal skall kunna skapas — är denna fråga av väsentlig betydelse som en utväg att göra något.

Jag hade tillfälle att diskutera om EFTA och danska avtalet med jordbruksministern i tisdags i förra veckan, och jag minns att jag då i anledning av hans exempel om de danska betorna gjorde den lilla reflexionen, att det fanns flera produkter och flera varuslag som var uppräknade i det svensk-danska jordbruksavtalet samt att man kunde befara att det skulle komma att växa ut att omfatta även andra produkter. Eftersom jag visste, att jordbruksministern är mycket försiktig när det gäller att uttala sig — åtminstone angående det danska avtalet och vad därmed sammanhänger — var jag ändå inte så alldeles lugnad av det exempel han nämnde. Sedan dess har danskarna varit här, och pressen, som ju anser sig välunderrättad, har kunnat meddela att frågan om fläsk och köttkonserver då också var under debatt. Huruvida även andra produkter var på tal vet jag inte. Jag nöjer mig med att

konstatera att det här finns ett orosmoment.

Vad är det då som skapar det orosmomentet? Vad är det som gör att det danska avtalet ur jordbrukssynpunkt är så ömtåligt?

Det är två saker. För det första är det, att man ser ett klart exempel på hur svenskt jordbruk får kompensera danskarna för fördelar som svensk exportindustri vinner på den danska marknaden. Detta verkar irriterande. Jag har en känsla av att den industriella expansionen är så stark, att man inte skulle behöva på det sättet belasta en näring, som sitter i stryckklass så som det svenska jordbruket faktiskt gör. Därför menar vi att det är en anledning till irritation att man från danskt håll anser sig kunna komma med dessa krav. Man anser sig ju också i mer eller mindre officiella former fått vissa antydningar om att det är en väg som inte är alldeles ofarbar. Jag tror nog att man från svensk sida gör vissa svårigheter, men att danskarna ändå tror sig ha vissa möjligheter att vinna något. Detta irriterar rent psykologiskt mycket starkt.

Sedan är det en annan sak, och det är omtanke om den marknad som det svenska jordbruket har inom landet. Det danska jordbruket producerar till mycket stor del med hjälp av importerade produktionsmedel och på jordar, som en svensk jordbruksminister nog inte skulle anse som de lämpligaste. Produktionen är också till mycket stor del inriktad på export.

I Sverige har vi ju ett förhållandevis litet exportöverskott; det rör sig omkring 10 procent av produktionen, och det motsvaras kanske av en import, som möjligen skulle kunna underkastas en viss kritik. Med detta utgångsläge är emellertid det svenska jordbrukets läge så priskänsligt att även små poster kan verka pristryckande för jordbrukets produkter. Under sådana förhållanden reagerar man och menar: När det svenska jordbruket har sig ålagt att klara vår beredskap, om så kräves, då bör jordbruket också få den motpresta-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

tion som staten tänkt sig, nämligen att den svenska marknaden skulle väsentligen förbehållas den svenska jordbruksproduktionen. Det är ungefärligen så som man får se denna sak.

Så kommer jag till skördeskadorna. Innan propositionen om skördeskadeskydd på sin tid lades fram, väckte vi en röst, där vi skisserade en anordning på grundval av vår belömning i detta fall. Vi menade, att man kunde tänka sig dels ett mera mekaniskt, generellt verkande skydd, dels ock därutöver komplettering på två punkter. Den ena rörde möjligheterna att utjämna tekniska bristfälligheter och andra svårigheter och genom individuellt prövade bidrag kompensera dem, som blev orättvist behandlade på grund av metoden. Det gällde alltså människor som drabbades av skördeskadador och som skulle haft ersättning för dem, men som inte kunde få det på grund av brister hos metoden. Vi menade att det var rimligt att anslå ett belopp som skulle kunna ge kompensation i sådana fall.

Så något om skördeskadelånen — det avser den andra punkten. De hade råkat i en viss misskredit. Innan vi hade skördeskadeskyddet, lämnades nämligen genom stödlånen en hel del av hjälpen till jordbrukare, som drabbades av svåra skördeskadador. Stödlånen gavs i många fall så att de kanske hjälpte för tillfället, men inte på lång sikt. Det var inte det vi menade med skördeskadelånen. Det kan inträffa fall, där katastrofskydd inte utlöstes och inte skall utlösas, därför att det inte var fråga om skador av sådan omfattning. Under flera år har det kanske inträffat sådana förhållanden att jordbrukarnas likviditet skadats och blivit lidande. Detta gäller inte minst det högt rationaliserade och ofta högt skuldsatta jordbruket, som är mycket ömtåligt. Det var med hänsyn härtill som vi redan på den tiden menade, att man skulle komplettera systemet med en form av skördeskadelån, och den tanken har vi fullföljt. Jag tror att det är rimligt och riktigt att man gör det.

Nu kan det sägas, att om det blir en ordentlig överarbetning av skördeskadeskyddet, så att det tekniskt verkar vä-

sentligt bättre än nu, föreligger kanske inte samma behov av individuellt prövade bidrag. Det kan så vara. Så länge vi har stratasytemet, kan man naturligtvis säga, att man kan utforma strataindelningen bättre; man kan få en metod som bättre tillgodoser behovet inom straterna. Men varje strata har en gräns, och det torde icke kunna undvikas, att det utanför den gränsen kan finnas enskilda jordbrukare, som drabbas hårt av skördeskadador, men som ingalunda får ersättning från det generellt verkande systemet därför att deras grannar inte råkat lika illa ut. Det är i sådana fall rimligt och skäligt, att de individuellt prövade bidragen kommer till användning.

I propositionen fick vi ett, jag höll på att säga symboliskt, erkännande av de individuella bidragen genom förslaget om de 100 000 kronorna. Dessa 100 000 kronor har sedan ökats, och nu är summan 400 000 kronor. Det är naturligtvis en förbättring, men med hänsyn till fjolårets skördeutfall är behovet så stort, att beloppet på intet vis räcker att tillgodose rättvisekravet. Vi får göra klart för oss, att dessa människor som det gäller betalar till försäkringen lika mycket som andra betalar, men de får inte det stöd som skördeskadeskyddet skulle ge, därför att grannarna har befunnit sig i gynnsammare läge. Principiellt finns det inte något skäl att här tillämpa en behovsprövning. — Ursäkten skulle då vara det skälet, att beloppen hittills varit så ynkligt små. När beloppen inte är större än de nu är, är det för mig utan vidare klart, att de som har de största ekonomiska behoven skall komma i fråga i första hand. Men tanken måste vara att söka bygga ut det hela så, att man kan få belopp som motsvarar behovet och verkligen gör det möjligt att hjälpa i åtminstone de svåraste fallen, då systemet generellt inte verkar. Det är någonting som man för framtiden inte bör bortse ifrån, utan man bör undersöka, om man inte kan få ett försäkrings-system, som verkligen tillgodoser också dessa fall. Då är det klart att man hellre ser att det kan lösas generellt, men jag

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte betvivlar att det rent tekniskt skall vara möjligt.

Jag skall sedan göra en kättersk anmärkning — den är så kättersk, att den drabbar också avtalet och våra egna organisationer. Det är ju så att om vi har en jordbruksproduktion på mellan 4 000 och 4 500 miljoner kronor och det skall finnas ett skördeskadeskydd för detta, så är naturligtvis 15—20 miljoner kronor en mycket liten egen insats, om den verkligen skall bereda jordbrukarna ett tillfredsställande skydd. Jag är glad över att man i avtalet accepterade tanken på ett 50-procentigt bidrag från statens sida och ett 50-procentigt bidrag från jordbrukarnas sida, men jag tror att våra egna förhandlare inte var tillräckligt vidsynta, då de accepterade någonting som för jordbrukarnas del innebar en minskning av den egna insatsen. Det hade varit bättre, om man kunde ha fått ett högre statligt bidrag och likväl behållit den egna insatsen. Jag tror att detta hade varit klokare och riktigare, men det är nu ingenting att göra åt den saken.

Jag tror att det hade varit vidsyntare att bedöma saken på det sättet, ty skall man kritisera ett system, och skall man säga att det inte fungerar effektivt, skall man naturligtvis inte samtidigt minska den egna insatsen utan hålla på att man skall vara beredd att göra någonting själv. Detta är min personliga uppfattning, och den har jag velat ge till känna, ty jag tror att framtiden kommer att ge mig rätt i det avseendet. Antingen skall skördeskyddet bort, därför att det inte är effektivt, eller också skall det byggas ut så att det ger ett ordentligt och rejält skydd och kompletteras genom lån och genom individuella bidrag då generella regler klickar. Framtidsmålet måste i det fallet vara ett bidragssystem utan behovsprövning men med hänsyn tagen till verkliga skördeskador — jag menar att detta är någonting att sikta på.

Det säges då att det inte bör finnas två system — ett generellt verkande och ett individuellt. Ja, men det har vi ju redan, fastän vi har det så att säga i fick-

på jordbrukets område, m. m.

format med de småsummor det här gäller. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som det vore rimligt att försöka göra någonting riktigt av detta.

Jag skall inte uppehålla kammarens tid länge med att tala om en annan sak, som jag i och för sig tycker är rimlig och rättvis. Den gäller frågan, om de egna medel som jordbrukarna själva betalar in till försäkringen skall under den tid de väntar på användning placeras i jordbrukskassorna. Förra gången visade det sig, att ett mycket stort antal blanka reservationer hade avgivits som opinionsyttring. I år är det bara centerpartisterna som står kvar på den skansen — de andra har försvunnit som snö i majsol. Det är beklagligt att man inte stod fast längre vid sin mening. Den blanka reservationen innebar inte någonting alls för de där herrarnas räkning — den saken är alldeles klar; det visar årets utskottsutlåtande. Förra gången anfördes det, att det inte skulle vara möjligt för jordbrukskassorna att klara det hela. Var och en, som tar reda på vilken stor och omfattande rörelse det här är fråga om och vilka stora belopp det här rör sig om, förstår att dessa tillskott helt visst är värdefulla som ersättning, men det är inte fråga om någonting som det skulle vara svårt att betala ut när så erfordras. Hittills har — jag har sagt det förut och jag upprepar det — utbetalningarna av skördeskadebidrag inte skett med någon nämnvärd blixtfart, och det skulle inte bereda kreditinstituten någon svårighet att tillgodose önskemål om utbetalning.

Herr talman! Jag ber med hänvisning till vad jag sålunda sagt att få yrka bifall till de sex vid utlåtandet avgivna reservationerna. Jag ber samtidigt att få erinra att det i höstas fördes en debatt inom vår fackliga organisation, där en av våra förgrundsfigurer underströk att vi snart kommer att vara medlemmar av EEC och att vi får överlägga hur vi då skall ha det. Jag anförde då att det var vanskligt att profetera i sådana ting. Det borde vara klokare att avvakta och se, hur det gick innan man gjorde några tvärsäkra uttalanden. Nu nonchalerar

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

man på många håll det bärande i den hittillsvarande svenska nationella jordbrukspolitiken — beredskapstanken. Det kan tänkas att vi inom en snar framtid kan råka i en situation, då *alla* kommer att säga, att det var bra att man inte lyckades riva ner det svenska jordbruket.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! I egenskap av utskottets talesman vill jag först nämna, att den proposition som ligger till grund för detta utskottsutlåtande även är ett resultat av en överenskommelse mellan regeringen och jordbrukets förhandlingsdelegation. Genom den överenskommelsen kommer jordbruket, enligt utskottsutlåtandet, att tillföras drygt 400 miljoner kronor.

Utskottet har också i likhet med departementschefen velat understryka betydelsen av att denna överenskommelse har kommit till stånd. Departementschefen har i utskottsutlåtandet framhållit, att under den återstående tiden av den nuvarande avtalsperioden skall man kunna ägna sig åt att finna en samlande lösning på jordbrukets framtida problem.

Utskottet har helt följt departementschefen och överenskommelsen. Man är därför kanske något förvånad över att det föreligger reservationer och särskilda yttranden, men man kanske inte skall fästa alltför stor vikt vid dem. För min del anser jag att de egentligen är obehövliga. Å andra sidan förstår jag, att det kan vara behövligt för dessa reservanter att utåt tävla om den enskilda jordbrukarens gunst.

I de särskilda yttrandena från folkparti- och högerhåll har också den träffade överenskommelsen accepterats. Varför har de då ett särskilt yttrande? Hade det inte räckt med vad utskottet sagt eller med denna överenskommelse? Litar de inte på jordbrukets egen förhandlingsdelegation?

De beklagar att regeringen ej har ansett sig kunna tillmötesgå det förslag, som jordbrukets förhandlingsdelegerade har framfört.

Alla förhandlingar som jag har varit

med om har inneburit en överenskommelse mellan två parter. Det gäller att inte bara tillgodose den ena partens önskemål, utan att ge och ta. Resultatet blir en överenskommelse, där givetvis bägge parter får rucka på sina begär.

Det är klart att man kan tycka illa om en överenskommelse, men som medlem vid ett förhandlingsbord bör man väl acceptera den överenskommelse som kommer till stånd.

I reservation 1 tar herrar Jonasson och Hansson i Skegrie upp vissa problem och yrkar på om att man i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära att de till hösten skall utforma en plan om åtgärder för att den jordbrukspolitiska målsättningen om inkomstlikställigheten skall kunna förverkligas under sexårsperioden. Detta är ingen ny framställning eller ny fråga. Jag tror att samma sak har framförts sedan år 1959. Frågan har också debatterats flera gånger och lagts åt sidan. Detta tycker jag är riktigt. Ty om man godtar den överenskommelse som kom till stånd i mars i år, skall man inte samtidigt klandra den.

Reservanterna anser att den ekonomiska politiken skall utformas på sådant sätt, att den jordbrukspolitiska målsättningen främjas. Detta låter ganska vackert, men det är inte jordbruksutskottets sak att behandla denna fråga, utan det ankommer väl närmast på bevillningsutskottet att göra det.

Det går att nå inkomstlikställighet, men detta beror i första hand på jordbrukarna själva. I överenskommelsen träffades avtal om vissa rationaliseringsåtgärder i syfte att förbättra lönsamheten. Jordbrukarna har också lovat att stödja detta. Om även reservanterna går med på den linjen, tror jag att inkomstlikställighet uppnås fortare än någon anar.

Centerpartisterna herrar Jonasson och Hansson i Skegrie har i reservation 2 tagit upp vissa frågor, angående jordbrukets åtagande gentemot EFTA, vilka också har framförts i olika motioner. Dessa är inte så mycket att säga om — de borde kanske i stället från reservanternas sida förbigås med viss tystnad. De vill i första hand att regeringen, innan några åtgär-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte der viddas rörande EFTA, skall inhämta förhandlingsdelegationens löfte. Det förefaller mig märkligt med tanken att en särskild grupp inom samhället som någon slags överriksdag skall dirigera regeringens förhandlingar med främmande makter. Det gäller ju för regeringen att i sådana förhandlingar söka uppnå bästa möjliga resultat för hela samhället, och jag tror därför inte att jordbruket härvid kan få någon särskild preferensbehandling genom bestämmelserna i sex-årsavtalet.

Vid den nyligen träffade överenskommelsen mellan regeringen och jordbruksorganisationerna har detta också bekräftats genom följande passus: »Beträffande de åtaganden rörande jordbruket som Sverige kan komma att acceptera gentemot EFTA förutsattes att kostnaden liksom för närvarande är fallet kommer att bestridas av inflytande fettregleringsavgifter.» Jag förmodar att reservanterna har läst detta yttrande. Om det görs några åtaganden gentemot EFTA utanför givna direktiv förmodar jag att frågan kommer att underställas riksdagen. Jag har ingen anledning att tro att regeringen kommer att bryta mot gällande bestämmelser. Om jag inte minns alldeles fel har riksdagen så sent som 1961 lämnat vissa fullmakter för ett sådant läge.

I detta sammanhang vill jag också säga ett par ord om reservation nr 3 av samma reservanter, herrar Jonasson och Hansson i Skegrie. Däri hemställs om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en skyndsam prövning och förslag om bättre utformning av skörde-skadskyddet som skulle ge rättvisare skörde-skadeersättning. Det kan naturligtvis ligga ett visst berättigande i detta krav, men å andra sidan kan man väl säga att motionerna härom har blivit tillgodosedda dels genom att den skörde-statistiska nämnden har sagt att den har en expertgrupp som utreder denna fråga, dels genom att departementschefen har föreslagit en höjning av statens andel av det belopp som årligen skall tillföras skörde-skadefonden med 5 miljoner kronor till 15 miljoner kronor.

Detta bör räcka i nuvarande läge, och

på jordbrukets område, m. m.

det finns därför icke någon anledning att syssla så mycket med denna reservation. Det borde räcka med att hänvisa till vad utskottet uttalar på sidan 36 i utlåtandet. Utskottet skriver: »Som framgår av vad skörde-statistiska nämnden i ärendet upplyst synes de i motionerna berörda frågorna vara föremål för behandling eller stå i tur att prövas av sakkunniginstansen allteftersom betingelser härför föreligger. Utskottet, som anser det angeläget att olika förbättringar av systemet snarast kan genomföras, förutsätter att skörde-statistiska nämnden erhåller tillräckliga resurser för att genomföra de olika undersökningar som erfordras härför.»

Ett sådant uttalande från utskottet tycker jag att reservanterna mycket väl borde ha kunnat ansluta sig till i stället för att avge en särskild reservation.

Till grund för reservation nr 4 av folkpartiet, högern och centerpartiet ligger en del motioner vari yrkas att självriskprocenten i skörde-skadeförsäkringen skall bestämmas till 10 procent i stället för nu gällande 15,5. Skörde-statistiska nämnden har sagt att en dylik sänkning av procentsatsen skulle innebära en fördubbling av det årliga medelsbehovet, och man behöver väl därför inte ta detta yrkande med något större allvar, då det får betraktas som ett önskemål.

Reservationen tar i stället upp frågan om de behovsprövade bidrag som nu utgår med en procent av den utgående allmänna skörde-skadeersättningen. Reservanterna vill öka denna siffra till två procent, dock minst 800 000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Ramen för utbetalningen av dessa bidrag fastställdes i fjol av riksdagen. Beloppet höjdes då från 100 000 till 400 000 kronor. Utskottet har inte funnit skäl att frånga förra höstriksdagens beslut, och därför bör inte heller denna reservation föranleda någon riksdagens åtgärd.

I reservation 5, som är undertecknad av samma reservanter, hemställs att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning angående komplettering av skörde-skadeförsäkringens grundskydd med ett system av skör-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m. deskadelån. Jag kan mycket väl erkänna att det uppstår svårigheter för den som drabbas av skördeskador, men även denna fråga diskuterades vid 1961 års riksdag och föranledde inte heller något positivt uttalande från riksdagens sida. Det var väl snarast tvärtom. Utskottet uttalade den gången att några statliga lån i likhet med tidigare stödlån i anledning av skördeskador inte borde förekomma i framtiden. Utskottsmajoriteten har inte ansett att något framkommit som talar emot den uppfattning som riksdagen hade 1961.

Reservation nr 6 av herrar Jonasson och Hansson i Skegrie går ut på att hos Kungl. Maj:t begära prövning av möjligheterna att hos jordbrukets egna kreditinrättningar placera medel från skördeskadefonden som svarar mot vad jordbruket betalar in i avgifter. Riksdagen har de senaste två åren behandlat motioner i samma syfte, och de har vid varje tillfälle blivit tillbakavisade. Utskottet har heller inte ansett att något har inträffat som givit anledning att intaga en annan ståndpunkt än tidigare.

Hela skördeskadefondens behållning är placerad på räntebärande checkräkning i Sveriges kreditbank. Räntefoten har som vid annan checkränteberäkning varierat avsevärt. Högsta räntan har varit 5,25 procent och lägsta 4 procent.

Svängningarna har emellertid följt diskontoändringarna. Ett av motiven till att skördeskadefonden placerats just i Sveriges kreditbank är att statens jordbruksnämnd har sina regleringskassor där och förutsättningar härigenom skapats att åstadkomma en viss rörlighet i likviditetshänseende och från placeringssynpunkt mellan å ena sidan skördeskadefonden och å andra sidan regleringskassorna. Fondkapitalet har kunnat placeras mera långsiktigt. Man har också velat tillförsäkra sig möjlighet att synnerligen snabbt få erforderligt kapital som bokföres på fonden genom att rent likviditetsmässig omföring skall ske mellan regleringskassorna och fonden i samma ögonblick som utbetalningsbehov föreligger. Man behöver kanske inte säga mer om detta.

Jag tror, herr talman, att det kunde vara mycket mer att säga i denna fråga, men det synes ju trots allt inte föreligga några större meningsskiljaktigheter mellan utskottet och reservanterna. Jag återkommer till vad jag inledningsvis sade, nämligen att det mesta av vad som framföres i reservationerna och i de särskilda yttrandena egentligen bara är spegelfäkteri och bara tjänar till att låta de olika partierna demonstrera utåt inför de egna jordbrukarna.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets representant herr Mossberger har starkt framhållit att huvudmajoriteten i utskottet, liksom jordbruksministern, sagt att man vill arbeta ostörd under denna avtalsperiod för att klara den nya avtalsperiod som kommer efter 1965. Vi har heller inte någonting emot att man skall arbeta vidare med dessa frågor, men vi har i denna reservation velat säga att man inte skall glömma bort det nuvarande läget, utan man bör så mycket som möjligt försöka fylla den klyfta som finns och fullfölja målsättningen. Jag vill än en gång med anledning av herr Mossbergers resonemang trycka på att det är inom ramen för gällande överenskommelse som vi yrkar att en plan skall upprättas.

Vad sedan beträffar åtgärderna hinner jag inte gå in på dessa. Det finns i motionen en redovisning för vad vi tänkt oss. Det gäller framför allt en del frågor på det skattepolitiska området. Herr Mossberger säger att det inte är jordbruksutskottet som skall behandla dessa skattefrågor, och det är riktigt att det är bevillningsutskottet som skall göra det. Vi har emellertid sagt att på det prismässiga området kan vi i detta läge kanske inte åstadkomma något mera just nu. Men det är så mycket annat som vi kan göra något åt. Vi har räknat upp dessa frågor, de skattemässiga m. fl., och sagt att regeringen bör föranstalta om en plan. Detta har regeringen rättighet

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

att göra utan att fråga bevillningsutskottet. Det är ju en plan som är begärd.

Beträffande reservationen om EFTA säger herr Mossberger att yrkandet borde förbigås med tystnad. Ja, det är väl mest på grund av att tidigare överenskommelser har förbigåtts med en viss tystnad som vi tagit upp dessa frågor. Det behöver jag kanske inte närmare gå in på.

Sedan säger utskottet att kostnaderna för dessa överenskommelser skall täckas av fetregleringsavgifterna. Det är alldeles riktigt att så skall ske, men vi får väl inte glömma bort den snedvridning som eventuella överenskommelser kan föra med sig i övrigt.

När det gäller skördeskadeskyddet tycker herr Mossberger alltså, att de åtgärder som redan är vidtagna är alldeles tillräckliga. Jag skulle emellertid önska säga till herr Mossberger att om han ger sig ut i de svenska bygderna finner han, att det är synnerligen nödvändigt med en del förbättringsåtgärder på skördeskadeskyddets område.

Jag ber att få återkomma senare om de övriga reservationerna.

Herr ESKILSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Även jag fick en fråga av herr Mossberger, som jag skall be att få svara på. Herr Mossberger frågade varför vi hade kommit med ett särskilt yttrande till jordbruksutskottets utlåtande. Han frågade också om vi inte litade på våra förhandlare. Herr Mossberger, vi får väl göra litet skillnad mellan de förhandlingar som förs mellan regeringen och representanter för jordbrukets organisationer och behandlingen av ärenden i riksdagen. Jag sade i mitt inledningsanförande att vi respekterar de överenskommelser som träffats, men vi vill inte helt avsvärja oss rättigheten att ge uttryck för vår mening om de träffade överenskommelserna. Vi vill inte avge någon nöjdförklaring rörande överenskommelsen som är träffad. Vi anser att det finns detaljer i den som kunde ha varit bättre, om man hade följt förhandlingarnas intentioner och inte prutat

på de förslag som kom fram. Detta är bl. a. anledningen till att vi har velat markera vår ställning genom ett särskilt yttrande. Vi förutsätter ju också i detta att man skall vidtaga åtgärder utanför sexårsavtalet vilka kan vara till gagn för jordbruket och att man skall undvika sådana beslut som kan vara till nackdel för det.

Vi tänker i det sista sammanhanget bl. a. på höjningen härom året av den förkättrade omsättningsskatten, som herr Ferdinand Nilsson var inne på och som tillkom under intim medverkan av representanter för herr Ferdinand Nilssons parti. Det är just sådana åtgärder vid sidan av själva sexårsavtalet, som vi vädjar till regeringen att ha uppmärksamheten på under den tid som återstår av sexårsavtalet för att därigenom så mycket som möjligt tillgodose önskemålet om en utjämning av inkomstklyftan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår herr Mossberger mycket bra, när han säger att han för sin del anser att reservationerna och de särskilda yttrandena är onödiga. Ingen människa tror väl annat än att utskottsmajoriteten anser just det.

Herr Mossberger tycker förstås att opposition är onödig. Statsministern brukar ibland tala om att han vill ha en effektiv opposition. Ja, det är så olika man ser på den saken.

Vidare sade herr Mossberger något om att vissa rationaliseringsåtgärder har utlovats av jordbrukarna. Ja, herr talman, det är riktigt att man har uttryckt sig på det sättet vid något tillfälle. Men det är i realiteten regeringen som har lovat att ställa tillräckliga resurser till förfogande så att vi inte skall behöva ha den bedrövliga eftersläpning och köbildning som råder för närvarande beträffande både lån och bidrag för genomförande av rationaliseringen. Det har överraskat mig att man kan framställa det som om jordbrukarna skulle ha varit ovilliga, medan verkligheten är att jordbrukarna stått i kö för att få denna hjälp

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

och regeringens intentioner hittills ingalunda räckt upp till jordbrukarnas rationaliseringsintensitet. Men det var bra att herr Mossberger berörde den saken.

Ytterligare sade herr Mossberger något om EFTA. Jag begrep verkligen inte vad han syftade på. Det är ju dock riksdagen som beslutar om traktater. Det är väl då inte olämpligt att i riksdagen, i ett riksdagsutskott eller i en reservation, beröra utrikespolitiska ting som gäller traktater. Statsministern sade ju också förra tisdagen att exempelvis vissa protokollsuttalanden nog egentligen skall redovisas för utrikesnämnden, vilket jag tycker var vackert sagt av honom.

Sedan var det skördeskadelänen. Där var herr Mossberger så oförsiktig att han citerade vad utskottet sade förra året, d. v. s. att utskottet gick emot skördeskadelän i likhet med de tidigare stödlänen. Javisst, men den stora skillnaden är att de tidigare stödlänen utgick i katastroffall, medan skördelänen, såsom de här är ifrågasatta, inte är till för katastroffall, som skall klaras av försäkringen när den kommer i gång, utan för att utjämna likviditetssvårigheter. Det var bra att herr Mossberger råkade nämna den saken, ty det visar hur litet man tänkt sig in i vad det verkligen gäller innan man avstyrkte motionen in fråga.

Sedan hade herr Mossberger en skojig motivering varför jordbrukarnas i skördeskadefonden inbetalade pengar inte lämnas till jordbrukskassorna. Han sade att det berodde på jordbruksnämndens bekvämlighet. Jordbruksnämnden hade nämligen, sade han, pengar i Sveriges kreditbank, och därför föll det sig naturligt att där placera också dessa medel. Låt mig, herr Mossberger, säga, att det var en väldigt torftig motivering.

Herr **MOSSBERGER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte erinra mig att jag talat om jordbruksnämndens bekvämlighet. Det var en missuppfattning från herr Ferdinand Nilssons sida.

Om jag sedan sade något om EFTA, som herr Ferdinand Nilsson inte begrep,

vet jag inte om felet där ligger hos mig eller hos Ferdinand Nilsson. Jag begrep i varje fall själv vad jag sade. Men jag kanske inte uttryckte mig så tydligt att herr Nilsson begrep det.

Jag kan vidare inte låta bli att säga att om man först godtar en överenskommelse — både herr Jonasson och, om jag inte fattat fel, även herr Eskilsson har ju här ifrån talarstolen sagt att de godtar överenskommelsen som sådan — tycker jag att det är egendomligt att man sedan går ut och kritiserar den ingångna överenskommelsen. Jag kan inte förstå ett sådant handlingssätt.

Omsättningsskatten och allt det andra var ju kända saker för förhandlingsdelegationen. Jag är övertygad om att allt vad herrarna här sagt även framfördes inför förhandlingsdelegationen. Om två parter sitter och förhandlar, tar och ger och därigenom kommer fram till ett resultat, kan man väl inte begära att den ena parten därvid helt skall få sina önskemål tillgodosedda. Det är från den synpunkten som jag har sett denna överenskommelse.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mossberger sade beträffande statens jordbruksnämnd att anledningen till att nämnden placerade pengarna i Sveriges kreditbank var att jordbruksnämnden brukar ha sina pengar där. Jag översatte det med att säga att man således placerade pengarna där av bekvämlighetsskäl. Eftersom man hade sina andra pengar där ville man ha också dessa medel i Sveriges kreditbank. Jag anser det vara en adekvat översättning.

Sedan yttrade herr Mossberger något om att han själv begrep vad han menade då han uttalat sig om EFTA. Jag förstår ändå inte herr Mossberger. Hur kan herr Mossberger mena att det skulle vara felaktigt av oss att vilja att riksdagen säger en mening när statsministern själv säger att man skall redovisa sådana saker för riksdagen och dess utskott?

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Varje traktat som skall avslutas bör ju gå till riksdagen för godkännande. Är det då orimligt att begära att så skall ske även i detta fall? Nej, jag tycker nog att det borde vara tämligen självklart.

Sedan glömde jag nyss bort, att herr Eskilsson sagt någonting om omsättningsskatten och mig. Jag vill försäkra herr Eskilsson att jag inte röstade för någon höjning av omsättningsskatten när den saken var uppe. Däremot har jag haft en bundsförvant som jag aldrig märkt i voteringarna och debatterna men vars namn återfinns under motion nr II: 211 för 1963, nämligen herr Heckscher — jag gissar att herr Eskilssons namn finns under förstakammarupplagan av motionen. Där står det så här: »Förutom att omsättningsskatten verkat konsumtionsdämpande har den medfört direkta kostnader för jordbruket, vilkas kompenserings enbart varit teoretisk. Varuskatten på smör kan exempelvis inte tas ut genom motsvarande pris-höjning med hänsyn till att övergången från smör till margarin då skulle öka. Den allmänna varuskatten medför också att möjligheterna till prisjusteringar, som skulle vara ett led i strävandena att inhämta jordbrukets inkomsteftersläpning, är mycket små.»

Ja, det är den gamla historien om särskilda yttranden och yrkanden: så där säger man, men hur röstar man?

Herr Mossberger var litet bekymrad över de särskilda yttranden som förekommer i detta utlåtande. Herr Mossberger vet väl att ett särskilt yttrande inte innebär någon reservation. Det innebär en Brasklapp — annars står ledamöternas namn under utskottsutlåtandet.

Herr ESKILSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Mossberger vill jag säga att kritiken i det särskilda yttrande som vi har avgivit inte gäller den träffade överenskommelsen och inte riktar sig mot jordbrukets förhandlare. Kritiken riktas mot regeringen för att den inte tillmötesgått de önskemål som jordbrukets förhandlare framfört.

Till herr Ferdinand Nilsson vill jag

säga att jag, när jag talade om höjningen av omsättningsskatten för ett par år sedan, inte riktade mig mot herr Nilsson personligen. Jag sade att representanter för den meningsriktning som herr Ferdinand Nilsson företräder här i riksdagen väsentligt bidrog vid höjningen av omsättningsskatten från fyra till sex procent.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mossberger säger att om man godtar en uppgörelse så bör man inte kritisera densamma. Jag vill säga att jag har förtroende för våra delegater i förhandlingsdelegationen. De har givetvis ingenting emot de speciella yrkanden som vi har framställt och som ligger inom ramen för denna uppgörelse.

Herr Mossberger säger vidare att vi i reservation 4 har krävt att självrisken skulle skäras ned från 15,5 till 10 procent. Ja, detta står i motionen, men det fullföljs icke i reservationen, där vi i stället begär en översyn av hela skördeskadestystemet.

Det är beklagligt att socialdemokraterna i utskottet i det här läget inte har gått med på mer än 400 000 kronor till de behovsprövade skördeskadebidragen. Det skulle onekligen ha mildrat orättvisorna i systemet om vi fått en större summa där.

Beträffande skördeskadelånen vill jag säga att många skadeår har gjort att behovet av lån blir större och större.

Herr Mossberger sade i anslutning till reservation 6 att det inte har skett någon ändring beträffande var pengarna skall placeras. Vi kan dock inte komma ifrån att en sak har skett, nämligen att kreditbehovet för jordbruket blivit större och större. Herr Mossberger säger att den bank där pengarna är insatta betalar ränta. Ja, det var inte meningen att jordbrukets egna kreditinrättningar skulle ha de här pengarna räntefritt heller — den saken vill jag naturligtvis klarlägga.

Eftersom omsättningsskatten här har kommit upp till diskussion vill jag till

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

sist säga att omsättningsskattens höjning ingick i en större uppgörelse som centerpartiets majoritet biträdde och som innebar stora skattesänkningar i övrigt, men detta är en så stor fråga att jag icke tycker det är lämpligt att vi diskuterar den i dag. Vad vi kan konstatera är att omsättningsskatten, både den ursprungliga och den höjda, har bidragit till snedvridningen. Den saken bör vi försöka komma till rätta med, men fördenskull behöver vi inte dra upp någon omsättningsskattedebatt i detta sammanhang.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag skall be att i detta sammanhang dels få ta upp skördeskadeskyddet, dels ställa en fråga till jordbruksministern.

Skördeskadeskyddet har blivit föremål för en ovanligt livlig diskussion under sista tiden, och det är helt naturligt sedan man fått klart för sig hur det har slagit ut. Många anser att en orättvisa vidlåder systemet, och andra har inte riktigt klart för sig hur det fungerar. Det förekommer alltför mycket känslotänkande i frågan, och det är därför svårt att få till stånd en saktidiskussion.

Jag kom att tänka på detta när herr Ferdinand Nilsson sade att *om* skördeskadeskyddet inte kan konstrueras om så att det blir fullt effektivt, så skall det bort. Jag tror inte den inställningen från jordbrukets sida länder jordbruket till gagn.

Men det är klart att skördeskadeskyddet, så som det nu är konstruerat, är behäftat med många stora fel, som måste på något sätt rättas till. Att vi inte i utskottet har biträtt reservationens förslag att begära att Kungl. Maj:t skall se över skyddet beror på att vi litar på att skördestatistiska nämnden har den arbetsvilja och kunnighet som den behöver för att klara upp de här problemen. Men vi har varit med om att skriva att man bör få sådana resurser att man snabbt kan komma till rätta med dessa problem.

Häromdagen fick jag i min hand ett brev från en jordbrukare som råkat i den situationen att han fått 27 procents

självrisk och likväl inte erhållit någon som helst skördeskadeersättning. Jag tror att hans redogörelse var riktig därför att hans sätt att redovisa det hela var fullständigt korrekt. Han nämnde att han haft en betydande odling av fröer och att han måst så om en stor areal med vårsäd i stället för höstsäden som slagit fel. Detta hade vållat honom mycket stora förluster och kostnader vilka inte tagits med när man räknade på hans möjligheter att få skördeskadehjälp.

Denne jordbrukare påpekade emellertid också i sitt brev en möjlighet som jag tror kan vara av värde, nämligen att man inte skall se skördeskadehjälp som någon ettårsföreteelse utan ge det hela formen av en treårsutjämning, där självrisk den ena året kunde så att säga utjämnas mot självrisk den andra året.

Jag önskar för min del att hela skördeskadeskyddet blir föremål för en saklig diskussion på alla håll, men jag vill inte vara med om att i dag skjuta sönder systemet bara därför att stora brister vidlåder detsamma. Jag tror att detta nya system kommer att bli av utomordentligt värde, framför allt om man kompletterar det med de skördeskadelån som vi reservanter har föreslagit. Om vi nämligen satsar på framtiden och på att jordbrukarna skall specialisera sig — jordbruksministern har ju i rationaliseringspropositionen sagt att lantbrukarnämnderna särskilt skall stimulera specialisering och storleksrationaliseringar — så måste vi ha klart för oss att det blir fråga om jordbruk med ofta mycket hög skuldsättning och ett stort risktagande; och i det läget kan skördeskadelån som komplement till skördeskadeförsäkringen bli till nytta. Vi vet att många och stora likviditetsproblem kommer att uppstå framför allt för de unga jordbrukarna som måste utnyttja alla sina kreditmöjligheter redan vid starten. Enligt min uppfattning måste de få möjlighet till skördeskadelån för att kunna klara oväntade situationer, som de själva inte på något sätt bär skulden till utan som naturen själv har skapat. Därför kan man inte bara vinka bort detta förslag och säga att det är obehövligt. Jag tror att det

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.
kommer att bli mer och mer nödvändigt att ta itu just med sådana riskproblem inom jordbruket.

Låt mig sedan övergå till en annan fråga. Jag såg i går en tidningsnotis om att man vid förhandlingarna med danskarna hade diskuterat möjligheterna att öka importen till Sverige av danska jordbruksprodukter. Det sades någonting om att med tanke på den jordbrukssituation vi har i detta land och den jordbrukspolitik vi skall bedriva så bör det finnas utrymme för ökad dansk livsmedelsexport på Sverige. Som jordbrukare blir jag onekligen ytterst betänksam inför ett sådant resonemang. Jag tror inte att jordbruksministern kommer att svara, men jag skulle ändå vilja ställa frågan: Är det verkligen möjligt att man inom regeringen har sådana funderingar? Vi har ju en export av jordbruksprodukter för ungefär en halv miljard kronor och samtidigt en import av jordbruksprodukter som förra året uppgick till ungefär samma belopp. Vi står i den situationen att det svenska jordbruket måste genomgå en rationaliseringsprocess, och vi är medvetna om att rätt stora arealer måste läggas ned. Men samtidigt har vi klart för oss att effektiviseringsprocessen måste leda till betydligt större avkastning per arealenhet, per djurenhet o. s. v. Om vi skall få det svenska jordbruket ekonomiskt måste situationen därför bli den att en minskning av jordbruksproduktionens överskott kommer att möta mycket stora svårigheter.

Jag anser att man måste se dessa problem på ganska lång sikt med hänsyn till de stora svårigheterna att genomföra effektiviserings- och rationaliseringsprocessen. Om vi verkligen kan komma i den situationen att överskottet av jordbruksprodukter blir mindre så tror jag för min del att detta dock är en fråga på åtskilliga år framåt. Vi får akta oss för att omöjliggöra den effektivisering och rationalisering inom jordbruket som vi önskar. Här gäller det ju inte bara storlekrationalisering och mekanisering utan i minst lika hög grad effektivisering av produktionen genom förbättring av jordbrukets avkastning.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Många synpunkter har framförts i debatten, och det är omöjligt för mig att i detta inlägg ta upp alla frågor där jag kanske i och för sig hade anledning att säga något. Jag kommer därför bara att anknyta till en del av allt det som har ventilerats i detta sammanhang.

Herr Eskilsson talade inledningsvis om jordbrukets inkomstförhållanden och nämnde då även de beräkningar som gjorts i olika sammanhang för att få en bild av vad som verkligen hänt under de senaste åren. Han talade om att detta statistiska material innehöll väsentliga sakuppgifter. Jag hade faktiskt ursprungligen tänkt mig att i denna debatt ge en redogörelse för regeringens syn på detta statistiska material, men jag tror att det skulle leda för långt. Med hänsyn till att detta material dock inte kom att spela någon roll vid själva förhandlingarna och uppgörelsen vill jag också sätta i fråga om det tjänar så mycket till att vi nu går in på denna diskussion. Jag väntar därför avsiktligt med min redogörelse, men om herr Eskilsson vill att vi skall debattera det statistiska materialet är jag beredd att återkomma med min redogörelse.

När vi började förhandla med jordbrukarnas representanter frågade vi om de siktade till att nå en uppgörelse som skulle kunna leda fram till en utjämning av inkomstförhållandena på det sätt som vissa av dessa beräkningar gav anvisning om. Det skulle kanske röra sig om en uppräknings av våra jordbrukspriser med 800 miljoner, kanske en miljard kronor, för att vi skulle kunna komma fram till en sådan lösning. Det finns inom själva avtalet inte någonting som ger anvisning om några operationer av detta slag. Då sade vi: Om ni har det önskemålet, är vi i och för sig beredda att gå in i förhandlingar, men då är förutsättningen att vi får söka oss fram till någonting nytt; då får vi förkorta avtals-tiden för det gällande avtalet och försöka finna ett nytt system.

Jordbrukets representanter ville emellertid inte gå på den linjen utan fann

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

— trots bristerna och den kritik som riktats mot avtalet — att avtalet ändå utgjorde någonting värdefullt för jordbruket i den situation där vi i dag står. Därför avböjde de att gå in på en sådan diskussion. Då blev det naturligtvis inte anledning att i den fortsatta debatten använda det material som man här talat om, och det fanns heller ingen anledning från någondera partens sida att fördjupa sig så mycket i det.

Jag skall härnäst beröra några av de frågor som herr Eskilsson tog upp. Han sade att vi har accepterat en bestämelse av den innebörden, att det skulle ske en sänkning av gränsskyddet med 112 miljoner kronor — han uttryckte sig direkt på det sättet — men, herr Eskilsson, förhållandet är ju det rakt motsatta. Om avtalet hade fått löpa och ingenting hade gjorts, hade gränsskyddet kommit att reduceras med 112 miljoner kronor i förhållande till vad det nu blir. Rätteligen skulle införselavgifterna ha räknats ned med 224 miljoner kronor, men här gick vi med på att man skulle nöja sig med halva beloppet. Det betyder, i motsats till vad herr Eskilsson säger, att vi med denna åtgärd på lång sikt kommer att öka producentprisnivån i vårt land. Det kommer att innebära en bestående förbättring under hela avtalsperioden med 2 procent.

Vidare vill jag till herr Eskilsson säga att jag inte har talat om att detta skulle vara nådegåvor. Jag tror inte att det i det citat som herr Eskilsson anförde fanns något uttryck för den saken. Jag tror mig veta vilken artikel som åsyftas. Det var en redaktör som sökte upp mig och bad att få några synpunkter på det mycket krångliga jordbruksavtalet, därför att han i en starkt förenklad form ville ge sina läsare en föreställning om vad det innebär. Vi samtalade om saken och han sker en artikel baserad på våra samtal. Jag vill inte gärna säga att varje ord i hans referat precis återspeglar vad jag sade; men det är ju någonting som man får acceptera i sådana sammanhang. Jag skulle kunna ta ett annat exempel för att belysa hur man ibland kan bli refererad. Jag kan ta en tidning som egent-

ligen borde ha goda förutsättningar att på ett riktigt sätt referera jordbruksfrågor, nämligen RLF-tidningen, som helt nyligen återgav en diskussion i riksdagen om det s. k. Knutsfällafallet, som jag tror att flera här känner till. Det gällde en gård som domänverket hade lagt ned och tidningen skrev om den saken på följande sätt: »Statsrådet Holmqvist har nu svarat att det är bra som domänverket gjort. Det var visserligen en felinvestering att bygga ett år och slå ut arrendegården det andra, men man måste vara beredd på oförutsedda händelser, t. ex. att en arrendator slutar. Är det bara någon som vill vara snäll och göra det, så är det bättre att låta nya hus ruttna ner tomma än att skaffa någon som bor i dem.» Jag tror att vem som helst reagerar mot ett sådant referat; så resonerar vi inte här i riksdagen. Om jag i varje situation, då jag blir refererad och referenterna lägger in någonting annat än jag har sagt, skulle ta till orda och rätta till referaten, skulle jag sannerligen ha fullt upp att göra med den saken, ty så pass infekterad är den debatt som vi för om jordbrukspolitiken.

Herr Eskilsson gjorde också en felaktig tolkning av avtalets målsättning. Jag får upprepa vad jag många gånger förut sagt, att när det gäller att åstadkomma inkomstlikställighet så säger avtalet mycket klart ut att det skall ske genom att jordbruket skall tillföras vinsterna av rationaliseringen inom den egna näringsgrenen. Det är det enda i avtalet som ger uttryck för att vi skall nå inkomstlikställighet. Man har en förhoppning om att rationaliseringen skall leda till ett sådant resultat. Jag skulle därvidlag kunna hänvisa till vad som är skrivet både i propositionen och i utskottsutlåtandet år 1959. Jag vill tillägga att även herr Eskilsson år 1959 var på det klara med den saken. Jag kan åberopa vad han då sade, och jag tycker att han då var mera kunnig än han förefaller vara i dag när han diskuterar dessa frågor. Då yttrade herr Eskilsson bl. a.: »Jämförelsegruppens funktion är i huvudsak teknisk. Den är en del i den metodik, som avser att ge jordbruket i

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

gemen ett visst stöd. Det viktigaste i alla sammanhang är ju i själva verket inte inkomstjämförelse mellan olika grupper. Det viktigaste är i stället att vi får ett jordbruksstöd som stimulerar till en jordbruksproduktion av så stor omfattning att vi kan känna oss trygga för livsmedelsförsörjningen under olika förhållanden.» Jag tror att herr Eskilsson då avsåg att gränsskyddet i det sammanhanget var det väsentliga och att han icke när det gällde inkomstjämförelserna vågade gå så långt som han tycks göra i dag när han skall tolka avtalet.

Med detta kanske jag kan lämna vad herr Eskilsson har sagt. Jag föreställer mig att vi får anledning att utbyta ytterligare synpunkter i denna fråga längre fram.

Herr Jonasson citerade ett uttalande i propositionen, där jag uttrycker glädje över att vi skall få möjlighet att kunna under den återstående tiden finna en samlande lösning för jordbruket. Det förefaller mig som om herr Jonasson missförstått mig. Han var uppe i en replik och sade att jordbruksministern vill ha lugn och ro så att han slipper bli störd, men det var verkligen inte detta jag syftade till när det citerade uttalandet skrevs, utan jag tänkte på den diskussion som pågick och i vilken man resonerade om stridsåtgärder av olika slag från jordbrukets sida. När jag uttalade tillfredsställelse var det i förvisningen att om vi inte hade kommit till en uppgörelse utan det uppstått starka motsättningar mellan olika grupper i vårt land, mellan producer och konsumenter, så skulle detta ha försvårat möjligheterna att få en hygglig lösning i framtiden. Detta var vad jag åsyftade, och jag hoppas att det för dem som sitter i 1960 års utredning och för andra som vill bidra med uppslag till framtidens jordbrukspolitik skall finnas bättre förutsättningar att nå en samlande lösning.

Jag vill emellertid säga att sedan jag sett kommentarerna efter den här uppgörelsen börjar jag bli mindre optimistisk än vad jag var när jag skrev om förutsättningarna att nå fram till någonting sådant. Det har förekommit åtskilligt

som kan inge betänkligheter huruvida det över huvud taget är möjligt att komma fram till en lösning som alla kan ansluta sig till.

Till herr Jonasson vill jag säga att det kanske inte finns så stor anledning att ytterligare gå in på de konkreta frågor som vi tidigare kommenterat. Beträffande centerpartiets första reservation vill jag säga att reservationen är märklig så till vida att man där för in ett nytt begrepp. Reservanterna talar om att jordbruketsbefolkningen skall beredas en viss standard. Tidigare har vi som utgångspunkt för resonemangen haft vissa kategorier av jordbrukare, och det har preciserats vilka det skall vara, exempelvis brukare av bas- och så småningom normjordbruk i södra och mellersta Sverige. Om jag har förstått reservationen rätt, avser man här att det skall gälla mer än vad som egentligen avsetts.

Vad beträffar EFTA kan jag väsentligen ansluta mig till vad som sagts av herr Mossberger. Jag blev förvånad när jag läste reservation 2. Man kan verkligen bli förvånad över att det ges till känna att jordbrukarorganisationerna skall vara med och ta ställning till avtal som det finns anledning att ingå med annat land. Hade det sagts att jordbrukets förhandlingsdelegation och den konsumentdelegation som är knuten till jordbruksnämnden borde vara med, hade det åtminstone varit en smula rim och reson i resonemanget. De medel som vi har använt hittills för att kompensera det danska jordbruket enligt uppgörelsen i Kungälv och avtalet i Köpenhamn har tagits av medel som influtit i form av fettregleringsavgifter. I själva verket är det konsumenterna som fått betala dessa pengar, eftersom vi har lagt extra pålagor på margariner. Det är väsentligen den vägen som pengar har flutit in i den kassan, och de pengarna går direkt in i statsbudgeten. Det finns således absolut ingen anledning att förhandlingsorganisationen skulle ha någonting med det här att skaffa. Därför kan jag som sagt ansluta mig till vad herr Mossberger säger när han uttalar sin förvåning över att så garvade män som herr Jonasson och herr Hans-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

son i Skegrie kunnat vara med om att framföra sådana här propäer som såvitt jag förstår är synnerligen opåkallade.

Vad beträffar skörde-skadeskyddet har jag kanske inte anledning att säga så mycket. Utskottets talesman har ju gått in på den saken. Helt allmänt skulle jag vilja ansluta mig till vad herr Isacson sade i sitt senaste anförande. Jag tror att jag kan instämma med honom på varje punkt. Jag tror att vi bör vara ytterst försiktiga med kritiken, så att vi inte i första hand tar bort det som är värdefullt. När vi försöker att skapa ett trygghetssystem på det sätt som vi har börjat med, kommer vi att möta besvikelser då vi skall tillämpa systemet i det praktiska livet, men vi har ett organ, nämligen den skördestatistiska nämnden, som ju skall försöka komma till rätta med de problem som anmäler sig och ge anvisningar om hur vi skall kunna förbättra resurserna. Jag tror inte någon kan säga att man från departementets sida har försökt sätta käppar i hjulet när det gällt att realisera de önskemål som framkommit från nämnden som resultat för dess analyser. Jag skall gärna säga att vi även i fortsättningen skall ta fasta på de uppslag som kan komma från nämnden och pröva dem på olika sätt. Herrar Jonasson och Hansson i Skegrie har skrivit att man verkligen borde göra en översyn av systemet i dess helhet. Jag utgår ifrån att de personer som sysslar med detta är starkt engagerade i att försöka komma till rätta med problemet. Jag vet inte om meningens är att vi skall be dem att liksom börja göra allvar av det som de är satta att sköta. Jag tycker att det vore opåkallat om riksdagen skulle göra ett sådant uttalande.

Beträffande de individuella skörde-skadeersättningarna har det föreslagits att mera pengar anslås för det ändamålet. Det betyder att vi delvis går tillbaka till det gamla systemet som vi egentligen ville komma ifrån, nämligen att människors ekonomi skulle bli utslagsgivande för en sådan här prövning. De individuella bidragen utgår ju endast till folk som verkligen behöver hjälp, alltså till dem som inte kan klara sig på annat sätt.

Det är i och för sig inte så särskilt trevligt att börja utveckla den behovsprövade delen av detta i framtiden. Därför skall vi nog vara en smula försiktiga med kravet på att höja beloppet.

Så vill jag rikta mig till herr Ferdinand Nilsson. Han och jag har haft tillfälle att diskutera ganska mycket under den gångna tiden både om jordbrukets målsättning och om vårt förhållande till andra länder, speciellt Danmark, samt EFTA-uppgörelsen. Jag skall kanske erinra herr Nilsson om ett väsentligt inslag i vår jordbrukspolitik, som herr Nilsson naturligtvis inte har förbisett men som han i varje fall tycks glömma när han talar om dessa ting. Vi har ju inte någon begränsning i fråga om import av jordbruksvaror utifrån annat än den vi kan åstadkomma genom att vi på världsmarknadspriserna lägger en importavgift. Den är så avpassad att det inte skall löna sig att köpa varor utifrån, eftersom man kan få dem till samma pris inom landet. Men i övrigt står det var och en fritt att importera olika ting, och så sker också. Det kommer in en del varor, och detta kommer att ske även i framtiden, oavsett hur högt vi driver upp vår jordbruksproduktion. Vi måste även vara så generösa och moderna, att vi ger dem som efterfrågar varor av t. ex. danskt eller schweiziskt ursprung eller vad det kan vara för specialiteter möjlighet att få dessa varor. De skall naturligtvis ha denna frihet. När vi förhandlar med Danmark kan vi inte göra bestämda utfästelser om varor från Danmark, ty det beror naturligtvis på om det finns en efterfrågan på specialiteter från Danmark som kan vara av intresse. Stapelvarorna är det sällan något tal om, eftersom det är fråga om speciella produkter. Vi är bundna och vi kan inte göra några utfästelser. Herr Nilsson borde vara införstådd med att våra förhandlingar inte kan leda till någonting sådant.

En annan sak är att danskarna har bett oss att ge dem en viss gottgörelse. De säger att är vi nu med i EFTA och accepterar avtrappningen av industritul-larna borde väl Sverige kunna gottgöra

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Danmark. Om vi inte av tekniska skäl kan reducera införselavgifterna, vill danskarna ha restitution i annan form. Visst kan det ur dansk synpunkt ligga någonting i ett sådant resonemang. Det tror jag att vi skall kunna förstå. Danmark är i hög grad beroende av sin jordbruksexport, och det är naturligt att danskarna för fram sådana propåer. Vad vi har att säga är att våra möjligheter i detta avseende är begränsade. Vi har ju gjort på det sättet, som jag tidigare har erinrat om, att danskarna har fått en viss gottgörelse så till vida att vi ur statskassan givit ett visst belopp i restitution per år, vilket vi har ansett vara en viss kompensation åt Danmark i detta avseende. Jag tror att vi får acceptera en sådan lösning av problemen. Om vi nu skall få ett nytt avtal bör det bli av ungefär samma konstruktion. Det vore orimligt att begära att vi i dag skulle ge oss in i en diskussion om detaljer i avtalet. Det finns inte några möjligheter att i varje fall jag skulle ge mig in i en sådan diskussion.

Jag skall sluta med att anknyta till vad herr Isacson senast sade. Han ville ha besked om de danska förhandlingarna, och jag tror att jag egentligen redan har bemött honom. Jag tror att vi skall vara överens om att vi alla har glädje av om vi inriktar oss på att begränsa produktionen i vårt land i framtiden, ty det kan inte vara lyckligt för det svenska jordbruket att dras med överskottsproblem. Vi säljer ofta till utlandet till tredjedelen av det pris vi kan ta ut här hemma. Det är inte genom produktionsökning som vi kan åstadkomma en förbättring för våra jordbrukare, särskilt om vi ser på vad som händer i världen i övrigt. När jordbruksproduktionen på alla håll effektiviseras och utbuden snarast ökar, är våra utsikter av klimatiska och andra skäl inte så särskilt stora att med framgång ge oss in i konkurrensen. Vissa delar av vårt jordbruk kan göra det och bör göra det i framtiden, men det finns dock åtskilliga brukningsenheter som är för små eller är olämpligt belägna och där vi borde vara överens

om att det vore angeläget att åstadkomma en begränsning.

Jag är medveten om att sådana strävanden alltid kommer att på sitt vis ge resultat. Om vi ökar produktiviteten inom de brukningsenheter som finns kvar, ökar produktionen i alla fall trots att arealerna minskar. Jag tror att vi måste hålla uppmärksamheten på detta så att vi inte får en svällande jordbruksproduktion. Det är något som vi har varit överens om länge. Det är en sak vi bör hålla i minnet, och det är en sak som vi bör komma överens om med våra nordiska grannländer. Jag vill avslutningsvis säga beträffande det nordiska samarbetet att när det i Nordiska rådet och i andra sammanhang görs generösa uttalanden i en anda av broderskap här i Norden, förutsätter detta givetvis att man inte får vara för småaktig när det gäller att bedöma resultatet av detta. Såvitt jag kan se har det inte av jordbruksuppbyggnaden hittills framkommit någonting som skulle kunna ge anledning till några starkare invändningar mot det samarbete som utvecklats på detta område.

Med detta, herr talman, har jag anfört vad jag har ansett vara påkallat att säga i denna debatt.

Herr ESKILSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få börja med att ansluta mig till jordbruksministerns uttalande om jordbruksavtalet och den träffade överenskommelsen. Även om man kan vara kritisk på vissa punkter, har jag liksom jordbruksministern och de företrädare som förhandlat på jordbrukets vägnar den uppfattningen att avtalet dock i sig inrymmer så stora fördelar, att vi inte nu skall kasta det över bord. Den uppfattningen har jag gett uttryck åt även tidigare.

Men därifrån och till att anse att allan rättfärdighet är uppfylld med den träffade överenskommelsen är ett långt steg. När herr statsrådet kritiserar mig för att jag framhållit en detalj i överenskommelsen och för att jag enligt hans förmenan-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

de gett en felaktig bild av överenskommelsens innebörd genom att tala om en minskning i gränsskyddet och minskning i inkomsterna, kan jag gå tillbaka till en verklig källskrift i det här avseendet, nämligen proposition 134. Där står på s. 26: »En sammanfattning av de ekonomiska konsekvenserna av den träffade överenskommelsen för jordbrukets del under tiden från och med den 15 maj 1963 intill den 1 september 1965, då det nuvarande sexårsavtalet utlöper, visar följande. Treprocentregelns utlösning innebär en inkomstminskning för jordbruket om 224 miljoner kr. Genom halvering av beloppet tillförs jordbruket ett beräkningsmässigt belopp av cirka 112 miljoner kr. årligen.» Då kvarstår väl ändå att den regelutlösning som äger rum nu den 15 maj de facto innebär att jordbrukets prisnivå kommer att minskas med ett belopp motsvarande 112 miljoner kronor om året, och det var vad jag sade i mitt inledningsanförande.

Sedan beklagade sig jordbruksministern över att man kan bli missförstådd av tidningsmännen, och det är jordbruksministern inte ensam om att bli. Men jag har med mig hans uttalande för Aftonbladet fredagen den 29 mars 1963. Jag ansåg att det hade en mera auktoritativ prägel, därför att det i. o. m. var försett med jordbruksministerns namnteckning i faksimile. Som en inledning till uttalandet står att jordbruksminister Eric Holmqvist förklarar den stora jordbruksuppgörelsen: »Varför måste de svenska husmödrarna betala flera hundra 'onödiga' miljoner till jordbrukarna?» I uttalandet heter det bl. a.: »Sveriges konsumenter avstår från några hundra miljoner i prissänkningar. Genom att betala högre priser i butiken hjälper husmödrarna till att hålla igång ett jordbruk som skulle konkurreras ihjäl om vi släppte importen fri. — — — Varje gång vi köper smör, ost, ägg, mjölk, kött och andra jordbruksprodukter, betalar vi det svenska jordbruket en betydande extraslant som inte är 'affärsmässigt' motiverad.»

Det var detta uttalande som jag fäste mig vid och som jag var något förvånad över. Jag har under den tid jag varit

kamrat med jordbruksministern i denna kammare — det är många år nu — lärt känna honom som en kunnig och energisk man, som förfäktat sin åsikt, i regel sakligt väl underbyggd, med stor energi. Det var detta intryck från jordbruksministerns tidigare framträdanden som gjorde att jag beklagade om uttalandet i Aftonbladet avspeglade hans verkliga inställning till jordbrukets prisfrågor.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern gav många upplysningar i sitt anförande här. Han sade att han inte skulle gå in på regeringens syn på den jordbruksekonomiska undersökningen och att han bortsett från resultatet därav och förhandlat utan att snegla alltför mycket på detta. Det förstår jag. Jag kräver inte regeringens syn i detalj på denna fråga, ty det är, som jordbruksministern sade, en stor fråga, men här var man väl från början överens om att den jordbruksekonomiska undersökningen skulle läggas till grund för bedömningen.

Vidare sade jordbruksministern att man i jordbruksavtalet av år 1959 inte utlovade någon inkomstlikställighet — det var bara en förhoppning som kom till uttryck.

Sedan skulle jag vilja säga att jordbruksministern har vidgat det hela och uttytt ordet »ostört» litet vidsträcktare, och det är jag mycket tacksam för. Han menade, om jag har fattat honom rätt, att man inte bara skall se det så att det endast gäller frågor för framtiden, utan man skall även ha möjligheter att förbättra vissa saker i nuet. Då innebär väl även det ett erkännande av de propäer som centern har fört fram i reservation 1.

Jordbruksministern säger vidare att det var vissa kategorier som skulle få denna inkomstlikställighet. Det var basjordbrukarna det här gällde. Vi inom centern har inte vidgat begreppet. Det finns en inkomsteftersläpning på 7 900 kronor, och det beloppet är så stort att det räcker mycket långt, utan att man behöver gå längre just nu.

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

När det gäller vår reservation 2 ansåg jordbruksministern det besynnerligt, att förhandlingsdelegationen skulle godkänna avtal med EFTA-länderna o. d. Det är ju inte kostnaderna det gäller, utan vi har avsett en snedvridning som kan inverka på produktionsinriktning och mycket annat. Jag hoppas att dessa propäer, — beträffande vilka vi varit rädda för att de skulle bli opåkallade — dock inte skall glömmas bort. Jordbruksministern menade väl att de skulle bli opåkallade, om jag fattade honom rätt.

När det gäller skördeskadestycket vill vi ha en utvidgning. Vi vill givetvis bygga på det system som finns. Vi hoppas att den skördestatistiska nämnden kan arbeta vidare, men då behöver den också ha pengar till sitt förfogande.

Jag hade ytterligare en del att säga, men det får jag vänta med.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern säger att vi inte har någon annan begränsning för vår import än importavgifterna, och det är ju alldeles riktigt. Jag är fullständigt av samma uppfattning, och hur skulle jag kunna vara av någon annan? Men det är just därför som ersättningen för dessa importavgifter — restitutionerna i annan form — blir en så mycket ömtåligare sak. Det är det enda skydd vi har. Det är så att säga den fattiges enda lamm som det är frågan om. På den punkten måste vi givetvis ändå reagera.

Vi har en betydande livsmedelsimport — olika varuslag — i vårt land, en mycket stor import. Vi har väl en export också, men den är förhållandevis liten i jämförelse med importen. Av den anledningen tycker jag att man kunde bedöma frågan med en smula förståelse. Vad jag sade tidigare angående det danska jordbruket och dess mycket stora export gör att jag skulle vilja ifrågasätta om inte jordbruksministern nästa gång han resonerar med danskarna borde ge dem samma råd som man ger de svenska jordbrukarna:

Ta och minska på produktionen, så får ni inte så stora svårigheter! Danskarna kunde ju också ägna sig åt industri. Som sagt, jag undrar om man inte kunde resonera på det sättet. Det är riskabelt att resonera som man nu gör och säga att vi får väl tänka oss nya avtalsförhandlingar och nytt avtal. Jag förstår det — man skall ha lägre importtullar på de svenska industriprodukterna till Danmark och ge motsvarande kompensation, befarar jag, på det svenska jordbrukets bekostnad. Det är detta perspektiv som gör att man tycker att saken är ömtålig. Vi kan inte utan risker successivt försvaga vårt lands livsmedelsförsörjning och göra vårt land i en växande grad beroende av ett främmande land, som dessutom tillhör ett av stormaktslägren. Det skulle bli en belastning för vår neutralitet. Det är därför som vi noggrant måste se till att våra möjligheter att föra den klara neutralitetspolitik som vi så gärna vill slå vakt om inte så småningom försvåras genom beroendet av en förankring i ett främmande lands livsmedelsleveranser till oss.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga att det inte var av småaktighet gentemot danskarna som jag tog upp detta problem, utan det var för att jag försökte se problemet fullständigt realistiskt. Vi är medvetna om att det många, många år talats om nödvändigheten av en nedbantad jordbruksproduktion, och vi kan ju säga att vår jordbruksproduktion efter kriget varit tämligen oförändrad. Den har ökat mycket litet, samtidigt som det skett en mycket stark avfolkning. Arbetskraften inom jordbruket har minskat ungefär 4 procent per år under det senaste tiotalet år. På det sättet har en effektiviseringsprocess alltså pågått. Danskarna har inte gått till väga på samma sätt. De har bl. a. satt in stora kvantiteter importerat kraftfoder, och i dag är ungefär 40 procent av det kraftfoder de utfordrar med importerat.

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Om vi handlat på samma sätt och arbetat som danskarna hade vi fått högre effektivitet i jordbruket, men då hade vi haft ett exportöverskott som blivit ett stort bekymmer, inte av storleksordningen en halv miljard kronor som nu utan allra minst ett par miljarder. Danskarna har i dag ett exportöverskott som ligger någonstans vid 4 miljarder.

Man talar om effektiviteten inom det danska jordbruket och håller upp den som ett riktmärke för oss, men då kan jag som jordbrukare inte låta bli att reagera. Om vi hade handlat som danskarna hade vi varit i en verkligt svår situation, och den vill vi inte komma i. När vi driver en effektiviseringsprocess inom det svenska jordbruket måste vi gå fram på många vägar. En av dem är att i viss mån likna danskarna genom att så att säga ta ut mera på våra areal- och djurenheter. Men detta gör att samtidigt som det sker en nedläggning av areal och en extensifiering av viss jord kommer det att ske en produktionsökning som gör att det under de närmaste åren kommer att bli mycket svårt för oss att vara generösa mot danskarna och säga att det och det får de överta för att vår produktion har minskat så starkt. Detta vore orealistiskt. Jag tror att man måste säga ifrån för att inte inge danskarna några falska förhoppningar om att det finns utrymme för dansk export. Jag tror inte det finns någon sådan möjlighet.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Till herr Eskilsson har jag bara anledning upprepa vad jag redan sagt, nämligen att den tidningsartikel som han åberopar har tillkommit just på det sätt som jag beskrev.

Så sade herr Jonasson att det skulle vara värdefullt att få en antydan om hur regeringen bedömer det vidlyftiga materialet om inkomstutvecklingen, även om vi inte kan gå in på det i detalj. Det framskyntade väl i vad jag tidigare sade. Jag har gjort en beskrivning

som jag tror är till fyllest, men jag kan dessutom säga att avtalet är så konstruerat att det inte förutsätter någon omprövning under sexårsperioden. Det finns ju till och med mycket klara uttalanden som gjordes 1959, där det framhölls att det kunde hända att vi när vi nått fram till slutet på avtalsperioden upptäckte att vi inte lyckats nå det uppställda målet och att vi i den situationen allvarligt fick pröva vilka vägar vi skall slå in på för att utforma den framtida jordbrukspolitiken.

Jag skall gärna erkänna, att när regeringen ändå gick in i förhandlingar, kunde detta mycket väl sägas innebära ett avsteg från den hållning som i varje fall jag tidigare deklarerat. Jag ansåg att det var fråga om ett avtal och att vi borde skaffa oss mer erfarenhet av det, innan vi tog ställning till de propåer som kom fram. Ungefär så resonerade jag tidigare, men så kom det en hel del material som man tog intryck av. Det råder inget tvivel om att avtalet i vissa avseenden innehöll tröghetsmoment, som gjorde att man kunde räkna fram en eftersläpning. Utvecklingen har blivit annorlunda på en del områden, än vad man föreställde sig då denna fråga var uppe till behandling 1958 och när riksdagen beslutade i den 1959. Vi ansåg dessa förändringar vara så genomgripande, att det fanns anledning att gå med på att ta upp ett resonemang om en viss förstärkning.

Jag vill gärna medge, att man naturligtvis kan göra invändningar mot ett sådant förfarande. Konsumenterna frågar sig kanske, hur regeringen tänker ställa sig i framtiden, om vi mot förmodan skulle få en reglering på jordbrukets område, vilken skulle kunna leda till att jordbrukarna blev överkompenserade. Skulle regeringen även då vara beredd att ta upp diskussioner med organisationerna? Skulle den vara beredd att diskutera åtgärder, som medför sänkningar av livsmedelspriserna och därigenom verkar ogynnsamt för producenterna?

Rent principiellt kan givetvis sådana frågor ställas. Jag tror emellertid inte en sådan situation kommer att uppstå. Vi

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

har måhända under den gångna perioden vunnit den erfarenheten, att sådana här långsiktiga avtal, särskilt med den snabba förändring som kännetecknar vårt samhälle i dag på olika områden, inte är så bra. Sex år är en lång tid, då det kan inträffa åtskilliga överraskningar. Erfarenheten för framtiden blir kanske därför, att vi måste bibehålla möjligheter till en anpassning och möjligheter till åtgärder med kortare tidsintervaller än som gällt enligt detta avtal.

Jag har kanske ingen anledning att säga något ytterligare om herr Jonassons inlägg.

Till herr Ferdinand Nilsson kan jag bara säga, att han får väl vänta och se vad de pågående förhandlingarna kommer att mynna ut i. Vi kommer att redovisa resultatet av dem inför riksdagen, och det blir därigenom säkert tillfälle att senare ta upp en diskussion om dessa ting. Givetvis kan jag vid förhandlingsbordet säga att herr Ferdinand Nilsson har sagt så och så och har bett mig framföra det, men jag tror att våra danska vänner följer med riksdagsdebatterna, och vi har sannerligen försökt använda alla tänkbara argument, och jag tror inte att det i dag har framkommit något väsentligt nytt på denna punkt.

Jag reagerar kanske något emot att herr Ferdinand Nilsson anser detta vara en belastning för vår neutralitet. Det är väl ändå att ta till överord. Vårt nära samarbete med Danmark skall väl inte behöva betecknas så. Vi gör ett undantag för Danmark genom att ge en viss gottgörelse åt det danska jordbruket. Detta kan väl inte vara ett avsteg från neutraliteten.

Det var inte med adress till herr Isacson som jag talade om svårigheterna vid umgänget med våra danska och norska samt även våra finska vänner. Om jag uttryckte mig så, var det direkt felaktigt. Jag tror inte heller herr Isacson behöver hysa några större farhågor för vad dessa förhandlingar kommer att leda till. Resultatet kommer säkerligen inte att på något sätt äventyra vare sig det svenska jordbrukets framtid eller dess ekonomiska möjligheter.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! I sitt första inlägg sade jordbruksministern, att om man skulle höja de behovsprövade bidragen, skulle man återgå till det gamla systemet. Dit vill vi inte komma, men så länge som det nuvarande skyddet — jag medger att det finns andra svårigheter att komma till rätta med — ändå är behäftat med så stora brister, behövs det mer pengar för att åstadkomma en så rättvis fördelning som möjligt. Det var därför jag ansåg »de större pengarna» vara erforderliga nu. Får man fram ett bättre skydd som slår mera generellt, behövs kanske mindre pengar för detta ändamål i framtiden.

Jordbruksministern erinrade om avtalets beskaffenhet och sade att en omprövning av det inte var tänkt under sexårsperioden. Han medger dock att utvecklingen har blivit annorlunda än man tänkte sig.

Jag är införstådd med allt detta, men vi vill att vissa andra frågor på detta område, som vi här har preciserat, även i fortsättningen skall kunna tas upp till behandling, utan att rubba avtalet eller dess ram, d. v. s. att uppnå en bättre likställighet för jordbrukarna i inkomst-hänseende.

Vi har också här sagt att det på prisområdet inte varit möjligt att uppnå några ändrade förhållanden. Jag är tacksam för att jordbruksministern sagt att vi behöver ha kortare avtalsperioder. Jag skulle också vilja säga att vi behöver ha enklare avtal, som jordbrukarna och inte minst konsumenterna begriper, så att man inte behöver ha denna onödiga hetspropaganda mot de olika grupperna som hittills förekommit.

Låt mig till sist säga några ord om produktionsminskningen! Det är ju en sak som vi ingalunda här i Sverige kan komma till rätta med själva, utan det är en sak som berör betydligt större områden. Det är därför nödvändigt att ta itu med dessa frågor. Men jag vill säga att det är väl bedrövligt att man, när över 1 000 miljoner människor i världen svälter, skall prata om produktionsminskning — detta är för min personliga del synnerligen främmande. Nog är det en ko-

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

lossal brist i världsorganisationen att man inte har möjligheter att komma till rätta med dessa frågor. För detta vill jag emellertid ingalunda lasta den svenska regeringen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp)

kort genmäle:

Herr talman! Då jordbruksministern så bestämt reagerade mot vad jag sade beträffande den svenska livsmedelsförsörjningen och riskerna för dess beroende av utländsk marknad, vill jag understryka att jag inte har sagt att det för närvarande föreligger sådana risker. Men jag har sagt att en början är gjord, och jag är rädd för att vi — om det blir en fortsatt utveckling på den linjen — kan råka i en beroendeställning.

Jag skall också be att få reagera på en punkt, och det gäller när man talar om de olika stormaktslägren. Man liksom sätter våra nordiska grannar — åtminstone på den västra sidan — i en klass för sig och säger att de är mycket ofarliga A-paktsstater, men det lär de själva inte få bestämma nämnvärt om den gången det verkligen gäller.

Herr Eskilsson brukar säga några artiga ord — och herr Isacson försökte också göra det i början av sitt första anförande — till jordbruksministern om hans goda egenskaper, om hans kunnande och om hans välvilliga intentioner. På en liten punkt skall jag också be att få dra mitt strå till stacken. Jag vill särskilt säga att jag satte stort värde på hans förklaring att det var ett missförstånd av avtalet att säga att den däri nämnda »ostördheten» skulle betyda att man skulle frysa ned jordbrukspolitiken under avtalsperioden. Det var en värdefull sak. Det hade formulerats i propositionen på ett sådant sätt, att man kunde missförstå det hela, men med jordbruksministerns förklaring är saken klar — så var det inte han menade.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Först skulle jag kanske vilja påpeka att när det under debatten

upprepade gånger har talats om en herr Hansson utan närmare Ortsbestämning, har det genomgående varit fråga om jordbruksutskottets ärade ordförande och ingen annan Hansson.

Från min och mina meningsfränders sida är det inte mycket att tillägga utöver vad som framgår av utlåtandet och vårt särskilda yttrande, som herr Mossberger inte tyckte om. Jag vill till herr Mossberger säga att detta yttrande riktar sig endast mot vissa angivna motiöner och även vissa reservationer, som vi inte biträder.

Nu kan man naturligtvis beklaga att 1959 års jordbrukspolitiska målsättning om inkomstlikställighet mellan jordbrukarna och jämförelsegrupperna i industrien inte synes kunna bli uppfylld under avtalstiden. Å andra sidan har förhandlingar — som här upprepade gånger har påpekats — i vedertagen ordning ägt rum mellan regeringen och jordbrukets företrädare. Den träffade uppgörelsen, som jordbrukets representanter alltså har accepterat som någonting värdefullt, kan vi givetvis inte underkänna. Man vill gärna hoppas att en ändring till det bättre skall inträda tack vare de positiva resultat som förhandlingarna ändå lett fram till och att det därutöver skall visa sig möjligt att genom ytterligare åtgärder utanför avtalets ram stärka jordbruksnäringens lönsamhet.

Rörande skördeskadestyddet vill jag hänvisa till de två reservationer — betecknade med nr 4 och 5 — som vi biträder. Herr Isacson har rätt ingående berört frågan om skördeskadestyddet och dess verkningar, och det glädde mig att höra att herr statsrådet i stort sett instämde i herr Isacson's synpunkter, men tydligen ville herr statsrådet inte gå så långt att han biträder våra reservationer på denna punkt.

Jag skall kanske inte säga så mycket om den första reservationen, betecknad med nr 4, men det bör väl ändå understrykas, dels att vi redan i dag kan förutse att de 400 000 kronorna inte kommer att räcka och dels att det är fråga om pengar som ryms inom skördeskadefondens ram. Det är här närmast fråga

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

om en rättvis fördelning av medlen, och vi bör väl inte bortse ifrån att de till 50 procent utgöres av jordbrukarnas egna insatser.

Beträffande den med nr 5 betecknade reservationen — som jag kanske är än mer angelägen att få bifallen — bör det observeras att såväl statens jordbruksnämnd som Hushållningssällskapens förbund har tillstyrkt en komplettering av skördeskadeskyddet med ett system av statliga garantilån. Denna tillstyrkan grundar sig på de praktiska erfarenheter, som dessa institutioner vunnit i samband med skördeskaderegleringarna. För att understryka behovet av lånegarantier vill jag citera något av vad jordbruksnämnden säger i dessa sammanhang. I en promemoria, som man understryker att man inte på något sätt gått ifrån, har nämnden anfört bland annat följande: »Skördeskadelån kan icke, särskilt icke på längre sikt, utgöra någon lösning för de drabbade jordbrukarna. Särskilt olyckligt förefaller det nämnden vara om, såsom i viss utsträckning torde ha varit fallet, de låntagande jordbrukarna erhåller den uppfattningen att någon ovillkorlig återbetalningsskyldighet icke skulle föreligga beträffande dessa lån. Emellertid uppkommer otvivelaktigt i samband med större eller mindre skördeskador för ett stort antal jordbrukare ett tillfälligt kreditbehov, som icke kan täckas vid vanlig bankmässig säkerhetsbedömning men som utan åsidosättande av sunda principer skulle kunna täckas genom någon form av statliga lån. Detta nödvändiga kreditbehov bortfaller ingalunda genom ett skördeskadeskydd, ehuru behovet givetvis reduceras i samma mån som skyddet medför skadeersättning.»

Nämnden fortsätter litet längre fram: »Vid sådana fall av ackumulerade skador, som var för sig icke är av katastrofal natur, men som steg för steg försämrar jordbrukets ekonomiska motståndskraft, torde statliga garantilån få en viktig funktion. Det ligger vidare i sakens natur att katastrofskyddet till följd av oundvikliga svagheter i det statistiska underlaget — — — icke under alla om-

ständigheter kan komma att verka effektivt, sett ur den enskilde jordbrukarens synpunkt. Även i dylika fall skulle statlig kreditgaranti — — — kunna utgöra ett gott komplement till katastrofskyddet.»

Det är i viss mån Hushållningssällskapens förbunds, men framför allt jordbruksnämndens, inställning och erfarenheter som gjort, att vi biträder reservationen nr 5. Jag har, herr talman, med det sagda velat motivera mitt instämmande i yrkandet om bifall till reservationerna nr 4 och 5.

Kanske bör det påpekas att den sistnämnda reservationen blott avser en skyndsam prövning av frågan om skördeskadeförsäkringen med ett system av skördeskadelån.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, dock med visst sammanförande av punkter, där annat yrkande ej framställts än om bifall till utskottets hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna I—IV hemställt.

I fråga om punkten V, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jonasson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten V, röstar

Ja;

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 16.

Därjämte hade 26 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna VI och VII hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de med avseende å punkten VIII framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonasson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten VIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;
Nej — 16.

Därjämte hade 28 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna IX—XXII hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten XXIII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonasson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten XXIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jonasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 114;
Nej — 17.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet i punkten XXIV hemställt.

Såvitt gällde punkten XXV, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Nils Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten XXV, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten XXVI hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten XXVII framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nils Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, punkten XXVII, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 67.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna XXVIII och XXIX hemställt.

Slutligen gjorde herr talmannen i enlighet med de angående punkten XXX förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jonasson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, punkten XXX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Jonasson och herr Hansson i Skegrie vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Jonasson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 18.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande beträffande dagens plenum. Utöver det

Förslag till lag om semester, m. m.

nu behandlade jordbruksutskottets utlåtande nr 14 måste i dag slutbehandlas jämväl andra lagutskottets utlåtande nr 40. Därest detta kan ske till kl. 17.00 kommer plenum att avbrytas vid nämnda tidpunkt; annars får vi fortsätta.

Vidare ber jag få meddela att arbetsplenum beräknas bli erforderligt även fredagen den 10 dennes, då frågan om högertrafik torde föreligga till behandling.

Förslag till lag om semester, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 68, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om semester och

2) lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

I propositionen hade föreslagits en ny semesterlag, som skulle ersätta den nu gällande lagen av år 1945. Förslaget innebär, att den lagstadgade semestern skulle förlängas från tre till fyra veckor. Eftersom den längre semestern skulle kunna börja intjänas från och med den 1 juli 1963, bleve semestern under 1964 maximalt tre och en halv vecka. Under 1965 kunde full fyraveckorssemester utgå.

Den nya semesterlagen hade föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1963.

Den rätt till sex veckors semester, som för närvarande enligt en särskild lag av år 1951 tillkomme vissa arbetstagare med radiologiskt arbete, hade föreslagits bibehållen i en ny lag i ämnet.

I 7 § i den föreslagna semesterlagen funnes de grundläggande kvalifikationsreglerna för rätt till semester. Häri hade stadgats, att semester skulle utgå med

Förslag till lag om semester, m. m.

två dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetsstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst femton dagar. Hade arbetstagaren utfört arbete å minst åtta och högst fjorton dagar skulle semester för den månaden utgå med en dag. Frånvaro på grund av sjukdom, havandeskap och barnsörd samt militärtjänstgöring och civilförsvarstjänstgöring skulle i viss utsträckning jämföras med arbetad tid. Reglerna om privilegiering av sjukdomstid överensstämde med gällande ordning, d. v. s. frånvaro på grund av sjukdom under tillhoppa högst 90 dagar av ett kvalifikationsår berättigade till semester oavsett sjukdomens orsak, och sjukdom utöver 90 dagar beaktades såsom semesterkvalificerande, om sjukdomen hade sin grund i yrkesskada.

Regler av innebörd att helgdagar skulle inräknas i semestern, om denna utginge med flera dagar i en följd än sex, samt att även sedvanliga fridagar skulle inräknas i semestern funnes i 8 § i den föreslagna semesterlagen.

I fråga om semesterns förläggning hade i 10 § förslagits, att arbetsgivaren skulle besluta om tidpunkten för semestern men att arbetstagaren i princip skulle ha rätt att erhålla hela den lagstadgade semestern i en följd. Arbetsgivaren skulle dock icke utan arbetsstagarens medgivande få förlägga semestern till tid, då arbetstagaren på grund av sjukdom, som börjat före semestern, vore oförmögen till arbete eller till tid för sådan frånvaro från arbetet på grund av havandeskap och barnsörd eller militärtjänstgöring, som vore semesterkvalificerande. Förlägningsförbudet skulle dock icke gälla, om arbetsgivaren under frånvarotiden icke skulle hava kunnat bereda arbetstagaren arbete.

I 11 § i den föreslagna semesterlagen funnes regler om arbetsgivarens skyldighet att varsla om arbetstagarnas semester. Det skulle åligga arbetsgivaren att i god tid före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern. Underrättelse borde lämnas såvitt möjligt en månad före se-

mesterns början och finge icke i något fall givas senare än fjorton dagar dessförrinnan.

I semesterlagens 12 och 16 §§ funnes förslag om införande av en procentlöne-metod för beräkning av semesterlönen för arbetstagare, som vore avlönad med tim- eller ackordslön eller med provision. Semesterlönen för sådan arbetstagare skulle utgöra 9 procent av arbetsstagarens inkomst i anställningen under kvalifikationsåret. I arbetsinkomsten skulle icke inräknas semesterlön, sjuklön eller övertidstillägg. De s. k. okontrollerade arbetstagarna skulle enligt förslaget få särskild semesterlön med 9 procent av all inkomst i anställningen under kvalifikationsåret.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 605 i första kammaren av herr *Hjorth* och herr *Jansson, Paul*, samt nr 748 i andra kammaren av fru *Thunvall m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 607 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt nr 751 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 616 i första kammaren av herr *Carlsson, Oscar*, och nr 767 i andra kammaren av herr *Andersson* i Billingsfors *m. fl.*,

4) de likalydande motionerna nr 617 i första kammaren av herr *Geijer, Lennart, m. fl.*, och nr 768 i andra kammaren av herr *Carbell m. fl.*,

5) de likalydande motionerna nr 619 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och nr 770 i andra kammaren av fröken *Elmén*,

6) de likalydande motionerna nr 620 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Jacobsson, Per*, samt nr 771 i andra kammaren av herr *Gustafson* i Göteborg och fröken *Elmén*,

7) de likalydande motionerna nr 622 i första kammaren av herr *Kronstrand m. fl.*, och nr 772 i andra kammaren av herr *Hylltander m. fl.*,

8) de likalydande motionerna nr 623 i första kammaren av herr *Mattsson*

Förslag till lag om semester, m. m.

m. fl., samt nr 775 i andra kammaren av herrar *Svensson* i Vä och *Persson* i Heden,

9) de likalydande motionerna nr 624 i första kammaren av herr *Nordenson* och nr 774 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*,

10) motionen nr 618 i första kammaren av herr *Gorthon*,

11) motionen nr 621 i första kammaren av herr *Jacobsson*, *Gösta*,

12) motionen nr 625 i första kammaren av herr *Wärnberg*,

13) motionen nr 769 i andra kammaren av herr *Christenson* i Malmö samt

14) motionen nr 773 i andra kammaren av herrar *Johansson* i Norrköping och *Andersson* i Linköping.

I motionerna I: 605 och II: 748 hade hemställts, att regeln, i 11 § förslaget till lag om semester, om arbetsgivarens skyldighet att varsla om arbetstagarens semester skulle ändras på så sätt, att underrättelse såvitt möjligt lämnades två månader före semesterns början och icke i något fall senare än en månad dessförinnan.

I motionerna I: 607 och II: 751 hade avseende lagförslaget om semester yrkats,

beträffande 7 §, att de privilegierade frånvaroanledningarna skulle utökas med permittering samt fackliga och kommunala uppdrag,

beträffande 8 §, att helgdagar och sedvanliga fridagar icke skulle inräknas i semestern,

beträffande 10 §, att semestern icke utan arbetstagarens medgivande skulle få förläggas till tid, då arbetstagaren på grund av sjukdom vore oförmögen till arbete,

beträffande 11 §, att underrättelse om tiden för semester såvitt möjligt skulle lämnas arbetstagaren två månader före semesterns början och icke i något fall senare än en månad dessförinnan,

beträffande 12 och 16 §§, att den procentsats, som skulle tillämpas vid beräk-

ningen av de tim- och ackordsavlönades m. fl. semesterlön, skulle fastställas till 9,5.

I motionerna I: 616 och II: 767 hade anhållits, att riksdagen i vad gällde lagförslaget om semester måtte besluta, att

1. bestämmelsen i 7 § skulle ändras så till vida, att 90 dagars sjukdom räknades såsom arbetad tid, oavsett om sjukdomsfallet inträffade före eller efter yrkesskadefall;

2. varsel tiden för semesterns förläggning skulle fastställas till två månader och att arbetsgivaren skulle lämna arbetstagarna detta varsel;

3. bestämmelsen i 12 § skulle ändras så, att det semesterlönegrundande beloppet utgjordes av *hela* den arbetsinkomst, som uppnåddes i för arbetsgivarens räkning utfört arbete (övertidstillägg inräknat) under kvalifikationsåret.

I motionerna I: 617 och II: 768 hade hemställts, att 10 § i förslaget till lag om semester måtte erhålla i motionerna angiven lydelse, vilket förslag bland annat avsåg, att förlägningsförbudet skulle utsträckas att gälla jämväl när företag tillämpade semesterstängning samt att arbetstagaren vid insjuknande under semestern skulle få avräkna sjukdomsdagarna på semestertiden.

I motionerna I: 619 och II: 770 hade föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med förslag till lag om semester, m. m., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att frågan om någon form av särskild semesterersättning till barnaföderska, som genom bortovaro från arbetet utöver 90 dagar upp till högst 180 dagar förlorade semesterrätt för sistnämnda tid måtte bli föremål för utredning.

I motionerna I: 620 och II: 771 hade yrkande framställts avseende 10 § i lagförslaget om semester av samma innebörd som yrkandet beträffande denna paragraf i motionerna I: 607 och II: 751. Motionärerna hade bland annat framhållit, att de ansåge det olämpligt, att arbetsgivaren kunde tvinga den som vore

Förslag till lag om semester, m. m.

sjuk, fullgjorde repetitionsövning eller vore frånvarande från arbetet på grund av havandeskap att taga semester, då företaget tillämpade semesterstängning.

I motionerna I: 623 och II: 775 hade anhållits, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 68 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt allsidig utredning av företagens semesterproblem samt behovet av och förutsättningarna för en organiserad ersättningsverksamhet, eventuellt kombinerad med semesterkassa, i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 624 och II: 774 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 68 måtte besluta,

a) att arbetsgivaren utan arbetstagarens samtycke skulle kunna besluta om semesterns uppdelning i den mån densamma överstege 18 dagar,

b) att procentsatsen vid beräkning av semesterlön skulle fastställas till 8,5 procent av inkomstunderlaget,

c) att lagen om semester skulle träda i kraft den 1 januari 1964.

I motionen I: 621 hade yrkats, att riksdagen icke skulle nu antaga det i proposition nr 68 innefattade förslaget till lag om utökning av den lagstadgade semestern från tre till fyra veckor med ikraftträdande den 1 juli 1963, utan att riksdagen skulle inskränka sig till att fatta principbeslut i ärendet, innefattande jämväl beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att de ekonomiska konsekvenserna måtte närmare klarläggas, innan statsmakterna fattade slutgiltigt beslut rörande frågan om tidpunkten för reformens ikraftträdande.

I motionen II: 773 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att reglerna för beräkning av semesterlön i den nya lagen om semester skulle utformas med beräkning av genomsnittsinkomsten per dag, eller lika med den nu gällande regeln.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 607 och II: 751,
- 2) motionerna I: 617 och II: 768, samt
- 3) motionerna I: 620 och II: 771,

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan lagändring, att repetitionsövning under semestertid icke inräknades i semestern i fall då företaget tillämpade semesterstängning;

B. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 624 och II: 774, såvitt däri yrkats rätt för arbetsgivare att uppdelna semestern,

2) dels motionerna I: 624 och II: 774, såvitt däri yrkats sänkning av procentsatsen för semesterlön, dels ock motionerna I: 607 och II: 751, såvitt däri yrkats höjning av procentsatsen för semesterlön,

3) motionerna I: 624 och II: 774, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under B. 1) och 2) hemställt,

4) motionerna I: 607 och II: 751, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. 2) hemställt,

5) motionerna I: 605 och II: 748,

6) motionerna I: 616 och II: 767,

7) motionerna I: 617 och II: 768, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt,

8) motionerna I: 620 och II: 771, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt,

9) motionerna I: 622 och II: 772,

10) motionen I: 618,

11) motionen I: 621,

12) motionen I: 625,

13) motionen II: 769 samt

14) motionen II: 773,

mätte bifalla förevarande proposition, nr 68, i motsvarande delar;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen i de delar, som icke omfattades av utskottets hemställan under B;

D. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 619 och II: 770 samt
- 2) motionerna I: 623 och II: 775,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under B. 1) av herrar *Kaijser* och *Hamilton*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B 1 hemställa, att riksdagen, i anledning av yrkandet i motionerna I: 624 och II: 774 om rätt för arbetsgivaren att uppde- la semestern, måtte

dels — med avslag å propositionen såvitt gällde 10 § i förslaget till lag om semester — för sin del antaga nämnda paragraf i den lydelse, reservationen visade, vilket förslag innebar, att arbetsgivaren skulle äga rätt att besluta om uppdelning av semestern, varvid en period skulle utgöra minst 18 dagar,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid den tidpunkt, då näringslivet anpassat sig till fyraveckorssemestern, måtte förelägga riksdagen förslag till sådan lagändring, att arbetstagarna erhöles rätt att få hela semestern i en följd;

II. vid utskottets hemställan under B. 2) av herrar *Kaijser* och *Hamilton*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under B 2 hemställa, att riksdagen, med bifall till yrkandet i motionerna I: 624 och II: 774 om fastställande av procent-satsen vid semesterlöneberäkningen till 8,5 samt med avslag å propositionen och motionerna I: 607 och II: 751 i motsvarande delar, för sin del måtte antaga 12 och 16 §§ i förslaget till lag om semester i den lydelse, reservationen visade;

III. av fru *Gärda Svenson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka dock ej antytt sin mening; samt

IV. av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Rimmerfors*, vilka ej heller antytt sin åsikt.

Förslag till lag om semester, m. m.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, i fråga om tidpunkten för semesterreformens ikraftträdande, av herrar *Kaijser* och *Hamilton*.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! I det föreliggande utlåtandet tillstyrker andra lagutskottet helt oförändrat och med ett litet förslag till komplettering det i den kungl. propositionen nr 68 framlagda förslaget till ny lag om semester. Det förslaget innebär, som alla vet, såsom en väsentlig nyhet att den lagstadgade semestern utsträcks till fyra veckor. Det är en reform som av stora grupper kommer att hälsas med tillfredsställelse. Det torde vara riktigt att vårt lands arbetstagare i gemen önskar att den lagstadgade semesterns förlängning till fyra veckor sker så snart som möjligt — det är ju ett betydelsefullt motiv för att genomföra ändringen nu, men det kan inte vara ett avgörande motiv.

Herr *Hamilton* och jag har reservationsvis yrkat på ändring av ett par av de bestämmelser som ingår i lagen, och vi har därjämte bifogat ett särskilt yttrande.

I propositionen har departementschefen i princip och med små ändringar godtagit det förslag som avgivits av 1960 års semesterkommitté. Grunden till semesterlagstiftningen är i första hand önskan att bereda arbetstagarna erforderlig reaktion. Den grunden var alldeles klar och invändningsfri när det gällde tvåveckorssemestern, och med vår nuvarande syn på saken måste den sägas ha varit utslagsgivande också när det gällde treveckorssemestern. Det är inte likadant nu. Med den generella arbetstidsförkortning som genomförts sedan dess med lagfäst 45-timmarsvecka i allmänhet och en avtalsmässigt till 42 eller 40 timmar begränsad veckoarbets-tid i vissa särskilt pressande yrken och arbetsformer är rekreationssynpunkten inte lika betydelsefull när det nu gäller att öka ut treveckorssemestern till fyra veckor. Även departementschefen erkänner att denna förändring mindre är en arbetarskyddsfråga än en ekonomisk

Förslag till lag om semester, m. m.

avvägningsfråga. Nu gäller det att ta ut en viss del av standardhöjningen i form av ökad fritid i stället för löneökning.

Principiellt kan man ställa frågan: Är det med denna ändrade motivering nödvändigt att genom lagbestämmelser fastställa den förlängda semestern, och är det lämpligt att göra det nu? Kan man inte, utgående från den principen att sådan ledighet som är motiverad ur arbetarskyddssynpunkt bör fastställas genom lagbestämmelser, medan däremot sådan ledighet som sträcker sig därutöver lämpligen bör kunna överlämnas till arbetsmarknadens parter för avgörande, anse att fyra veckorssemestern är en sak för dessa parter att bestämma om? Kan man anse att konjunkturläget är lämpat för att genomföra semesterförlängningen just nu?

Helt kan man inte avvisa den förstnämnda synpunkten. Det är visserligen sant att arbetsgivarna varit föga benägna att sluta avtal om längre semester än den lagligen fastställda för de kollektivanställda inom industrien, men det finns exempel på dylika avtal. Inom skorstensfejarfacket t. ex. har man överenskommit om fyra veckors semester. Jag har dock, om också med en viss tvekan, böjt mig för departementschefens argument, att det i fråga om semester och arbetstid rent allmänt bör åvila lagstiftaren att utstaka normer för en minimistandard, även om denna standard går utöver vad som betingas av arbetarskyddshänsyn.

Vad den senare frågan gäller, den om det framför allt med hänsyn till konjunkturläget är lämpligt att genomföra semesterförlängningen nu, kan man observera att 1960 års semesterkommitté i själva verket aldrig gått in på frågan om lämpligheten av att den lagstadgade semestern förlänges från tre till fyra veckor eller om tidpunkten när detta bör göras. Kommittén har ansett det vara en i utredningsuppdraget given förutsättning för dess arbete att den lagstadgade semestern vid lämplig tidpunkt i en icke alltför långt avlägsen framtid kommer att förlängas från 18 till 24 dagar om året och har inte ansett sig böra

närmare pröva lämpligheten i och för sig av en sådan reform. Kommittén har ägnat intresse åt de ekonomiska förutsättningarna vid skilda tänkbara alternativ för den fjärde semesterveckans förläggning, men någon utredning av den samhällsekonomiska betydelsen av en fyra veckorssemester har denna kommitté inte gjort. Och det är synd.

Konjunkturläget verkar inte precis inbjudande till att införa en semesterförlängning just nu. I statsverkspropositionen anfördes, att arbetsmarknadsutsikterna måste bedömas mera pessimistiskt än tidigare, att läget inom gruvindustrin och vid järnverken skärpts, att arbetsmarknadssituationen inom gjuterierna försämrats och att vissa tecken tydde på risker för en försämring i sysselsättningen inom verkstadsindustrin. I den redogörelse för konjunkturläget, som konjunkturinstitutet överlämnade till oss i går, framhålles att nedgången i orderstocken för verkstäderna har fortsatt, att orderstockarna för järn- och stålverken sjönk successivt under 1962 och att den senaste barometerundersökningen knappast kan sägas visa några tecken till att en förbättrad ordersituation kommer att inträffa under andra kvartalet i år. Om massaindustrien sägs att det senaste årets utveckling medfört stora ekonomiska påfrestningar. Det prisläge, som man lyckades nå vid den förhållandevis obetydliga uppjusteringen av massapriserna som ägde rum i slutet av förra året och som allttjämt är bestående, innebär att det avsevärda prisfall som inträffade 1962 icke kunnat återhämtas. På många håll inom massaindustrien föreligger en ansträngd likviditetssituation. Man framhåller också, att det kärvare klimatet i världshandeln skärpt konkurrensen mellan industriländerna.

Till detta kan fogas att redan nu kostnaderna för löner och sociala förmåner inom industrien hos oss ligger högre än i de flesta andra länder. Möjligheterna till fortsatt rationalisering har minskat därigenom att industriens självfinansieringsförmåga inom flertalet branscher

Förslag till lag om semester, m. m.

kraftigt försämrats till följd av stigande kostnader och stagnerande eller sjunkande produktionsutveckling. Fyraveckorssemestern kommer att ytterligare försvåra våra exportföretags konkurrensförmåga på den internationella marknaden. Under de senaste åren har flera nya bördor lagts på näringslivet, såsom t. ex. utökade kostnader enligt lagen om allmän försäkring och ATP-avgifter. Det är inte bara exportföretagen som betungats härav. Minskningen av de varuproducerande småföretagens antal, som påtalades av herr Ringaby här i kammaren i går, är helt säkert också till en del uttryck för svårigheten att driva företag när lönekostnader och sociala avgifter för de anställda blir alltför höga. Här kommer fyraveckorssemestern att lägga ytterligare sten på börda.

Herr Gösta Jacobsson har i denna kammare väckt en motion med yrkande att nu endast skall fattas principbeslut om en fyraveckorssemester och att de ekonomiska konsekvenserna närmare bör klarläggas innan statsmakterna fattar slutgiltigt beslut rörande tidpunkten för reformens ikraftträdande. Av det anförda framgår att det enligt min uppfattning ligger mycket i vad herr Jacobsson anför. Jag har trots detta anslutit mig till utskottets uppfattning i denna fråga. Det är inte bara så, som jag från början sade, att arbetstagarna i gemen här i landet önskar få reformen genomförd så snart om möjligt, utan reformen genomföres stegvis, och det minskar svårigheterna. Jag vill också understryka departementschefens uttalande, att reformen kommer att verka begränsande för löneökningar, och framhålla att den begränsningen i nuvarande kärva konjunkturläge kanske blir större än vad man tänkt sig. Jag har också kunnat konstatera att känslan för ekonomiska realiteter blir större när risk för friställande av arbetskraft föreligger. Då är jordmännen gynnsammare för överenskommelser, som underlättar företagets fortsatta drift. Företaget har dock större möjligheter att rationalisera, att utveckla sig, att investera för ökande av konkurrens-

förmågan, om dessa överenskommelser kan träffas innan företaget har så att säga kniven på strupen. Jag vill uttala den förhoppningen, att ett gott samarbete inte bara inom de stora organisationerna utan också på det lokala planet skall underlätta reformens genomförande och överbrygga de svårigheter som kan uppstå. Både arbetstagare och arbetsgivare kan bli lidande, om dessa svårigheter blir alltför stora.

I ett särskilt yttrande har herr Hamilton och jag anmärkt på att reformen genomföres redan från den 1 juli i år, ett halvt år före utgången av arbetsmarknadens huvudavtal. Villigt skall erkännas att övergångsbestämmelserna syftar till ett smidigt genomförande av reformen, men både i vad gäller korttidsanställdas semesterersättning och i vad gäller det bokföringsmässiga intjänandet av semesterrett kommer kostnaderna för arbetsgivaren att öka. Det måste vara i princip oriktigt att mitt under en avtalsperiod genom lagändring rubba förutsättningarna för det löpande avtalet. Hänsyn härtill måste tagas vid kommande avtalsförhandlingar. Det framhåller också utskottet. Det är däremot mera osäkert, om de avtal som då ingås kan få retroaktiv verkan med hänsyn till det förändrade läge, som uppkommit genom lagändringen.

Enligt det av utskottet tillstyrkta förslaget skall fyraveckorssemestern utgå i ett sammanhang, därest icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Vi har i reservation I ansett att arbetsgivaren under en övergångstid bör ha rätt att uppdelat semestern, varvid en period bör utgöra minst 18 dagar. Sedan näringslivet anpassat sig till fyraveckorssemestern bör nytt förslag framläggas med bestämmelser om att semester skall utgå i en följd. Vi har härvid följt den uppfattning som framförts av bl. a. Svenska stadsförbundet och kommerskollegium.

Frågan om fyraveckorssemesterns förläggning är en av de frågor i detta ärende, där remissinstansernas inställning har varit mest kontroversiell. Över hu-

Förslag till lag om semester, m. m.

vud taget har de synpunkter, som från olika håll framförts i denna fråga, ofullständigt refererats i propositionen. Propositionens förslag överensstämmer med kommittémajoritetens. En minoritet inom kommittén föreslog en uppdelning på det sätt vi förordat, dock inte som i reservationen såsom en övergångsreform. I propositionen står helt kortfattat att de privata, kommunala och statliga arbetsgivarna samlat sig kring den av tre reservanter i kommittén förordade linjen, att arbetsgivaren bör ha en självständig rätt att uppdelna semestern i den mån denna överstiger 18 dagar, och där efter anföres vad Svenska arbetsgivareföreningen och vissa andra arbetsgivarorganisationer yttrat. Men det är inte omnämnt att statens avtalsnämnd i ett mycket utförligt yttrande till kommittén framhållit, att redan nuvarande bestämmelser om förläggning av treveckorssemestern medförde så stora olägenheter från arbetsgivarsynpunkt, att ett utsträckande av den i princip sammanhängande semestern till fyra veckor ej gärna kunde komma i fråga. Nämnden påpekade de problem ur produktionsynpunkt som redan treveckorssemestern medfört. Framför allt gäller detta, skrev nämnden, inom anläggningsområdena, där en stor del av arbetena med hänsyn till klimat- och ljusförhållanden bäst kan utföras under sommarhalvåret och behovet av arbetskraft under denna tid är mycket stort. Nämnden säger vidare: »Ur de synpunkter avtalsnämnden har att företräda synes det därför erforderligt, att en eventuell ökning av den lagstadgade semestern förknippas med rätt för arbetsgivaren att utan arbetstägarens samtycke i viss utsträckning uppdelna semestern.»

I sitt yttrande till kommittén uttalade Svenska stadsförbundet att det är ett starkt intresse att semesterlagen, om semestrarna skall ökas från tre till fyra veckor, i varje fall ej binder semesterförläggningen i vidare mån än som följer av nuvarande bestämmelser, enligt vilka semestern må förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 18 dagar.

Svenska landskommunernas förbund har i allt väsentligt gett uttryck åt samma tankegångar som stadsförbundet.

Svenska landstingsförbundet, som har bekymmer för personalen vid sjukvårdsanstalter och som vet vilka bekymmer sommarsemestrarna redan nu innebär för dessa anstalter, anför bland annat: »Det är under sådana omständigheter nödvändigt att arbetsgivaren har möjlighet att i viss utsträckning uppdelna befattningshavarnas semester, varigenom bl. a. också vinnes den fördelen att flera befattningshavare än eljest skulle vara fallet kunna beredas viss tids semester under tiden maj—september, då personalsituationen inom vårdområdena normalt är särskilt besvärlig.»

Kooperationens förhandlingsorganisation har inte velat sträcka sig längre än till en sammanhängande semesterperiod om minst 12 dagar. Fem till LO anslutna förbund, Civilförvaltningens personalförbund, Livsmedelsarbetareförbundet, Skogs- och flottningsarbetareförbundet, Tobaksindustriarbetareförbundet samt Vägarbetareförbundet, har ställt sig positiva till tanken på en lagfäst möjlighet för arbetsgivaren att självständigt dela upp semestern för de anställda.

Jag har velat anföra dessa exempel på uttalanden i den riktning vår reservation går för att visa, att det inte bara är det enskilda näringslivets företrädare på arbetsgivar sidan som önskar att arbetsgivaren skall ha rätt att uppdelna semestern.

Jag skall inte dröja länge vid de olägenheter som en lång semesterstängning inom industrien kan förorsaka. Redan den semesterstängning som nu tillämpas av många industriföretag under sommaren har medfört kända störningar i varutillförseln till detaljhandeln. Att en odelad fyraveckorssemester kan medföra ökade svårigheter att skaffa vikarier till de industriföretag som måste uppehålla en kontinuerlig drift för att säkerställa fortlöpande leveranser — såsom fallet är med vissa av våra exportindustrier, t. ex. pappers- och massaindustrierna — det är också klart. Vad en förlängd semester betyder för

vårdyrkena har jag något berört vid tidigare tillfällen; i sanningens namn skall väl erkännas att den personalkategori, som för närvarande bereder de största svårigheterna, sjuksköterskorna, redan har fyra veckors semester.

Till slut må dock framhållas att avståndet mellan arbetsgivares och arbetstagares intressen måhända inte är så stort. Även många arbetstagare torde ha intresse av att semestern uppdelas, och lagen är som bekant på den punkten dispositiv. I sådan riktning uttalar sig t. ex. Järnvägsmannaförbundet, som framhåller att en odelad semester inom de typiska serviceyrkena ökar antalet av dem som måste få sin semester under en ur semestersynpunkt ogynnsam årtid.

Vi anser emellertid att arbetsgivarna under en övergångsperiod bör ha rätt att verkställa den uppdelning som ur företagsekonomisk synpunkt är lämplig. Det är sannolikt att man redan under den övergångstiden kan träffa avtal som gör övergången till den definitiva ordningen föga märkbar. Jag vill alltså understryka, att steget mellan utskottets ståndpunkt och reservationen måhända inte är fullt så stort som det kan förefalla.

Semesterlöneberäkningen för de arbetstagare som avlönas med tim- eller ackordslön eller med provisioner liksom även för s. k. okontrollerade arbetare är slutligen en fråga där vi också har reserverat oss. Vi har därvid anslutit oss till den procentsats, 8,5 procent, som föreslogs av semesterkommittén mot en reservant som önskade 9 procent. Representanter för alla de i kommittén företrädda politiska partierna ingick i kommittémajoriteten. LO har däremot på vissa grunder föreslagit procentsatsen 9,5, och departementschefen har gått en medelväg. När vi på denna punkt anslutit oss till kommittéförslaget är det för att i möjligaste mån minska olägenheterna av den ökade ekonomiska belastning som fyraveckorssemestern kommer att medföra för företagarna.

Vid behandlingen av föregående ärenden om jordbrukspriserna påpekade herr

Förslag till lag om semester, m. m.

Eskilsson hur svåra semesterproblemen kan vara för jordbrukare; detsamma kan gälla även för andra mindre företagare. Jag vill understryka önskvärdheten av att åtgärder vidtages för att söka åstadkomma bättre förhållanden inom detta område och hänvisar till vad utskottet skriver på sid. 41. Det är väsentligt att förhållandena förbättras i detta hänseende, så att den lagfästa fyraveckorssemestern inte blir en rättighet bara för vissa privilegierade kategorier.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att yrka bifall till de två reservationer som anförts av herr Hamilton och mig.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Det är en betydande reform vi nu har att ta ställning till.

Frågan om rätten till semester har ingen lång historia i vårt land. Innan vi fick vår första semesterlag 1938 förekom visserligen semesterledighet i någon utsträckning, men den uppfattades då som en form av belöning, vilken arbetsgivaren gav sina anställda för deras välförhållande. I och med tillkomsten av 1938 års semesterlag blev det fråga om en rätt, som de anställda skulle ha. Motiveringen till den gavs av 1936 års semesterkommitté, som framhöll att detta var dels ett samhällsintresse, dels ett de enskilda arbetstagarnas intresse och dels ett arbetsgivarintresse. Den motiveringen har sedan utgjort grundvalen för alla följande semesterutredningar, och jag vill därför något utförligare citera vad var och en av dessa grunder innebar.

Samhällsintresset, sade kommittén, låg i att det var nödvändigt för arbetstagarnas hälsa både i kroppsligt och andligt avseende att de varje år erhöi fullständig vila under viss tid. »En längre tids oavbruten avkoppling och vila har framför allt blivit erforderlig», sade kommittén, »på grund av den högt uppdrivna arbetstakten inom den moderna storindustrin med därav följande förslitning av den mänskliga organismen.»

Arbetstagarnas intresse var ju uppen-

Förslag till lag om semester, m. m.

bart, men det bestod enligt kommittén inte enbart i att semestern kunde användas för återhämtande av krafterna. Arbetstagarna kunde nämligen även under en tämligen kort semesterperiod få tillfälle att ägna sig åt friluftsliv eller genom resor skaffa sig nya intryck eller eljest tillgodose sådana intressen som under det dagliga förvärvsarbetet måste eftersättas.

Vad slutligen beträffar arbetsgivarintresset framhöll kommittén att en befattningshavare, som är utvilad och har arbetsglädje, förrättar sig ett bättre arbete än den som aldrig får tillfälle att koppla av från det dagliga enahanda. Till detta kan man bara lägga att den tid som gått sedan 1938 har medfört att arbetstakten inom industrien allt mer intensifierats. Detta i sin tur kräver större anspänning hos arbetstagarna och medför ett krav på ökad semesterledighet. Det är väl ingen tillfällighet att stora grupper inkomsttagare på tjänstemannasidan gjort betydande ansträngningar för att förhandla sig till en längre semesterledighet än lagens minimiregler anger. Vi har också i dessa dagar sett, hur man på det hållet har gått så långt som till arbetsnedläggelse för att slå vakt om bestående förmåner.

Jag skulle också särskilt vilja understryka den synpunkt på semestern som redan 1936 års semesterkommitté framhöll, nämligen att det inte bara är fråga om att man skall återvinna sin kroppsliga hälsa. Den insikten börjar mer och mer tränga fram, att semestern också skall möjliggöra ett rikare andligt liv för den enskilde. Han skall under semestern ha tillfälle att ägna sig åt intressen som inte kan få utlopp i ett monotont och enahanda arbete under arbetsåret. Men om detta syfte skall kunna förverkligas, får ledigheten inte vara för kort, och den bör också åtminstone till sin huvuddel vara sammanhängande.

Mot denna bakgrund vill jag uttrycka tillfredsställelse med den här framlagda propositionen om ny semesterlag. Det har glädjande nog varit nästan allmän uppslutning kring förslaget. Herr Kaijser har visserligen här anfört kritik, men den som har studerat tidigare diskussio-

ner i frågan vid tillkomsten av tvåveckors- och treveckorssemestern samt övriga ändringar av semesterlagen måste säga, att det nästan är en mild västanfläkt mot hur det då lät från högerhåll och från arbetsgivarhåll.

Jag skall inte gå närmare in på frågan om de ekonomiska konsekvenserna. Det är ingen som vill förneka dem, men det kan väl sägas att arbetstagarorganisationerna i dag har den insikten i ekonomiska ting att de klart kan inse vad detta skall innebära. När nu arbetstagarorganisationerna fullständigt enhälligt har understrukit detta önskemål om att få en förlängning från tre till fyra veckor, ligger också däri att de är beredda att ta de konsekvenser som eventuellt kan bli en följd av reformen.

Den nya semesterlag som i dag skall antas här innefattar inte bara den stora förändringen med förlängning från tre till fyra veckor, utan den innefattar också en teknisk översyn av den gamla semesterlagen, och i det avseendet kan man notera åtskilliga förbättringar, som i sin tur kan medföra bättre semesterförhållanden för arbetstagarna. Jag vill bara helt kort nämna de viktigaste av dessa förbättringar.

Det är först och främst kvalifikationsreglerna. Fortsättningsvis kräver man endast 15 dagars arbete i månaden för att tjäna in semester i stället för 16 dagars. Enighet har nåtts om att man kan intjäna en semesterdag efter åtta dagar, vilket är en förändring som blir till stor betydelse för deltidsanställda och korttidsanställda. Den nya semesterlagen innebär att semestern allttjämt skall utgå i ett sammanhang såframt inte överenskommelse om annan ordning kan träffas med arbetstagarna. Jag skall strax be att få säga några ord i anledning av herr Kaijser's yttrande i det avseendet. Semesterlönen har förändrats i fråga om beräkningssättet genom att man har övergivit den gamla genomsnittsbereäkningen och i stället infört en procentlönerregel, som torde komma att bli lättare att tillämpa och rättvisare än den gamla regeln. En viktig nyhet är att semesterlönen fortsättningsvis skall utbetalas i sam-

band med semestern och att lagen däri- genom förbjuder de mindre sympatiska överenskommelser som har förekommit om att semesterlönen har lagts in i den ordinarie lönen med påföljd att arbets- tagaren inte haft någon semesterlön att tillgå vid semestertillfället. Slutligen medför den nya semesterlagen föränd- ringar så till vida att full semesterersätt- ning utgår vid pensionering och att för- skottssemester preskriberas efter fem år.

I anledning av de motioner som väckts skall jag be att få säga några ord. Jag skall inte gå in på alla motionerna utan endast på vissa av dem. Herr Kaijser önskar att ikraftträdandet av den nya lagen skall uppskjutas och motiverar det- ta med att det är olämpligt att genomföra en sådan här reform mitt under en av- talsperiod, varvid han väl syftar på de löpande stora avtalen mellan Arbetsgi- vareföreningen och arbetstagarorganisa- tionerna. Gentemot detta är att säga att lagen träder i kraft på det viset, att det nästa år blir tre dagars längre semester, och först om ytterligare ett år blir hela den nya semesterveckan verklighet. De stora avtalen löper ut vid detta årsskifte. Det är alltså först nästa sommar som mer skall betalas i semesterlön, och det kan därför inte vara någon svårare olägen- het av det skälet att låta lagen träda i kraft nu. Det är ju närmast en bokfö- ringsfråga för arbetsgivarna.

Herr Kaijser berörde också företagar- nas semesterproblem i anslutning till ett motionspar. Det är då att säga att se- mesterlagen endast gäller arbetstagare och att skyldigheten i lagen att ge se- mesterledighet och semesterlön åläggs arbetsgivare. En företagare har rätt att själv bestämma när han vill ta ledigt. Det är uppenbart — jag vill instäm- ma däri — att det föreligger stora svårig- heter för många småföretagare att kla- ra ersättningsfrågan under frånvaron. Det- ta har också uppmärksamats av ut- skottet, och jag vill instäm- ma i utskot- tets slutsats, att det förefaller ogenom- förbart att i lag ge föreskrifter om hur denna ersättningsverksamhet skall organi- seras. Härvidlag bör väl företagarnas eg- na organisationer ha möjligheter att

Förslag till lag om semester, m. m. åstadkomma lösningar på frivillighetens väg.

En punkt i den nya semesterlagen som har föranlett flera motioner gäller la- gens intjäningsregler, som är relativt komplicerade. Lagen är byggd på tanken att semesterrätten måste tjänas in ge- nom arbete åt arbetsgivaren, full seme- ster får man i princip endast om man under envar av kalenderårets tolv må- nader utfört arbete under viss minimi- tid, och ledigheten utgår först året efter det då den tjänades in. Denna så kallade intjäningsprincip i lagen, som kom till redan 1938, står i viss mån i motsättning till lagens grundtanke att arbetstagar- na har ett behov av viss tids årlig ledig- het för kroppslig och själslig vederkvic- kelse. Den som varit frånvarande från arbetet under en del av kvalifikations- året och därför inte tjänat in full se- mester har nämligen inte mindre behov av ledighet nästa år än arbetskamrater- na som varit i tjänst hela året. Många gånger kan det vara tvärtom, nämligen om frånvaron under kvalifikationsåret berott på till exempel sjukdom eller ha- vandeskap. Detta har också stått klart för lagstiftaren, och man har därför i lagen gjort undantag från kravet på ar- betad tid dels genom att man endast krävt att arbete utförts under en del av kalendermånaden och dels genom att viss oförskylld frånvarotid får räknas som arbetad tid, så kallad privilegierad frånvarotid.

1938 var man restriktiv med undan- tagen under återopande av den ekono- miska belastningen för arbetsgivaren och därav följande risk för att arbets- tagaren skulle kunna uppsägas, om und- antagen blev för många. Men undan- tagen har ändå ökat vid varje lagöver- syn, utan att man velat frånfalla grund- synen att man skall tjäna in semester genom arbete. Denna intjäningsprincip, som kan betraktas som en eftergift åt arbetsgivarmotståndet vid den första se- mesterlagens införande, är inte i och för sig någon princip av högre valör. Den är i vissa andra länder, till exempel Tyskland, övergiven. Där har rätten till semester endast knutits till viss kortare

Förslag till lag om semester, m. m.

anställningstid före semesterperiodens inträde. Man kan ställa frågan, om inte tiden snart skulle vara mogen att överge intjäningsprincipen i vår lagstiftning, men den omfattas ännu av alla. I avvaktan på eventuell ändring på denna punkt kan man notera åtskilliga förbättringar i det nu föreliggande lagförslaget, som måhända inte tillräckligt har beaktats av motionärerna.

Jag har redan talat om att sextondagarsregeln blivit en femtondagarsregel och att en ny åttadagarsregel tillkommit. Denna ändring får betydelse också för sådan frånvarotid som ej räknas som privilegierad, vilket bör noteras när man tar del av motionerna I: 607 och II: 751, i vilka har yrkats att bortovaro på grund av permittering samt fackliga och kommunala uppdrag skall räknas som privilegierad frånvarotid. För att börja med det sistnämnda, ger sextondagars- och åttadagarsreglerna en ganska vidsträckt marginal, som i de flesta fall torde tillgodose syftet med motionerna. Även vid femdagarsvecka kan en arbetstagare de flesta månaderna vara borta sex eller sju dagar utan att han därför förlorar sin semesterrätt för den månaden.

Permitteringsproblemet får man se i ett större sammanhang. Hela frågan är ju föremål för diskussion mellan SAF och LO, och i avvaktan på utgången av de förhandlingarna torde man kunna låta det anstå med lagändringar i denna fråga.

Förslag har också framförts att helgdagar och sedvanliga fridagar ej skulle räknas som semesterdagar. Ett bifall till detta förslag skulle innebära att den lagstadgade semestern i vissa fall förlängdes med en hel vecka. Det är knappast realistiskt i dagens läge att få igenom en sådan reform.

I andra motioner har ifrågasatts utvidgning av den nu gällande privilegierade frånvarotiden vid sjukdom.

Om arbetstagaren under året varit frånvarande, antingen på grund av yrkesskada eller vanlig sjukdom, blir det avgörande för den privilegierade frånvarotidens längd, om den vanliga sjukdomen inträffar före eller efter yrkesska-

dan. Detta är naturligtvis otillfredsställande i och för sig. Som semesterkommittén påvisat har bestämmelsen emellertid sin förklaring i vissa praktiska svårigheter på grund av samordning mellan yrkesskada och vanlig sjukdom i socialförsäkringen. Redan detta kan vara tillräckligt skäl att man inte göra någon ändring, särskilt med hänsyn till att sådana fall inträffar mycket sällan.

I ett par andra motioner har framhållits önskvärdheten av att den privilegierade frånvarotiden vid havandeskap förlängs till 180 dagar eller i varje fall så att någon form av semesterersättning utgår mellan 90 och 180 dagar. Även detta önskemål, som i och för sig är rimligt, måste ses i sitt sammanhang med den större frågan om intjäningsprincipens berättigande. Så länge vanlig sjukdom räknas som privilegierad frånvarotid under 90 dagar, kan man rimligen inte ha längre tid vid havandeskap.

Till sist vill jag säga några ord om förlägningsfrågan, som är den mest kontroversiella i denna lag. Där har ju också förelegat delade meningar såväl i kommittén som under remissbehandlingen, och jag vill gärna hålla med herr Kaijser så långt, att det är ytterst vanskligt och svårt att avgöra, var man skall lägga rätten att bestämma om uppdelning eller ej.

Det är då först att märka, att man inte ifrågasatt att ändra på huvudregeln, som säger att det är arbetsgivaren som bestämmer när semestern skall utgå. I och för sig skulle man ju kunna göra gällande, att arbetstagaren skulle ha rätt att avgöra när han vill ha semester. Han vet bäst när han behöver ledigheten. Men var och en måste ju förstå, att ett förverkligande av ett sådant önskemål är ogörligt, enär det skulle medföra kaos i företagen om var och en finge lov att ta ut semester när han ville. Vi måste alltså acceptera principen att arbetsgivaren leder och fördelar arbetet samt bestämmer tidpunkterna för semestern. Det står i arbetsgivarens makt att vidta total semesterstängning eller sprida semestrarna. Det hör i detta sammanhang framhållas, att härav följer att arbetstagaren inte

Förslag till lag om semester, m. m.

har någon rätt att begära uppdelning. Vill en arbetstagare ha ledigt för att jaga älg till hösten eller vid skolornas vinterlov, beror det på arbetsgivaren, om detta kan medges. Det är en olägenhet som man måste acceptera på arbetstagar sidan.

Arbetstagarintresset inverkar dock i två avseenden modifierande på arbetsgivarens förlägningsrätt.

Det första är principen att semestern — om den skall kunna fylla sin funktion — måste utgå i ett sammanhang. På denna punkt sammanfaller mycket ofta arbetsgivarens intresse med arbetstagarrens. Många arbetsgivare anser det fördelaktigt med semesterstängning i fyra veckor eller utspridning av en fyraveckorssemester. I det fallet får de enskilda arbetstagarna foga sig i detta, även om de skulle velat ha en uppdelning.

I andra fall, och det är de kontroversiella, önskar arbetsgivaren en uppdelning, men arbetstagarna ville inte ha någon sådan. Om det då föreligger produktionstekniska skäl, svårighet att få semestervikarier eller dylikt, är det min uppfattning att arbetstagarna i allmänhet torde acceptera en uppdelning. Erfarenheterna från den odelade treveckorssemestern talar för detta. Skulle arbetstagararen sätta sig på tvären, har arbetsgivaren i sin hand att skjuta semestern till en sådan tidpunkt på året då minsta olägenheter för arbetsgivaren uppstår, och det torde i allmänhet bli vinterhalvåret. Detta är ett starkt argument för arbetsgivaren när han vill förhandla med arbetstagarna om en uppdelning.

Det andra fallet beträffande inskränkning av arbetsgivarens förlägningsrätt sammanhänger med vad man kan kalla förläggning till för arbetstagararen olämplig tidpunkt. Det är alltså sådan tidpunkt då arbetstagararen inte kan utnyttja semestern. Detta gäller främst vid sjukdom, vid havandeskap och vid militärtjänst. I viss utsträckning har redan den nuvarande lagen tillgodosett arbetstagarintresset genom olika förbud mot förläggning. Men det är en situation som på senare år börjat påkalla uppmärksamhet, nämligen de totala semesterstängningarna. I sådana

fall har arbetsgivaren i den nuvarande lagen rätt att förlägga semestern till viss tidpunkt även om arbetstagararen är sjuk eller i militärtjänst. Här föreligger ett flertal motioner med yrkanden om ändring.

Som motionär vill jag för egen del säga, att det är glädjande att utskottet gått till mötes på en punkt, nämligen när det gäller semesterförläggning till militärtjänst vid semesterstängning. Här har man hemställt hos Kungl. Maj:t om en lagändring.

Det torde vara uppenbart att det för den som är inkallad i militärtjänst är en stor olägenhet — särskilt för arbetstagarare som kommit lite upp i åren och kanske har familj — att det året få avstå från att ha semester i egentlig mening. Detta kan vi alltså räkna med att få en ändring på. Vi hoppas att regeringen skall tillmötesgå på denna punkt.

När det gäller sjukdom har utskottet inte velat tillmötesgå motionsyrkandena, inte därför att man ställt sig avvisande till själva tanken — utskottet säger liksom departementschefen klart ifrån att det är olämpligt att ha semester då man är sjuk — utan utskottet har framfört, att detta är en detaljreglering och att det skulle uppstå vissa lagtekniska problem. Men man har uttryckt den förhoppningen, att det skall vara möjligt att i praktiken nå en lösning antingen genom avtal mellan arbetsmarknadens organisationer eller genom att, i de fall då sådana avtal inte föreligger, arbetsgivarna skall med moderation begagna sig av sin förlägningsrätt.

Jag vill understryka detta och uttala den förväntan, att det skall bli såsom utskottet här har hoppats. Skulle så inte bli fallet, finns det naturligtvis möjligheter att frågan tas upp igen.

Herr talman! Med detta vill jag föreslå bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 40.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer sade, att jag yrkat, att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1964. Det är riktigt, att det

Förslag till lag om semester, m. m.

stod så i motionsyrkandet. Såsom framgår av det särskilda yttrande, som är fogat till utskottsutlåtandet, har vi från vårt håll emellertid frånträtt detta yrkande.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! Det är många reformers genomförande, som både fått och förtjänat omdömen såsom varande historiska. Även om inte utökningen av semestertidens längd denna gång, såsom fallet var vid två- och treveckorssemesterrarnas införande, utlöst spontana glädjeyttringar och entusiasm, vill jag ändå beteckna denna dag som mycket betydelsefull. Tusentals löntagare hälsar dagens beslut med den största glädje, och beslutet inger förväntningar och förhoppningar av olika slag. Den högre levnadsstandarden kanske nu medger att drömmen om en utlandssemester kan förverkligas. Båt- och bilfärder eller gruppresor mot skilda mål hägrar framför många blickar, och ändå kan det bli några dagar över till lugn, vila och rekreation hemma innan vardagen åter tar sin början. Mera tid kan ägnas åt den avkopplande sysselsättningen med sommarstugan, den egna villan och trädgården. Främst innebär den längre ledigheten mera vila från det ofta pressande och hektiska arbetet och en för många därtill strängt utnyttjad fritid. Det betyder också en viss utjämning i fråga om semestertidens längd mellan olika grupper i samhället.

Det är glädjande att förslaget till ny semesterlag mottagits med så stor enhällighet. De invändningar som gjorts har i huvudsak rört vissa detaljer. I bl. a. motionerna I: 605 och II: 748 har påtalats varseltidens längd. Semesterlagens 11 § talar nämligen om en minimitid om fjorton dagar. Detta har vi ansett vara alldeles för kort för att arbetstagen skall kunna hinna ordna för sin semestervistelse. Vi underströk också i detta sammanhang betydelsen av en samordnad semester för familjer, där flera arbetstagare finnes. Ur arbetsgivarens synpunkt måste det även vara värdefullt

att i god tid kunna planera för verksamheten under sommaren. Utskottet anser dock att det i vissa fall kan vara berättigat med så kort varseltid som fjorton dagar, och har inte velat vara med om att i lagen inskriva en längre varseltid. I de flesta fall, och då särskilt vid större företag, torde dock, såsom också utskottet poängterar, semestertiden bestämmas flera månader i förväg. Detta är nödvändigt, då många resemöjligheter och semesteranläggningar blir fullbokade i ett mycket tidigt skede. Två månader i förväg och helst ännu tidigare bör enligt vår mening semestern fastställas. Som ett minimikrav föreslog vi en månads varsel i vår motion.

När jag nu ej yrkar på bifall till motionerna, så innebär inte detta att jag ändrat uppfattning härvidlag. Jag anser dock att utskottets skrivning är så positiv att jag vill nöja mig med att kraftigt understryka denna: »Den i paragrafen angivna minimitiden, fjorton dagar, måste enligt utskottets mening anses vara en absolut minimiregel som får utnyttjas endast i undantagsfall.»

Underrättelse om semestertiden bör lämnas i så god tid som det över huvud taget är möjligt, och om varseltiden måste göras kort borde överenskommelse kunna träffas härom med arbetstagen och rimliga hänsyn tas. Nu hoppas vi att inte denna möjlighet till en kortare varseltid skall missbrukas. Skulle mot förmodan detta bli fallet, får vi återkomma vid ett annat tillfälle och yrka på en lagändring.

Nu ber jag, herr talman, att med de anförda synpunkterna till alla delar få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Som herr Kaijser nämnade, har jag dristat mig att väcka en motion, nr 621 i denna kammare — jag är för all del ensam om den — som utmynnar i ett yrkande att riksdagen med avslag på propositionen måtte inskränka sig till att fatta principbestut om införande av fyraveckorssemester men samtidigt även fatta beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att de eko-

nomiska konsekvenserna av reformen måtte närmare klarläggas, innan statsmakterna fattar slutgiltigt beslut rörande frågan om tidpunkten för reformens ikraftträdande.

Jag är ledsn över att behöva grumla de båda senaste talarnas glädje med några erinringar. Jag tror inte att jag kan beskyllas för att ha gjort mig skyldig till någon svartmålning, när jag i motionen fört in de ekonomiska perspektiven i bilden. Jag har endast pekat på det faktum, att någon utredning rörande de ekonomiska konsekvenserna inte har föregått propositionen, och jag har menat att reformen liksom många andra sådana reformer måste sättas in i ett större ekonomiskt sammanhang.

Det går nämligen inte att komma ifrån att vi här i landet har ett kostnadsläge för den svenska industrien som ligger högst i Europa — Norge möjligen undantaget. Jag är medveten om att vi trots detta hittills klarat oss relativt hyggligt i konkurrensen, men den höga kostnadsnivån utgör en maning till den allra största försiktighet så att inte vårt näringslivs konkurrenskraft gentemot utlandet ytterligare försämras.

Den föreliggande reformen medför en ökad direkt lönekostnad för näringslivet av 3 procent om året. Därtill kommer emellertid det produktionsbortfall som följer med att industrien håller stängt ytterligare en vecka under semestern. Hur stort detta produktionsbortfall blir är svårt att avgöra, men det torde röra sig om cirka 2 procent om året — ifall inte arbetstakten sättes upp, vilket knappast är realistiskt att anta.

Tillhoppa blir kostnaden för folkhushället kanske 5 procent.

Propositionens framläggande har ackompanjerats av uppgiften — den lämnas i finansplanen — att den årliga produktionsökningen i vårt land, som tidigare beräknats till 4 à 4 1/2 procent, för år 1963 anses komma att sjunka till 3 1/2 procent. Att vissa stagnationstendenser gör sig gällande inom vårt näringsliv är tydligt — vissa branscher har det redan nu ganska bekymmersamt.

Den första halvan av den fjärde se-

Förslag till lag om semester, m. m.

mesterveckan, som inträder år 1964, innebär att en icke ringa del, i varje fall minst hälften av den beräknade produktionsökningen nämnda år, redan på förhand är intecknad för semesterreformen. I den ekonomiska bilden måste också tas med att höjda ATP-avgifter utgör en ytterligare kostnadsbelastning. Vidare har vårt lands terms of trade försämrats med 2 procent, och vår export kommer inom kort att mötas av höjda yttre tullar på vår viktigaste marknad — De sex. Vinstmarginalerna för stora delar av vår industri är hårt pressade.

Alla dessa ting spelar in vid bedömningen av vad vårt land kan tillåta sig. Överskrides gränsen, leder detta till ett försämrat konkurrensläge och risk för arbetslöshet. Och alldeles kan man inte heller bortse ifrån att reformen kommer att skapa en del besvärigheter för den mindre företagsamheten — handel, hantverk och jordbruk. Herr Lennart Geijer var inne på den saken, men han tog ganska lätt på den.

Jag tycker nog att departementschefen har bagatelliserat de ekonomiska konsekvenserna — för all del under understrykande av att reformen kommer att verka begränsande för löneökningar. Departementschefen hänvisar till arbetsmarknadsorganisationernas insikt i ekonomiska ting och deras ansvarskänsla och menar, att dessa egenskaper borgar för att reformen inte får några menliga verkningar för vårt näringsliv.

Det låter sig förvisso sägas, att reformen i viss mån minskar utrymmet för löneökningar. Jag vill, herr talman, inte utala mig förringande om de vackra inre egenskaper, som de stora organisationerna på arbetsmarknaden är utrustade med, men jag vill endast hänvisa till det faktum, att den ekonomiska insikten och ansvarskänslan icke hindrat att det under de senaste åren genomdrivits lönestegringar, som väsentligt överstigit produktivitetsökningen och att detta vållat en penningvärdeförsämring enbart under 1962 med minst 3 1/2 procent. Även tidigare år har liknande ting förekommit. Reallönehöjningarna har understigit de avtalsmässiga höjningarna.

Förslag till lag om semester, m. m.

Jag frågar: Finns det verkligen garantier för att löntagarorganisationerna inte även nästa år tar ut mer i löneökningar än vad produktionsökningen medger? Det finns det säkert inte. Jag förstår att finansministern för sin del börjar bli orolig för att vi skall få en fortsatt kostnadsinflation.

I detta sammanhang vill jag också peka på att kravet på 40-timmarsveckan aktualiserats, vilket är en sak som också bör innebära ett memento för framtiden.

Dessa förhållanden gör att man är berättigad att hysa farhågor för att reformen kommer att få negativa verkningar för det svenska näringslivets relativa konkurrenskraft i förhållande till de länder, där fyraveckorssemestern icke är genomförd — och de är de flesta. Det är risk för att reformen kan bidra till en fortsatt inflationsutveckling. I vilket fall som helst hade klokheten bjudit att de ekonomiska konsekvenserna närmare utretts, innan beslut fattas om reformens ikraftträdande.

Herr talman! Till sist en liten detalj! Jag tycker nog att det är att driva saken för långt, när man inför semesterrätt med en dag redan efter åtta dagars arbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 621 i denna kammare.

Häri instämde herr *Gorthon* (h).

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Herr talman! Förslaget till ny semesterlag med en förlängning av den lagstadgade semestern till fyra veckor har fått ett i huvudsak positivt mottagande. Någon domedagsstämming inför de ekonomiska verkningarna av förslaget har, tycker jag, inte gått att mobilisera; även om herr Kaijser efter sin mycket ljusa inledning plötsligt blev mörk och dyster i tonen fattade jag nog herr Kaijser så, att också han hyser tillförsikt inför våra möjligheter att genomföra reformen. Förslaget har visserligen mötts av 14 motioner och i utskottsutlåtandet redovisas två motiverade reservationer, vilket skulle tyda på att enhälligheten icke är hel. En närmare granskning av reser-

vationerna ger dock vid handen, att man till och med från högerhåll i utskottet tvekat inför ett avvisande av propositionens förslag, vilket framgår av att bifallet till uppskovsyrkandet i motion I: 621, först nu lämnats av herr Jacobsson.

Med hänsyn till vad som redan anförts beträffande motiveringarna för denna reform, skall jag i fortsättningen endast uppehålla mig något vid de motioner och reservationer, som har lämnats i anledning av utskottsutlåtandet. Det förslag, som herr Jacobsson nu yrkat bifall till, om ett uppskov med ikraftträdandet av reformen och utredningen av de ekonomiska verkningarna av densamma, har inte utskottet kunnat tillstyrka. Det finns alla skäl att tro, att en sådan utredning kommer att vara mycket svår att genomföra och få ut ett entydigt resultat av.

Samma sak finner man, om man läser den debatt som fördes i riksdagen vid antagandet av 1938 års semesterlag. Yrkandena kom även då från högerhåll. En skillnad är dock att såväl herr Skoglund i Doverstorp som herr Wistrand sade sig finna, att det sannolikt skulle vara mycket svårt om inte ogenomförbart att företa en riktig utredning av de ekonomiska verkningarna av den semesterreform, om vilken man då diskuterade. Jag tror, att samma skäl som år 1938 anfördes av dessa båda högermän, kan användas för ett yrkande om avslag på herr Jacobssons motion i dag.

Vidare skulle det knappast vara möjligt att vinna enighet, när de ekonomiska förutsättningarna skulle föreligga, för denna reforms ikraftträdande, i synnerhet som en stor majoritet i riksdagen och bland dem, som varit med om förarbetet av denna lagreform, redan nu anser att dessa förutsättningar finns. Det är fråga om en reform som innebär, utslaget per år, en förkortning av veckoarbetstiden med en timme, då den efter två år är fullt genomförd. Att utrymme skulle saknas för denna standardförbättring för arbetstagarna liksom att näringslivets ekonomiska expansion skulle hindras av beslutet är inte troligt, i synnerhet som — det kan ju inte vara dem som menar motsatsen obekant — depar-

tementschefen i propositionen har pekat på, att reformen kommer att verka begränsande för löneökningar. Den insikt i ekonomiska ting, säger socialministern, och den ansvarskänsla, som är utmärkande för de stora organisationerna på arbetsmarknaden, borgar enligt hans uppfattning för att arbetsmarknaden skulle kunna inrätta sig efter fyraveckorsemestern på ett sådant sätt, att reformen inte hämmar vårt näringslivs utvecklingsmöjligheter och internationella konkurrenskraft.

Med detta följer, att inte heller de synpunkter som herr Kaijser och herr Hamilton framfört i sitt särskilda yttrande om de ekonomiska verkningarna av reformen förefaller särskilt övertygande. Som jag nämnde kommer reformen att genomföras under två år, och det innebär en ökning av lönekostnaderna på drygt 2 procent, när den är fullt genomförd. Det är en post som säkerligen inte kommer att glömmas bort vid de förhandlingar som snart skall påbörjas i syfte att skapa nya avtal på arbetsmarknaden från och med kommande årsskifte.

Det finns enligt min mening all anledning att hysa tillförsikt och tilltro till det svenska näringslivets förmåga att fortsätta sin expansion samt tillit till ansvaret hos arbetsmarknadens parter att icke överanstränga möjligheten till fortsatt expansion. Någon som helst tveksamhet inför beslutet om införandet av den fjärde semesterveckan bör därför ej råda.

Vad sedan angår frågan om hur den anställda under sin semester skall uppbera semesterlön så att den ger rättvisa åt principen, att »semester skall vara ledighet med bibehållen lön», har den frågan blivit en av de få som fått utskottet att dela upp sig i en majoritet och en minoritet bestående av högerrepresentanterna.

I reservation II föreslås, att den procentsats som semesterlönen skall beräknas efter skall vara 8,5 procent mot propositionens förslag om 9 procent av den under kvalifikationsåret intjänade lönen.

Förslag till lag om semester, m. m.

Samtliga de semesterutredningar som under årens lopp arbetat med semesterfrågan har brottats med detta problem. Hela problemkomplexet försvåras utav att man är överens om att semesterlönen skall vara den på semestern belöpande lönen, därest arbetstagaren varit i arbete. För den som får sin semesterlön beräknad efter 12 § 1 mom., d. v. s. med vecko- eller månadslön, är detta inget problem. De får under semestern helt enkelt sin ordinarie fasta lön.

Annorlunda förhåller det sig för dem som får sin semesterlön enligt samma paragrafs andra moment, d. v. s. de som har tim- eller ackordslön.

Att använda ett system som bygger på antagande av vad vederbörande skulle ha tjänat om han varit i arbete har inte kunnat genomföras. Det skulle dels ha varit svårt att använda och dessutom ge felmarginaler och säkerligen stora risker för tvister. Därför har man redan från den första semesterlagens ikraftträdande tvingats gå ifrån principen att beräkna vad vederbörande skulle ha tjänat under semestern och i stället räknat ut semesterlönen med ledning av vad han tjänat under kvalifikationsåret.

Den metod som sålunda infördes i 1938 års lag står i dag kvar i stort sett oförändrad och innebär att man räknar semesterlönen på genomsnittsinkomsten per dag under kvalifikationstiden.

Denna regel har visat sig vara svår att tillämpa, och redan 1939 skrev LO och SAF gemensamt till regeringen med begäran om sådan ändring i lagen, som medgav avtalsfrihet med avseende på beräkningen av semesterlönen. Förslaget förordades av 1942 års semesterkommitté och i 1945 års riksdagsbeslut ingick denna rätt till kollektivavtal om beräkning av semesterlönen på annat sätt än vad lagen föreskrev.

Utvecklingen därefter visar egentligen bara, hur svår att tillämpa den nu gällande regeln är. En mängd avtal har slutits om andra metoder och en mångfald av olika system har kommit i bruk. Inom verkstadsindustrien och järnbruken liksom inom de kommunala indu-

Förslag till lag om semester, m. m.

strierna används genomsnittsinkomsten per timme som mall. Procentmetoden förekommer inom skogs- och jordbruksnäringarna och inom bleck- och plåtindustrin, i den senare kombinerad med semesterlönekassa. Byggnadsindustrin har en renodlad semesterlönekassa och inom den grafiska industrien finns ytterligare en variant på sättet att beräkna semesterlön.

Under remissförfarandet av utredningsförslaget liksom under förberedelserna i 1960 års semesterkommittés arbete har från flera håll understrukits önskemål om att ett procentlönesystem kunde genomföras därför att detta vore enklare att handlägga och lättare även för arbetstagarparten att kontrollera.

Utskottet har därför inte kunnat tillstyrka motionen om bibehållande av det nuvarande systemet, vilket för övrigt, genom att det i så stor utsträckning är avhängigt av arbetstidens förläggning, tvingat parterna på arbetsmarknaden till överenskommelser, vari inarbetad tid — lediga lördagar — i semesterlagens mening skall räknas som arbetad tid.

Efter att ha funnit, att ett system med beräkning av semesterlönen med viss procent av den under året intjänta lönen är ett lämpligt och lätthanterligt system, har det gällt att fastställa storleken av den procentsats som skall gälla för att uppfylla kravet på att semester skall vara ledighet med bibehållen lön. Här har som bekant utredningens förslag varit 8,5 under det att propositionen och utskottet föreslår 9 procent.

Det som gör det lätt för mig att nu förorda utskottets förslag och därmed avslag på reservation nr II är att departementschefen i sitt ställningstagande velat jämställa dem som uppbär semesterlön enligt 12 § 2 mom. med dem som har semesterlön enligt 1 mom. För dessa senare innebär regeln att de får den utgående lönen under det att nuvarande metod för de förra innebär att genomsnittslönen beräknas på inkomsten ett år tidigare. Genom det förslag som lagts fram har man enligt min mening funnit en metod som gör det möjligt att förverkliga den princip om semesterlönens

materiella innehåll, om vilken man varit överens långt tidigare men som man av praktiska skäl hittills tvingats avstå från att förverkliga.

Dessutom skall tilläggas att procentlönet metoden har den fördelen att den ej är beroende av förläggningen av arbetstiden, vilket är en fördel vid en alltmot genomgående övergång till fem dagars arbetsvecka, och i sikte har vi också en ytterligare förkortning av arbetstiden.

Till metodens nackdelar hör att frånvaro av icke semesterkvalificerande orsak kan påverka semesterlönen i negativ riktning om denna frånvaro är av betydande omfattning. Emellertid innebär förslaget om 9 procent även att det ges ett utrymme för dylik frånvaro, det kan vara kommunala uppdrag, fackliga uppdrag och liknande, varför utskottet ansett förslaget väl avvägt.

Jag skall nämna ett litet exempel, som måhända kan belysa innehållet i förslaget när det gäller en av de två stora lagtekniska nyheterna i förslaget. Den andra är kvalifikationsreglerna med trappstegskvalifikationen.

Låt oss utgå från 1963 års kalender. Vi antar dessutom att det gäller intjänande av semester under ett år sedan lagen vunnit full kraft. Det gäller en arbetstagar som har anställning i ett företag med 45 veckoarbetstimmar, fördelade under hela året på 5 veckoarbetsdagar, d. v. s. 9 arbetstimmar per dag och fria lördagar. Han har 4 veckors semester under tiden 1—28 juli och är i arbete under 229 dagar om året à 9 timmar eller sammanlagt 2 061 timmar och har en timlön av 7 kronor. Han tjänar under året 14 427 kronor plus semesterlönen. Under kommande år skall han på nytt ha semester med 4×45 arbetstimmar eller semesterlön med 180 timmar à 7 kronor, d. v. s. 1 260 kronor. Enligt förslaget kommer han att få 9 procent på 14 427 kronor eller 1 298:43 kronor. Han får alltså kr. 38:43 mera än det matematiskt riktiga. Omvandlat i lönesumma gör det 427 kronor som han kan gå förlustig utan att hans semesterlön fördenskull blir mind-

Förslag till lag om semester, m. m.

re än den han skulle haft om han varit i arbete. Det innebär, att han i sin semesterlön har inbakad 6 arbetsdagars frånvaro utan semesterkvalificerande anledning och dessutom ett belopp över, som motsvarar en fyraprocentig löneökning sedan kvalifikationsåret.

Departementschefens uttalande i detta avseende är sålunda väl styrkt, och anledning att i lagen införa bestämmelser om semesterkvalifikation av andra anledningar än de som nu förekommer finns inte.

Så något om semesterns förläggning. Förslaget, sådant utskottet tillstyrkt det samma, innebär ett överflyttande av gällande regler till den nya lagen. Arbetstagarparten har rätt att begära att få semestern i en följd, under det att arbetsgivaren har rätt att bestämma förläggningen. Genom att gällande regler är av dispositiv natur, kan enskilda eller kollektiva avtal träffas om annan fördelning och förläggning av semestern. Det finns bärande skäl att tro, att en annan fördelning av semestertiden än den som lagen föreskriver kommer att ske, om man kan från endera partens sida visa upp goda motiv för det. Det framgår, menar jag, både av utredningen, propositionen och faktiskt även av reservationen I, att man även hos arbetstagarparten anser, att det finns ett ökat intresse för uppdelning av semestern.

När herr Kaijser därför i debatten anförde, att det var en rad instanser som hade varit ytterst tveksamma mot denna förlägningsprincip, vill jag komplettera det citat ur utredningen, som herr Kaijser anförde, med att citera vad Svenska metallindustriarbetareförbundet, som är den största organisationen på LO-sidan, anförde i samma fråga. Det tillstyrkte hos kommittén alternativet med odelad semester såsom varande det mest ändamålsenliga: »En sammanlagd ledighet av fyra veckor bör ge arbetstagarparten en synnerligen välbehövlig och nyttig avkoppling från arbetslivets jäkt. Förslaget i detta alternativ ger dessutom den väsentliga fördelen, att parterna genom fria förhandlingar kollektivt eller

enskilt kunna träffa överenskommelse om uppdelning av semestern.»

Tjänstemännens centralorganisation hänvisade i sitt utlåtande till vad förbunden inom organisationen hade sagt. Samtliga större förbund som hade yttrat sig ansåg, att fyraveckorssemestern om inte annat överenskoms borde förläggas i ett sammanhang. Den ståndpunkten intogs av Svenska industritjänstemannaförbundet, Sveriges arbetsledareförbund, Handelstjänstemannaförbundet, Svenska bankmannaförbundet m. fl.

Jag tror att man även skall ha dessa uppfattningar ifrån arbetsmarknadens parter i minnet när man tar ställning i denna fråga. Det kan inte vara riktigt att överlåta bestämmanderätten över förläggningen av semestern till endast den ena parten. Än mindre riktigt tycker jag det kan vara att bifalla reservation I, som genom sin utformning inte ger möjlighet till någon som helst annan fördelning av semestertiden än dels tre veckor och dels en vecka under en övergångstid av förslagsvis fem år. För närvarande och enligt förslaget har man ju möjligheter att komma överens om andra förlägningsperioder och andra fördelningsmått.

Herr talman, med det anförda vill jag till alla delar yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! När man lyssnade till herr Kaijser och särskilt till herr Jacobsson, fick man ett bestämt intryck av att den uppehållande strid från högerpartiets sida, som så länge förts beträffande reformer av detta slag, sannerligen inte har upphört, även om man av taktiska eller andra skäl har låtit motståndet mjukna en liten aning.

För egen del har jag hunnit få så många år på nacken nu, att jag var med om att åhöra vad högerpartiet sade den gången vi skulle genomföra åtta timmars arbetsdag här i landet — detta otillständiga larmande om det egenartade i att arbetarna skulle få åtta timmars vila och

Förslag till lag om semester, m. m.

åtta timmars sömn efter att ha arbetat endast åtta timmar. Och när den allmänna sjukförsäkringen genomfördes sade man här i riksdagen, att det för många skulle bli ekonomiskt fördelaktigare att ligga hemma i sängen än att arbeta. När 45 timmars arbetsvecka genomfördes, utmålades vilken oerhörd produktionsminskning som skulle komma att inträffa och vilka förfärande samhällsekonomiska resultat detta skulle leda till.

När vi nu skall diskutera frågan om ett utökande av semestern från tre till fyra veckor framhålls under detta motstånd bl. a. att det skall komma att försvåra vårt lands exportmöjligheter. Herr Jacobsson hävdade t. o. m. att det kan leda till arbetslöshet i vårt land om en sådan semesterutökning genomföres. Man kan visserligen konstatera att motståndet mot reformer av denna art från högerns sida uppenbarligen präglas av en större försiktighet nu än vid det tillfälle jag nyss har omnämnt, men en hjärtats omvändelse tycks det verkligen inte vara.

Vi för vår del anser att den ökning av den allmänna semestern som nu föreslås från tre till fyra veckor betecknar ett mycket viktigt steg framåt. I och med detta tillgodoses ett krav som mycket länge har burits upp av bland annat hela arbetarrörelsen. Men utgångspunkten därvid har alltid varit att denna rätt till en förlängd rekreation och vila inte får tas till intäkt för den ökade restriktiviteten i fråga om löneförbättringar som herr Kaijser antydde eller för långrotning i fråga om lagstiftningen om 40 timmars arbetsvecka. Något slags köpeskilling får den föreslagna semesterreformen inte bli. På en sådan grund kan vi finna anledning att på samma sätt som herr Lenart Geijer nyss beteckna denna reform såsom mycket betydelsefull, och vi vill gratulera dem som har hållit på att arbeta med den.

Då emellertid ett så viktigt och i huvudsak också riktigt förslag som detta framläggs kunde man för ett ögonblick falla i begrundan och fråga sig, om man skall utöka anspråken när det som presenteras ändå är så relativt tillfredsstäl-

lande. Bland annat de motionärer som jag nu närmast talar för — de kommunistiska motionärerna — ansåg att man borde passa på att feja bort bristfälligheterna i den gamla, nu gällande lagen och samtidigt tillse att inga nya sådana tillförs den kommande. Det är anledningen till att vi motionerade. Delvis har man i det lagförslag som föreligger rensat bort oformligheter som förekommer i den nu gällande lagstiftningen, men å andra sidan anser vi att också det nya lagförslaget innehåller vissa bristfälligheter som man bör komma till rätta med snarast möjligt.

Vi motionerade alltså, och det som vi därvid uppmärksamade i motionerna representerar mer än skönhetsfläckar, ty det har ganska stor praktisk betydelse. Det vore bättre, tycker vi, att få dessa saker reglerade nu med en enda gång, när man håller på att lagstifta i ämnet. I annat fall blir det bara en ständigt återkommande fråga i riksdagen intill dess saken har lösts — ty de förbättringar det här gäller måste klaras.

Det mycket klart uttalade och självklara syftet med såväl nu gällande semesterlag som den föreslagna, utökade semesterlagen är att alla löntagare skall ges en på arbetsinsatsen grundad semesterrekreation och vila. Herr Kaijser hävdade emellertid i sitt anförande nyss, att rekreationssynpunkten inte längre är lika viktig efter det att arbetstidsförkortningen har genomförts. Eftersom arbetsintensiteten och produktiviteten oavbrutet har ökat och fortsätter att så göra, kan det ständigt förvärrade trycket på människornas nerver i den högrationaliserade produktionen och i arbetslivet som helhet motivera att rekreationssynpunkten ställs i förgrunden, fastän denna självfallet inte är den enda. För övrigt innebär ju ordet rekreation också ett mycket vidsträckt begrepp.

På vissa punkter tillgodoser det nya lagförslaget inte i tillfredsställande grad vad som har deklarerats beträffande rekreationssynpunkterna. Ta till exempel punkten om att helgdagar och sedvanliga fridagar skall inräknas i semestern om semestern utgår med flera dagar i följd

Förslag till lag om semester, m. m.

än sex! Jag vill inte överdimensionera mina ord, men jag vågar ändå säga att det kan bli fråga om en formlig stöld av fridagar som normalt skall tillkomma alla. Det kan, som det också har påpekats någonstans, locka arbetsgivare att förlägga semestern till tid då en eller flera helg- eller fridagar kan bakas in i denna.

Jag vill inte nagelfara utskottet särskilt hårt vid detta tillfälle, eftersom jag tycker att utskottet i allmänhet har uttalat sig realistiskt och eftertänksamt och ställt sig relativt välvilligt till de olika förslag som bl. a. vi har lagt fram — det har också tillstyrkt ett sådant förslag i ett bestämt fall, nämligen ifråga om repetitionsövningarna — men utskottets yttrande på denna punkt tillåter jag mig beteckna såsom förvånande. Utskottet säger nämligen, att det mot bakgrunden av reformens betydelse inte vill föreslå någon ytterligare förlängning av semestern. Jag kan inte få i mitt huvud att det skulle vara en förlängning av semestern om löntagarna får behålla de fridagar som de är berättigade till i annan ordning och som även är bokförda i almanackan, som bekant.

Vi har alltså i vår motion föreslagit att helgdagar och sedvanliga fridagar inte skall inräknas i semestern.

Också bestämmelsen i 10 § om sjukdom i samband med semester står enligt vår mening i strid med det uttalade allmänna syftemålet med semesterlagen. Sjukdomstid hör, anser vi, över huvud taget inte inräknas i semestern, ty sjukdom är ingen semester. Sjukdom är tvärtom i regel raka motsatsen till det behov av vila och rekreation som enligt semesterlagstiftningen skall tillgodose och främjas. Alldeles särskilt är sjukdom motsatsen till rekreation. Följaktligen borde inte sjukdomstid inräknas i semestertiden.

De uppräknade hindren för den förbättring som vi föreslagit i vår lagtext är, ursäktat mig, uppkonstruerade. Det säges bl. a. att det »torde knappast vara möjligt att låta varje, aldrig så kort sjukdom, som inträffar under semestertid, medföra rätt för arbetstagaren att avbryta semestern eller avräkna sjukdoms-

tiden på den utlagda semestern». En »aldrig så kort sjukdom» säges det! Det är väl ingen som har talat om att en enda dag snuva eller annan kortvarig opasslighet skulle betraktas som ett sjukdomsfall som skulle medge rätt till motsvarande förlängning av semestertiden. Om man har tolkat vår motion så, har man tolkat den fel.

I detta sammanhang uttalas också i utlåtandet, och om jag inte minns fel även i departementschefens promemoria, många bekymmer för svårigheten att i sådana fall uppställa en karenstid. Oss förefaller saken ganska enkel. Man behöver ju bara stadga exempelvis att varje av läkare intygad sjukdom, som inträffar under semester och som överstiger t. ex. två dagar, berättigar till förlängning av semestern med motsvarande tid som sjukdomen har varat. Statsmakterna och lagstiftarna har säkerligen löst mycket mer invecklade problem än detta, men förutsättningen är då förstas att viljan finns att åstadkomma en lösning.

Låt mig sedan, herr talman, bara ta upp ytterligare en sak, som herr Lennart Geijer berörde i sitt anförande, nämligen vårt förslag att även tid som åtgår för fackligt uppdrag skall vara semesterkvalificerande. Utskottet hänvisar till att den nya semesterlagens kvalifikationsregler bygger på förutsättningen att arbetstagaren skall ha utfört arbete för arbetsgivarens räkning för att förvärva rätt till semester. Man kan naturligtvis inte utan vidare vifta bort utskottets konstaterande, men jag vill samtidigt hänvisa till att de fackliga förtroendemännens förhandlingsarbete numera utgör en så integrerande del av arbetslivet att det borde fastställas som semesterlönegrundande arbetsinsats. Med tillämpning av procentregeln, som vi i övrigt anser riktig, minskas emellertid semesterlönen enligt lagförslaget för envar som utför sådant arbete på t. ex. sin arbetsplats. Det är för övrigt här fråga om uppdrag som många gånger utförs på initiativ av arbetsgivaren eller som en följd av dennes åtgärder gentemot arbetskraften.

Förslag till lag om semester, m. m.

Med hänsyn till vad utskottets talesman, herr Lennart Geijer, här anförde om eventuella förutsättningar att lösa frågan på annan väg än genom semesterlagstiftningen skall jag för ögonblicket inte trycka alltför hårt på denna sak. Jag vill endast uttala en förhoppning att man på det ena eller andra sättet snarast möjligt måtte komma fram till en sådan lösning som vi i detta avseende föreslagit i vår motion.

Jag har nu, herr talman, berört några av de förslag som vi lagt fram i vår motion. Andra motionärer, som ryckt i samma tåtar som vi, får ursäktas att jag inte särskilt apostroferat deras förslag utan endast uppehållit mig vid vår egen motion.

Jag vill till slut bara göra det påpekandet, att om jag nu låter bli att orda om våra förslag i andra avseenden, exempelvis om varseltid för semester och om en semesterlön på 9,5 procent av den sammanlagda årsinkomsten för de kategorier som här kan komma i fråga, är orsaken härtill icke att jag anser att dessa förslag har en mindre dignitet än de förslag i vår motion som jag tidigare berört i mitt anförande. Tvärtom bedömer jag även dessa andra förslag i vår motion som mycket betydelsefulla, särskilt då förslaget om en semesterlön på 9,5 procent. Jag avstår emellertid nu från att ytterligare kommentera dessa frågor. Jag understryker än en gång den nu föreslagna reformens stora vikt och yrkar på de förbättringar som föreslås i vår lagtext. Det innebär, herr talman, att jag yrkar bifall till motionerna I: 607 och II: 751.

Herr GEIJER, LENNART, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet att det förefaller många som mindre rimligt att man skall behöva räkna sedvanliga fridagar och helgdagar såsom semesterdagar, men detta är nu en konsekvens av lagens konstruktion — om lagen syftar till att ge fyra veckors semester med två dagar intjänade per månad så måste följden bli att såväl lediga lördagar som helg-

dagar skall räknas såsom semesterdagar; annars måste konstruktionen förändras på det sättet att man inte tjänar in så mycket som två dagar per månad. En annan sak är att det på sikt kan vara rimligt med längre semester, men kravet går inte ihop med lagens konstruktion.

Vad sedan beträffar möjligheten att få räkna bortovaro för fackliga uppdrag som arbetad tid så vill jag ännu en gång understryka att de ändringar, som nu göres i lagen, medför att t. ex. den som har femdagarsvecka inte behöver arbeta mer än 15 dagar för att tjäna in full semesterrätt; med femdagarsvecka har man normalt 21 eller 22 arbetsdagar. Det finns alltså utrymme för bortovaro upp till sex eller sju dagar utan att semesterrätten påverkas, och detta torde i flertalet fall vara tillräckligt.

Fru SVENSON (cp):

Herr talman! Ökad ledighet, mera fritid, längre semester, större möjligheter till vila och rekreation, till samvaro med familjen, att resa och se sig om o. s. v. — att detta är ting som står högt upp på önskelistan hos det stora flertalet eller praktiskt taget alla medborgare kan det knappast råda någon tvekan om.

Men man står här inför ett val. Man kan inte äta upp läckerbiten och ändå ha den kvar. Man har att välja mellan längre semester och högre penninginkomst, mellan ökad fritid och en viss produktionsökning. Jag är glad över att departementschefen i propositionen om fyra-veckorssemestern så klart har betonat detta. Jag hoppas också att parterna på arbetsmarknaden skall känna det ansvar som både utskottet och departementschefen funnit riktigt att betona inför kommande avtalsuppgörelser.

Självfallet hoppas var och en att denna semesterförlängning skall kunna genomföras utan större friktioner, men vi måste i alla fall vara medvetna om att det kan bli vissa svårigheter. Vi har ju inte några exakta uppgifter om hur stort det ekonomiska utrymmet är framöver, och vi vet inte heller något bestämt om

hur näringslivets betingelser och konkurrenskraft kommer att påverkas. Men trots detta tycker jag inte att det största bekymret generellt sett ligger på det allmänna ekonomiska området — alla räknar ju med en sådan produktionsökning framöver att semesterförlängningen bör kunna rymmas inom den tillgängliga ramen, under förutsättning givetvis att kontantlöneökningarna hålls tillbaka i motsvarande mån.

Som jag ser saken är det ett större problem hur produktion och andra funktioner i samhället skall kunna hållas i gång i tillräcklig omfattning under den mest frekventa semestertiden. För vissa företag och produktionsenheter är det inte några större problem att göra ett driftuppehåll under semestertiden, och problemen blir för åtskilliga sådana företag inte heller väsentligt större av att semestern förlänges en vecka. Men det finns ju också produktionsprocesser som inte kan avbrytas eller som det är mycket kostsamt och svårt att avbryta, och på de områdena medför givetvis semesterförlängningen större problem. Detsamma får väl sägas om stora delar av servicenäringsarna. På detta senare område är det ju faktiskt så att behovet och anspråken ökar under semestertiden. Vi kan rentav säga att om man inte under semestertiden får behoven av service och tjänster tillgodosedda så är det svårt, kanske t. o. m. omöjligt, att utnyttja ledigheten så som man själv önskar. Även ur renodlad semestersynpunkt är det således angeläget att servicefunktionerna kan upprätthållas. I detta sammanhang finns det också anledning att peka på vårdområdena, där de redan nu stora personalproblemen under semesterperioderna uppenbarligen kommer att bli än större.

Dessa frågor har tilldragit sig stor uppmärksamhet både inom semesterkommittén, i remissyttrandena och vid den hittillsvarande riksdagsbehandlingen. Frågan om hel eller delad semester gäller ju just dessa problem.

Det måste stå klart att man inte kan nå en lösning enbart lagstiftningsvägen. Förhållandena och förutsättningarna är

Förslag till lag om semester, m. m.

så skiftande inom olika delar av närings- och samhällsliv, att det torde vara en ren omöjlighet att klara saken genom lag; följderna av ett försök i den riktningen skulle väl bli ett kineseri utan like. Oavsett hur man utformar semesterlagen i övrigt måste dessa frågor i stor utsträckning lösas förhandlingsvägen, om en smidig anpassning skall bli möjlig. Lagen bör inte ge mera än utgångspunkterna.

Departementschefen har i propositionen framhållit att han inte vill gripa in och rubba de nuvarande positionerna, utan arbetsgivaren bör liksom hittills ha rätt att bestämma tidpunkt för semestern medan arbetstagarna skall ha rätt att få ut semestern i en följd. Teoretiskt sett kan en arbetsgivare på t. ex. vårdområdet — som ju hör till de sektorer där problemen är stora — fördela semestrarerna över hela året så att avbräcken blir så små som möjligt. Men givetvis inställer sig frågan om det är riktigt att på detta sätt vägra en så arbetstyngd grupp som t. ex. sjuksköterskorna semester under den tid av året då de själva helst önskar få sin semester. Givetvis måste man också fråga sig huruvida en sådan lösning är möjlig med hänsyn till det förhandlingsläge som personalbristen medför. Sjuksköterskornas fackliga organisation vill säkert ha ett ord med i laget när det gäller denna sak. Allmänt sett måste man nog också säga, att det är lättast att nå en god lösning genom förhandlingar som gäller inte bara semesterfrågan utan har sådan omfattning att parterna kan ge och ta även på andra områden.

I princip finns inget att erinra mot departementschefens inställning att man bör söka undvika att genom politiska beslut ändra utgångspunkterna för förhandlingarna och därigenom ge ena eller andra parten en viss favör. Jag har respekt för en sådan uppfattning, och det är anledningen till att jag inte velat ansluta mig till motionsyrkandena om en ändring i den ena sidans riktning. En annan sak är emellertid att man kan ändra utgångspunkterna i lagen utan att därigenom rubba förhållandet mellan

Förslag till lag om semester, m. m.

parterna på arbetsmarknaden. För min del skulle jag gärna kunna länka mig en sådan lösning som ett alternativ. Det skulle t. ex. kunna innebära att arbetsgivarsidan finge rätt att dela semestern på två perioder, varom en om minst 18 dagar, mot att arbetstagersidan finge rätt att få den längre perioden förlagd till god semestertid under sommaren. Lagen skulle då ha innefattat både den nuvarande lösningen och en lösning av denna art som alternativ. Det skulle ha inneburit inte ett förord, men en viss sanktion från samhällets sida för delad semester. Sakkunskapen tycks vara anse om att det ur medicinsk synpunkt är riktigt med delad semester, särskilt om semestern förlänges. Fyra veckor delat på två perioder ger i många fall mer rekreation och återhämtning än fyra veckor i följd. Det skulle inte ha varit oriktigt om den saken understrukits genom en alternativ lösning.

Jag har inte gett mig in på en sådan här lösning. Orsaken är att jag inte vet hur parterna på arbetsmarknaden skulle se saken. Det skulle vara ömsesidiga eftergifter och tillmötesgåenden i alternativet, men huruvida dessa är likvärdigt avvägda är svårt att säga när man inte känner till partsförhållandena mera ingående. Jag har därför avstått men genom en blank reservation markerat att jag inte skulle ha varit främmande för en sådan här alternativ lösning om förutsättningarna varit utredda. Nu hoppas jag att parterna i förhandlingar skall finna det riktigt att beträda en sådan väg.

Anledningen till den blanka reservationen från min sida är också semestermöjligheterna för småförtagargrupperna, främst inom service- och jordbruksnäringarna. Här rör det sig ju om en näringsutövning som inte kan stannas av under en semesterperiod. Gjorde man det, skulle det bli konsekvenser som ingen kan önska sig — och allra minst de semestrande. Man kan inte heller bortse från att semesterlagstiftningen ställer arbetstagens semesterfråga i första rummet och att företagarens kommer i andra hand. Jag är medveten om att det inte

går att sträcka ut semesterlagen så långt att den gäller också företagarna. Det skulle inte medföra någon lösning. Problemen ligger här dels på det ekonomiska planet, dels i möjligheterna att lösa ersättningsfrågan.

I en motion från vårt håll har begärts utredning av företagarnas semesterfråga. Motionärerna har syftat till en ersättningsorganisation, eventuellt kombinerad med en semesterkassa. Utskottet har intagit en relativt välvillig hållning till motionen men ansett att detta är en fråga som ankommer på företagarna och deras organisationer. Jag delar uppfattningen att den vägen bör prövas i första hand, och vissa försök har också gjorts. Man får hoppas att de leder till framgång. Det kan ju inte vara riktigt att dessa grupper har sin semesterfråga så otillfredsställande löst. Men jag vill tillägga att om det visar sig att samhällets medverkan på ena eller andra sättet skulle underlätta en god lösning eller om man inte lyckas nå en lösning på den väg utskottet avsett, så finns det anledning att ta upp frågan på nytt.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande utan vill ansluta mig till utskotts-majoritetens yrkanden.

Herr CARLSSON, OSCAR, (s):

Herr talman! Endast några ord!

Det är obestridligt att nu föreslagna förbättringar i fråga om semesterlagen allmänt hälsas med glädje. Man kan dock inte komma från att vissa detaljfrågor kanske borde ha fått en annan lösning, så att största möjligt rättvisa kunnat ernås olika grupper emellan.

I motionsparet I: 616 och II: 767 har pekats på några detaljer, som det skulle ha varit tacknämligt om utskottet hade velat visa något större välvilja. Det gäller först 7 § andra stycket b, som fastslår att 90 dagars sjukdom skall kvalificera till semester. Därest en arbetstagar varit sjuk i 90 dagar och råkar ut för en yrkesskada första dagen han är i arbete och för denna yrkesskada går sjukskriven ytterligare 90 dagar, blir även de senare 90 dagarna semesterkvalificeran-

Förslag till lag om semester, m. m.

de. Om förhållandet är det motsatta, blir emellertid inte utfallet detsamma — om arbetstagaren de första 90 dagarna är borta från arbetet på grund av yrkesskada och de sista 90 dagarna på grund av sjukdom, får vederbörande nämligen icke tillgodoräkna sig de sista 90 dagarna som semesterkvalificerande. Detta synes mig innebära en orättvisa som på något sätt borde avlägsnas, ty rena slumpan kan ju nu avgöra om en arbetstagarare skall få tillgodoräkna sig 90 eller 180 dagar som semesterkvalificerande. Jag hoppas verkligen att socialministern skall finna det möjligt att så småningom komma fram till någon lösning av det problemet.

Vad sedan beträffar semesterersättningen är utformningen inte helt tillfredsställande för många löntagare, speciellt sådan med tim- och ackordslön. Riktpunkten bör ju vara att en arbetstagarare under sin semester skall åtnjuta samma inkomst som under den tid han arbetar. Med den utformning som den nya lagen får på denna punkt blir förhållandet inte detta. Vi har ju i vårt land en lag som reglerar övertidsarbetet. I den lagen är det fastslaget att en arbetare är skyldig att utföra övertidsarbete med intill 250 timmar per år, och dessutom kan en arbetsgivare erhålla dispens för en arbetstagarare med ytterligare 150 timmar. För en skiftesarbetare i kontinuerlig drift innebär detta att han under ett år kan få fullgöra övertidsarbete med i runt tal 350 timmar om året, men enligt semesterlagförslaget skall han inte få tillgodoräkna sig övertidstillägget för beräkning av semesterlönen, vilket ju innebär att inkomsten blir väsentligt lägre under de fyra veckornas semester än under den tid då han är i arbete. Inom vissa industrier, exempelvis inom pappers- och massaindustrien som jag känner väl till, återkommer övertidsarbete ständigt i arbetsprocessen, och den inkomst som det ger inräknas av arbetstagaren i den lön som ligger till grund för hans levnadsstandard.

Ett flertal motionärer har framställt önskemål om förlängning av varseltiden. I denna del har dock utskottet skrivit

så välvilligt att jag anser att motionärerens synpunkter i stor utsträckning har tillmötesgått.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter med en förhoppning att även sådana här detaljer som kan verka irriterande ute på arbetsmarknaden så småningom skall finna en bättre lösning. Jag har intet yrkande annat än bifall till utskottets utlåtande.

Herr **GEIJER, LENNART**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte i mitt första anförande att redogöra för motiven till att utskottet inte kunde tillmötesgå den av herr Carlsson framförda synpunkten, och till vad jag då sade vill jag bara ytterligare foga att yrkesskadeförsäkringen för närvarande är under utredning och att det kan tänkas framkomma förslag om längre gående samordning med sjukförsäkringen. Det är ytterligare ett argument för att man inte skall göra något nu.

Så vill jag också dra en lans för den uppfattning som jag framfört i dag, nämligen att tiden snart bör vara mogen för att man slopar begreppet arbetad tid och i stället övergår till att endast räkna anställningstid, ty vi kommer snart i det läget att det blir så många undantag och att det blir så komplicerat att det vore rimligt att beräkna rätten till semester efter anställningstiden. Men här gäller väl den gamla satsen att traditionerna från gångna släkten trycker som en mara på de levandes hjässor.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att i nya ord tolka den tillfredsställelse över denna semesterlag som utskottets representanter redan har givit uttryck för. Jag hoppas också att semesterlagen skall bli till både nytta och glädje för arbetstagarna och att friktionerna på arbetsmarknaden skall bli så få som möjligt.

Det är bara på ett par punkter jag skulle vilja göra några reflexioner. I mo-

Förslag till lag om semester, m. m.

tion nr I: 619, som jag har undertecknat, har begärts att eftersom lagen om uppsägningsskydd och förmånerna från moderskapsförsäkringen bygger på en tid av 180 dagar, borde de kvinnor som det här gäller inte förlora semesterrätten under halva denna tid. Även om jag anser att motiven för motionärernas begäran är bärande har jag, herr talman, härvidlag inget yrkande.

Den blanka reservation som jag tillåtit mig att foga till utskottsutlåtandet är motiverad av den motion som väckts om semestertidens förläggning. Det strider mot hela andan i lagen att semestern inte av alla kan utnyttjas till rekreation. Detta torde dock inte vara möjligt för en del grupper, nämligen för dem som arbetar i företag med s. k. semesterstängning och som råkar vara sjuka, eller som är borta på grund av havandeskap — d. v. s. en tid före eller efter förlösnings — eller som är inkallade till repetitionsövningar under den tid semestern infaller. Motionärerna önskar att lagen ändras så att semestern inte utan arbetstagarens samtycke kan förläggas till sådan tid som här har åsyftats.

Utskottet har inte varit benäget att ändra lagen när det gäller sjukdom och havandeskap. Härvidlag vill jag helt instämma i herr Lennart Geijers yttrande. Jag har dock kanske litet svårare än herr Geijer att förstå att repetitionsövningar skulle vara ett mer bärande semesterkvalificerande motiv än sjukdom och havandeskap. När man framhåller att företagen vid sin planering av semestertiden skulle ha lättare att ta hänsyn till repetitionsövningar, eftersom de i allmänhet vet om dessa i relativt god tid, måste jag säga att det även är rätt lätt att konstatera havandeskap. Det brukar inte vara så svårt att inhämta underrättelse därom i god tid. Även barnafödande borde väl räknas som en samhällsgagnande gärning.

Jag instämmer emellertid liksom herr Geijer i utskottets förhoppning om att arbetsmarknadens parter skall finna lämpliga lösningar och att arbetsgivarna skall visa förståelse för behovet av att

alla deras anställda får en verklig rekreation under semestertiden, även om de råkar vara sjuka eller på grund av nyssnämnda anledningar inte kan utnyttja den.

Jag har, herr talman, inte heller annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Det mest anmärkningsvärda i denna debatt är väl den stora enighet som råder i själva den centrala frågan, och man kan konstatera att enigheten har varit större i utskottet än i den kommitté som har förberett förslaget, vilket man väl får betrakta som en mycket positiv poäng i detta sammanhang. I ett par frågor har det emellertid rätt meningsskiljaktigheter, och eftersom jag tillsammans med mina kamrater har biträtt utskottets förslag vill jag be, herr talman, att helt kort få motivera det.

Under den tid som den nuvarande semesterlagen har tillämpats har erfarenheterna av hur arbetsmarknadens parter har förmått att lösa skilda problem förhandlingsvägen varit mycket goda, och man vågar hoppas att detta skall bli möjligt även i framtiden. Jag syftar då i första hand på frågan om till vilken tid på året semestern skall förläggas och huruvida semestern skall utgå i ett sammanhang eller få delas upp på två perioder. Här föreslås ingen ändring, och den nuvarande ordningen föreslås bibehållen. Härvid kan man stödja sig på erfarenheter från treveckorssemestern och hoppas att parterna i samförstånd skall kunna lyckas lösa frågan om hur semestern bör utgå. Trots att arbetstagarna nu har rätt till sammanhängande semester har överenskommelse om delning av semestern kunnat träffas inom åtskilliga områden av näringslivet, och det finns ingen anledning att frukta att inte detta skulle bli fallet även i fortsättningen. Åtskilliga tecken tyder på att intresset hos arbetstagarna att få semestern i form av dels sommarsemester, dels vintersemester blir större, och detta bör underlätta möjligheterna till förhandlingar. Då lagstiftningen träder in först sedan avtal inte

har kunnat träffats, får man väl betrakta det som en god balans att arbetsgivarna har rätt att bestämma tiden för semesterens placering under året, medan arbetstagarna avgör om semestern skall delas eller utgå i ett sammanhang. Jag har därför inte kunnat finna något skäl till oro i fråga om utskottets förslag på denna punkt.

En annan fråga som är föremål för olika uppfattningar är frågan om vilken procentsats som skall ligga till grund för de timavlönades semesterersättning. Först vill jag säga att metoden med procentsats är att föredraga. Den blir enklare än det nuvarande systemet. I fråga om procentsatsens storlek har olika förslag framkommit. Kommittén har föreslagit 8,5 procent, utskottet i likhet med Kungl. Maj:t 9 procent och LO 9,5 procent. Utskottet har gjort sitt ställningstagande utifrån den synpunkten att frånvaro av annat slag än sådan som kvalificerar till semester är vanlig. Beaktar man detta — och det anser jag att man bör göra — är siffran 9 riktigast. I fråga om den halva procenten råder olika åsikter. Skillnaden mellan ståndpunkterna blir väsentligt mindre, kanske rent av ingen, om man betänker att semesterlönen liksom de sociala förmånerna i övrigt ingår i de faktorer som vid förhandlingar ligger till grund för fastställandet av den fasta lönen. Huruvida den samlade personalkostnaden blir större eller mindre i det ena eller andra fallet kan därför vara mycket svårt att avgöra. Sålunda bör man inte fästa något större avseende vid denna skillnad.

Herr talman! Jag vill endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan såvitt avsåge motionen I: 621 samt därefter särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt, varvid först komme att upptagas punkten A, därefter de i punkterna B och C avsedda lagförslagen, där så er-

Förslag till lag om semester, m. m. fordrades paragrafvis, vidare punkterna B och C i övrigt samt slutligen punkten D.

Utskottets hemställan såvitt avsåge motionen I: 621

I fråga om utskottets hemställan i denna del gjordes propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på bifall till motionen I: 621; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten A

Bifölls.

Punkterna B och C

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag om semester

1—6 §§

Godkändes.

7 §

Såvitt gällde denna paragraf gjordes propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, som föreslagits i motionerna I: 607 och II: 751; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

8 §

I vad avsåge denna paragraf gjordes propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i motionerna I: 607 och II: 751; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

9 §

Godkändes.

10 §

Beträffande förevarande paragraf, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o att densamma skulle godkännas; 2:o att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herrar Kaijser och Hamilton vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen; samt 3:o att kammaren skulle

Förslag till lag om semester, m. m.

godkänna denna paragraf med den lydelse, som förordats i motionerna I: 607 och II: 751.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

11 §

Rörande denna paragraf gjordes propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare på godkännande av paragrafen med den lydelse, som föreslagits i motionerna I: 607 och II: 751; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

12 §

Vidkommande förevarande paragraf, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Kaijser*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av honom och herr *Hamilton* vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Adolfsson*, att kammaren skulle godkänna paragrafen med den lydelse, som förordats i motionerna I: 607 och II: 751.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 12 paragrafen i Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 40 tillstyrkta förslag till lag om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som föreslagits i den av herrar *Kaijser* och *Hamilton* vid utlåtandet

avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 26.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

13—15 §§

Godkändes.

16 §

I vad anginge denna paragraf, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herrar *Kaijser* och *Hamilton* vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna denna paragraf med den lydelse, som förordats i motionerna I: 607 och II: 751.

Därpå gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på godkännande av paragrafen vara med övervägande ja besvarad.

17—23 §§

Godkändes.

Ikraftträdandebestämmelser, rubrik och ingress

Godkändes.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete

Godkändes.

Punkterna B och C i övrigt

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D

Utskottets hemställan bifölles.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde onsdagen den 8 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1963/64;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till hemvärnet och vissa frivilliga försvarsorganisationer m. m.;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt bemyndigande att meddela statliga exportkreditgarantier;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1963/64 till studiesociala ändamål m. m.;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1963/64 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till viss busstrafik m. m.;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark för ett internationellt studenthem, m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för en dyrortsundersökning m. m.;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.; och

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt drift av skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea, m. m.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1962 och 1963 vid dess fjortonde ordinarie möte fattade beslut;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av fortifikationsförvaltningen m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning rörande bidrag till driften av grundskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till byggnadsarbeten vid vissa universitet och högskolor m. m.;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke statliga grupper m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående säkerhetsinspektion av motorfordon m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt nämnda proposition och motioner hänvisats till statsutskottet; samt

nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till De blindas förening;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 6 §§ förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner om lagstiftningen om åldringsvård; samt

nr 50, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till reseersättning och sjukpenning för personer med rörelseinvaliditet; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw